LAKEWOOD DAF YOMI

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע"נ
ברוך דוב ז"ל בן יבלחט"א משה חיים ווידרא נ"י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ"ל

מרפא מקומות רפפי גם
לע"נ מרים שיינדל בת יבלחט"ו ספרים שמעון סינגוויץ

נקוט דרב ביבי בידך. לימר רב מין הלכה כרבי מונא שאמר שמוזר לרשם וכן הלכה דמין לריך לחזור לרשם להלכה כרב בחיסורי דאמר כן ורבי יוחנן קאי כוותיה בפרק בתרא דר"ה (דף לד: ושם) דאמר שאם שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא ומסיים התם תניא נמי הכי ומייתי לה ופריך והא אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק כדי לגמור את כולה חוזר לרשם ומשני לה לידיה לה דרבים ומדתניא כוותיה שמע מינה הלכתא כוותיה ומכאן סומך ר"י כשעומד בתשע ויליף שממתין עד שיאמר עם הצבור קדושה וברכו ואמן יהא שמיה רבא:

שקידש אחיו את אחותה. דווקא קידש מומרים לו הממן מליטת דכיון דאיכא עליין אלא מרומה גרמה שנושא אחות זקוקתו אבל אם נשאה אשתו גמורה היא ואין לריך להממין דהא פקע זיקה לגמרי ודווקא קידש אחר נפילה אבל קודם נפילה אלא היתה אחות זקוקתו בשעת הקדושין אין מומרים לו הממן שהרי לא היתה שום זיקה מעולם ושעשע דר' יהודה משום דסבר יש זיקה:

תפלין אינן צריכין שרטוט. פירש ר"ת דכן הלכה:

קנקנתום חרתא דאושכפי. פירש הקונטרס מרמינט"ו וקשיא דמ"ל תסור להטיל מרמינ"ו לתוך הדיו אלא ש"מ דקנקנתום לא הוי מרמינ"ו דהכי נמי משמע התם דמפרש טעמא דקנקנתום אסור משום דכתיב (במדבר ה) וכתב ומחה גבי סוטה כתב שיכול למחות ודיו שיש בו קנקנתום ליכו יכול למחות ומ"ל ש"מ דקנקנתום לאו היינו מרמינ"ו שהרי בכל יום אנו מטילין מרמינ"ו לתוך הדיו שלנו ואפ"ה מתקיים ליה שפיל ונראה כדפי' רשב"ם בעירובין (דף יג. ושם) דקנקנתום היינו ויטריול"ו ונהי דמתניתין התם שהיא ירוקה מ"מ י"ל שמשחרת כשמתקיים אותה הדק הדק דיפתרא

סירוסין לא יצא ר' מונא אומר משום רבי יהודה אף בסירוגין אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש אמר רב יוסף הלכה כר' מונא שאמר משום ר' יהודה א"ל אביי לרב יוסף כדי לגמור את כולה מהיכא דקאי לסיפא או דלמא מרישא לסיפא א"ל מרישא לסיפא דא"כ נתת דבריך לשיעורין אמר ר' אבא א"ר ירמיה בר אבא אמר רב הלכה כרבי מונא ושמואל אמר אין הלכה כרבי מונא בסורא מתנו הכי בפומבדיתא מתנו הכי אמר רב כהנא אמר רב הלכה כרבי מונא ושמואל אמר אין הלכה כר' מונא רב ביבי מתני איפכא רב אמר אין הלכה כר' מונא ושמואל אמר הלכה כר' מונא אמר רב יוסף נקוט דרב ביבי בידך דשמואל הוא דחייש ליחידאה דתנן שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה משום ר' יהודה בן בתירה אמרו אומרים לו המתן עד שיעשה אחיך הגדול מעשה אמר שמואל הלכה כר' יהודה בן בתירה. ת"ר השמיט בה סופר אותיות או פסוקין וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם יצא מיתיבי היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רשומן ניכר כשרה ואם לאו פסולה לא קשיא הא בכולה הא במקצתה ת"ר השמיט בה הקורא פסוק אחד לא יאמר אקרא את כולה ואח"כ אקרא אותו פסוק אלא קורא מאותו פסוק ואילך נכנם לבית הכנסת ומצא צבור שקראו חציה לא יאמר אקרא חציה עם הצבור ואח"כ אקרא חציה אלא קורא אותה מתחילתה ועד סופה: מתנמנם אמר רב אשי נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מידכר: היה כותבה דורשה ומגיהה אם כוון לבו יצא ולא יצא.

חרתא דאושכפי. סס שלושעין שמורין: קמיח. נמיס: ולא עפיץ. מעובד בעפלים שקורין גל"ס: מחקא. מין עשבים עשוי על ידי דבק: **מתני'** בן עיר. שומעו בתרגמה עשר: שהלך לכרך. שומעו בתמסה עשר: **אם עתיד** לחזור במקומו. כתובת מקומו בן עיר בתרגמה עשר בן כרך בתמסה עשר: **גמ'** לא שנו. דבן כרך שהלך לעיר ועתיד לחזור למקומו קורא בתמסה עשר ולא בתרגמה עשר: **אלא** שעתיד לחזור בליל ארבעה עשר. סס קולס עמוד השחר ילא מן העיר הוא דקתני שאינו לריך לקרות עמהן בגלילי י"ד אע"פ שעודנו סס הואיל ויש לו יהיה סס אין זה מפילו פרוז בן יומו: **אבל** אין עתיד. לגלות מסה בגלילה להשתא הוי פרוז לאותו יום אע"פ שעתיד לחזור למחר ליום (למחר[ו]) נקרא פרוז וקורא עמהן בין בגלילי י"ד בין בי"ד. וס"ה בבן עיר שהלך לכרך סס עתיד לחזור בגלילי ט"ו שלא יהא סס ביום ט"ו לו הוי מוקף ליומו וקורא בי"ד כמותה מקומו ואע"פ שהוא בכרך אבל אין עתיד לחזור בגלילי ט"ו אין לריך לקרותה בי"ד וממתין וקורא עמהן אע"פ שסופו לחזור למחר זמן: **מנא** (ו) לי"ה. דמשום הסוא יומא תשיב כוותייהו: **בן כפר**. שהקדיש וקרא ליום הכניסה ואח"כ הלך לעיר והיה סס לילי י"ד: **בין כך ובין כך**. אפילו עתיד לחזור ולגלות מסה קולס היום קורא עמהן בגלילה: **בבני העיר** מקרי. כל הפרזים זמנס בתרגמה עשר בין כפריס בין עיירות ורבנן הוי לאקולו עלייהו להקדיש ליום הכניסה: **והני מילי**. לאקולו עלייהו לאין לריך לחזור ולקרות בתרגמה עשר כי אימיה בכפר: [ז] **מאחר הדברים האלה**. גילה המלך וכו': **כל תוקף**. לקיים[ס] מגרת הפורים על תוקף הקפיד להזכיר: **תוקפו של אחשורוש**. וממילתה היא מדברת בתוקפו עד סופה: **ומה ראו על כך**. המגילה נכתבת ונקראת להודיע לדורות מה לאו בזמנו זמן שעשו מה שעשו ומפרס[ע] על ככה עשו ולפרס מה הגיע על העושים: **נקראת ספר**. ונכתב בספר[ע]: **שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה**. דלמא למאן דאמר במסכת מכות (דף יא.) ספר תורה שנפסרו בפשתן פסולה[פ]: **ונקראת אגרת**. לומר שאינה ממורה כספר: **שיהו משולשין**. שיהא מרגם מתפר [א] עד מקום תפירת הגיד כממנו ועד הגיד השני ומן השני לשלישי כמשלשי לסוף המפר[ף]: **הכתובה בין הכתובים**. ספריס שהיו פיפי המכמיס[ק] כולן בגליון כספר תורה שלנו: **לא יצא**. דבעינן מגרת לעלמה דמיפרסס ניסא טפי דכי קורא בין הכתובים נראה בקורא במגילה. **אי מחסרא או מייתרא**. מלוכה משאר הקלפים למעלה או למטה או קלרה מהן ויש לה היכר לעלמה: וממו

דיפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ. קשיא ל"ל הילך כותבין על קלפים שלנו דלא עפילי ספר תורה ותפלין ומגילה ומירן דגיטו אם שהסיד שאינו נותנין בקלפים שלנו מהני כעפלים ומעלא דנפרק שני דגיטין (דף יט.) לתר דבעינן שני יכול להזדייף ושלנו אין יכול להזדייף על[ב] הלבן[ג]:

[מ]על הספר ובדיו. פירש ר"ת שהדיו שלנו הוא דיו גמור שאפילו של עפלים לא הוי דיו והכי משמע פ"ג דגיטין (גז"ס) (ג) דתניא בכל כותבין בדיו ובסם ומסיק בכל דבר של קיימת ומסיק לאתויי מאי ומשני לאתויי הא דתנא רבי חייא כתבו כמי טריא ועפלא כשר ומדאלטריך לאתויי עפלא מרבויא בתר דתני דיו שמע מינה דעיקר דיו לא הוי מעפלא ומטעם זה רלה לפסול ספר תורה שכתובה מדיו של עפלים והאלכנזים השיבו לו דהתם מיירי בימים שעברו ואין עפלים אלא לותו שעשו מנוף העפלים ודלמי הוא טוב ומ"מ נראה לותו שלנו הוי עיקר דיו כדאמעמע פרק כל היד (דף לף כ.) דרבי אמי פלי קורטע דליותא ודליק פירוס משבר מחיכה של דיו ודליק בים סס שחור ובאותו של שלנו איך שבירה ולא נאותו של עפלים[ד]: **בן** כפר שהלך לעיר בין כך ובין כך קורא עמהם. פירש רש"י ואע"פ שקרא בבר ליום הכניסה ובקשיא למה יחזור ויקרא שני פעמים ומ"מ נראה דשפיר פי' רש"י דכיון שהיה בעיר בלילה ונעשה כבני העיר ואע"פ שעתיד לחזור (ג) (בו) בי"ד ואע"פ שקרא ביום הכניסה דהא דאמרי' כפרים מקדימים ליום הכניסה כדי שיספיקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים הני מילי כי איתיה בדוכתיה אבל כי איתיה בעיר בבני עיר למקרי דווקא כשאינם שוהים שם בליל י"ד ולא ביום י"ד בשום שם בלל כשהוים שם בלל י"ד ביום ולא בלילה כשאינם שוהים שם בלל כשהוים שם בלל מרגיל בשם ולמי בשם כבני העיר ואע"פ שעתיד לחזור (ג) (בו) בי"ד ואע"פ שקרא ביום הכניסה דהא דאמרי' כפרים מקדימים ליום הכניסה כדי שיספיקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים ופטורים ממגילה היינו דווקא כשאינם שוהים שם בלל י"ד ולא ביום י"ד בשום שם בלל כשהוים שם בלל מרגיל בשם ולמי בשם כבני העיר

ובלבד שיהו משולשין. נרשם כמו שפרש"י שיהיה [פ] מרגם הספר עד הגיד כמגיד לגיד מציריו בין מלמעלה בין מלמטה וכלי נמי משמע במכות (דף ט: ושם) גבי ערי מקלט דקאמר ושלשת שיהו משולשין מדריש לחבורן כמחברין לשכם ומשכם לקדש כמקדש לעפון שמע מינה דמשולשין משמע לכי ולא כמו שמפרשים שיעיס הגיד נרשם הדף ומלמעלתו ונסופו[מ]:

שיור

[ח] אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן בן המדתא האגגי וינשאהו וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו:
[אסתר ג, א]

[ט] על בן היהודים השבים בערי הפרזות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה ויום טוב ומשלוח מנות איש לרעהו: [אסתר ט, יט]

[י] בלילה ההוא נדדה שנת המלך ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים ויהיו נקראים לפני המלך: [אסתר ו, א]

[יא] על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור על כן על כל דברי האגרת הזאת ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם:
[אסתר ט, כו]

[יב] וכל עברי המלך אשר בשער המלך כרעים ומשתחוים להמן כי כן צוה לו המלך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה: [אסתר ג, ב] [יג] ובבואה לפני המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו ותלו אתו ואת בניו על העץ: [אסתר ט, כה]

[יד] ואגרת הפורים הזאת השנית: [אסתר ט, כט]

[טו] ויאמר להם מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כתב על הספר בדיו: [ירמיה לו, יח]

[טז] איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני: [אסתר ב, ה]

[יז] אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן בן המדתא האגגי וינשאהו וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו:
[אסתר ג, א]

[יח] על בן היהודים הישבים בערי הפרזות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה ויום טוב ומשלוח מנות איש לרעהו: [אסתר ט, יט]

[יט] בלילה ההוא נדדה שנת המלך ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים ויהיו נקראים לפני המלך: [אסתר ו, א]

[כ] על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור על כן על כל דברי האגרת הזאת ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם:
[אסתר ט, כו]

[כא] וכל עברי המלך אשר בשער המלך כרעים ומשתחוים להמן כי כן צוה לו המלך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה: [אסתר ג, ב]

[כב] ובבואה לפני המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו ותלו אתו ואת בניו על העץ: [אסתר ט, כה]

מסורת הש"ס עם הוספות

ע) לעיל דף ט. ע"ש, ג) [לעיל ג. ד.], ג) [לעיל יח:], ד) [לעיל י:], ה) [עיין מוספות שבת נב: ותוס' סנהדרין סף: ד"ה רבה אמר], ו) [לעיל יח:], ז) עיין מאירי, ט) אסתר ט לב, י) ועיין לעיל ח: וברש"י שם ד"ה לתופרן, כ) [וע"ע מוספות שבת עט: ד"ה קלף ותוס' מנחות לג: ד"ה הא], ל) וע"ע תוס' גיטין יט. ד"ה דיו, מ) [וע"ע מוספות בכורות לט. ד"ה שיהיו].

הגהות הב"ח

(ו) רש"י ד"ה מנא אמינא לה דמסוס סטוס: (ז) תוס' ד"ה על הספר וכו' דתנן בכל כותבין בדיו ובסם ובכתיבה ובבל דבר: (ג) ד"ה בן כפר וכו' שאעתיד לחזור בליל י"ד ואע"פ:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

תורה אור השלם

עין משפט נר מצוה

הגהות מהר"ב רנשבורג

גליון הש"ם

רבינו חננאל

שיור חוץ התפר הלכה למשה מסיני. גרסה דלף במגילה ובמאי ספריס בעניין שיור התפר כיון דטעמא הוי כדי שלא יקרעו מחרש. סתם תרס הוי אינו שומע ואינו מדבר[ה] אבל תרס להכא מדבר הוא מדקתני סתמא במגילה ופקא הוא לכל דבריו מון מדבר זה שלריך שישמיע לאזנו: **ורבי** יהודה מכשיר[ב]. קשה בתיזה קטן מיירי לי שלא הגיע לחינוך מאי טעמא דרבי יהודה דמכשיר והא אמרינן בסוף פ' בתרא[ג] דלשם שמים אפילו מאי טעמא דרבנן ומאי שנא לחינוך מאי טעמא דרבנן דספלי והלא כל התפרים שמי אין מיינן שלא מדרבנן וי"ב קשיא לחמי לא אמרינן דחמי דרבנן ומפיק דרבנן דהכי שמי אמרינן פ' מי שמתו (נדרים דף כ: ושם) דבן מבלי לחכיו אע"פ שהוא קטן ויודע בברכתו ומוקי לה התם כגון שאכל אחד כזית או כביצה דהוי שיורא דרבנן ומפיק קטן שחיוב לרבנן ומפיק אחד שלא שלא שיורא דרבנן וחמי לא אמרינן כן במגילה וכן בפ' לולב הגזול (סוכה דף לח: ושם) דאמר אין קטן מוציא [בקריאת שלל] ושוין אחריו מה (ג) שהן חומרים מאי ש"ל לעולם מיירי בקטן שהגיע לחינוך ואפ"ה פסלו רבנן משום דמגילה ליכא חיובא אפילו בגדולים שלא מדרבנן וקטן אין מחויב שלא מדרבנן אפילו בשאר מצות ובגדול ליכא שלא מד דרבנן במגילה שהרי בשאר מצות הוא חייב לחורייתא[ד] ושלא מדי תרי דרבנן ומפיק מד דרבנן מכל הסיי דבתמ"ז מיירי שהקטן מכל כדי שמיעה הוי חיובא לחורייתא וליכא שלא מד דרבנן ומפיק האי שלא מכל שלא שיורא דרבנן ומ"מ קשיא דקאמרינן[ו] דרב עשם וכן יוסף ממרי מנדמא גלילי פסחים ומוציאין האחרים משום דקטני מלה בזמן הזה דרבנן ולפי מה שפירש"י קשה היכי אמו שיהוו תרי דרבנן דהם קומא פטור מלומר המגדה ומפקי האחרים דחייבים מיהא דרבנן וליכא נהו שלא מד דרבנן [ד]וי"ל דסומא עדיף מקטן שהרי נתחייב כבר מדאוריימא משמ"כ בקטן[ז]:

ורבי יהודה היא. [ה]משום דפסיק התם[ט] כרבי יהודה דמיק לאוקומי ממתי כיומים: **אלא** הא דתניא [ל]א יברך אדם ברכת המזון בלבו. קשיא היכי ממתינן ברכת המזון לקריאת שמע בשלמא מגילה מיכא לממיר שכר כמלן לחמר לרוך בקריאת שמע השמעת אוזן ושכר דתקיעת רבנן מגילה כעין לחורייתא אבל ברכת המזון דהוי לחורייתא ולא כתיב היה שמע מנלן לחקן היה דגמרינן ברכת המזון מקריאת שמע[מ]: ולא הכמים מסיני הוא שלריך שישמיע לאזנו ויש לומר דקיס לי

רבי עקיבא היינו ת"ק.[2] דקתני הכשר מבוי ב"ש מוסיפין כו' ולא מפליג בין קנה לרחב: **דרב אחלי.** במבוי שפחות מארבעה טפחים חד מיניהו לית ליה דארבעה ומארבעה ומעלה פליגי אפי' פחות מארבעה אין צריך לומר. כי מיניהו לית ליה דרב אחלי וכי מיניהו לית ליה לדרב אחלי והיינו דאמר לעיל[3] דרב אחלי גופיה תנאי היא: **לא רבי ישמעאל אמר דבר זה.** מומחז אני בו שהוא מכח ומעולם לא אמר דבר זה: **לא אמרה רבי עקיבא.** להאי הלכה כאותו תלמיד שימשו לפי לחדד את התלמידים שימשוני לפי לשמוע מלפי לחדד בה התלמידים: **נראין איתמר.** נלמין דברי אותו תלמיד: **קנקנתום.** מלרמיע"ט: **אמרה עלי.** ולקמן מפרש: **מחסר אות אחת.** וה' מלהים אמת פי מחסר אל"ף הרי אמת מחריב וידבר ה' פי תוסיף אות אחת ותכתוב וידברו ונמלאת מחריב: **דבר אחד יש לי.** לקמן מפרש מאי קמהדר ליה: **כתב שיבול למחוק.** וקנקנתום ריבועו ניכר מאד: **מאי קאמר ליה.** רבי ישמעאל: **ומאי קא מהדר ליה.** רבי מאיר אחזר ליה על מפר ויתר ומהדר ליה[4] קנקנתום יש לי: **קשיא שימוש אשימוש.** דקאמר לעיל קמיה רבי ישמעאל שימש תחילה והכא תני ליפכא: רבי עקיבא היה תריף טובא ודקדק בכל שלמד להסיר תשובות ומשניות מן על זו ולתרץ: **חוץ מפרשת סוטה.** לפילו בספר תורה דקסבר פי בו לממוק לה מן התורה מוחק: **שבמקדש.** מגילה של כל סוטה וסוטה: **אין מגילתה בשידה בו'.** סוטה שנכתבה מגילתה ונתנה טומאה אי ופסולה אין מגילתה כשירה לסוטה אחרת אלמא כתיבה לשמה בעינן וה"ה נמי לאין מוחקין לה מן התורה: ונמלך

ר"ע אומר על זה ועל זה נחלקו (כו'): ר"ע היינו תנא קמא איכא ביניהו[5] דרב אחלי ואיתימא רב יחיאל ולא מסיימי תניא אמר ר"ע לא אמר ר' ישמעאל דבר זה אלא אותו תלמיד אמר דבר זה והלכה כאותו תלמיד הא גופה קשיא אמרת לא א"ר ישמעאל דבר זה אלמא לית הלכתא כוותיה והדר אמרת הלכה כאותו תלמיד אמר רב יהודה אמר שמואל לא אמרה ר' עקיבא אלא[6] לחדד בה התלמידים ור"נ בר יצחק אמר נראין איתמר א"ר יהושע בן לוי כל מקום שאתה מוצא משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר"ע אינו אלא ר"מ ששימש את ר' ישמעאל ואת ר"ע [7]דתניא אמר ר"מ כשהייתי[8] אצל ר' ישמעאל הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אמר לי דבר כשבאתי אצל רבי עקיבא אמרה עלי איני והאמר רב יהודה אמר שמואל משום ר' מאיר כשהייתי לומד[9] אצל ר' עקיבא הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אמר לי דבר וכשבאתי אצל ר' ישמעאל אמר לי בני מה מלאכתך אמרתי לו לבלר אני אמר לי בני הוי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים היא שמא אתה מחסר אות אחת או מייתר אות אחת נמצאת מחריב את כל העולם כולו אמרתי לו דבר אחד יש לי וקנקנתום שמו שאני מטיל לתוך הדיו אמר לי וכי מטילין קנקנתום לתוך הדיו והלא אמרה תורה[10] וכתב[11] ומחה כתב שיבול למחות מאי קא"ל ומאי קא מהדר ליה הכי קא"ל לא מיבעיא בחסירות וביתירות [דלא טעינא] דבקי אנא אלא אפילו מיחש לזבוב נמי דילמא אתי ויתיב אתגיה דרל"ת ומחיק ליה ומשוי ליה ר"ש דבר אחד יש לי וקנקנתום שמו[12] שאני מטיל לתוך הדיו קשיא שימוש אשימוש קשיא אמרה אאמרה בשלמא שימוש אשימוש לא קשיא מעיקרא אתא לקמיה דר"ע ומדלא מצי למיקם אליביה אתא לקמיה דרבי ישמעאל וגמר גמרא והדר אתא לקמיה דר"ע וסבר סברא אלא אמרה אאמרה קשיא קשיא תניא רבי יהודה אומר ר"מ היה אומר [13]לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו חוץ מפרשת סוטה ורבי יעקב אומר משמו[14] חוץ מפרשת סוטה שבמקדש מאי ביניהו אמר רב ירמיה למחוק לה מן התורה איכא ביניהו והני תנאי כי הני תנאי דתניא [15]אין מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת ר' אחי בר יאשיה אמר מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת אמר רב פפא דילמא לא היא עד כאן לא קאמר ת"ק התם אלא כיון דאיתיק לשום רחל תו לא הדרא מינתקא לשום לאה[16] אבל גבי תורה דסתמא מיכתבא הכי נמי דמחקינן אמר רב נחמן בר יצחק דילמא לא היא עד כאן לא קאמר רבי אחי בר יאשיה התם אלא דאיכתיב מיהת לשום סוטה בעולם אבל גבי תורה דלהתלמד כתיבא הכי נמי דלא מחקינן וליבעי ליה לרבי אחי בר יאשיה הא דתנן [17]כתב [גט] לגרש את אשתו ונמלך

על זה ועל זה נחלקו. לפי שיך למימר הכא טעמיה דר"ש משום[1] דכיון דאמר מ"ק לפי נחלקו בדין הוא שיש לו להשיב ואומר נחלקו: **ולא מסיימי.** לפי שיך כאן[2] תנא בתרא לטופי **לחדד בו את התלמידים.** אין לפרש כמו בשמר דוכתי לידע מי יודעים להשיב על דבריו דאמתר שמתר שמא אמר ר' ישמעאל דבר זה מעולם שלא אמר כי אם[3] לשמעו ג': **קנקנתום.** פירש הקונטרס מלרמיע"ט ורש"י פירש דקנקנתום היא קרקע יוקרה שקורין מומא וילריו"ל וכן בערוך ור"ת נמי פוסק כן בתיקון ספר תורה למומר לחת מלרמיע"ט לחוץ מדיו לספר תורה לכולי עלמא מלאו היינו קנקנתום ות"ת דבמסכת נדה (ד' יט.) תנן שמר כחרת ומפרש התם[4] מרחת לחומכפי ובפ"ב דגיטין (ד' יט.) קאמר דקנקנתום הוא מרחת לחומכפי מה כן מעשה שהוא שחור ומילו וילריו"ל יקוקה היא ודומה לזכוכית ועל שם זכוכית נקלחת וילריו"ל ולפי' הקונטרס ניחא ור"י מפרש לחמר שמותנים חומה יפה לחת לחוך הדיו מז היא מעמרת: **או מייתר אות אחת.** כגון בלאו מילו וילריו קנה כל מרכותיו כמו הוא על הוא (ישוקאל ז) שהטיל יו"ד על החמרון:

חוץ מפרשת סוטה. ור' ישמעאל שהיה מוסיף בכל התורה כולה אמת היה טורח גזכה שזה מסוטה חו כתיבה כתיבה[5] חו ג"ם מחרת מי נמי מדרבנן: **אבל** תורה דחתמא **בתיבא** ה"נ דמחקינן. מעמט מע"ג דסוטה בעי כתיבה לשמה מוחקין לה מן התורה ומימה לענין גט פסלינן פרק שני דגיטין (שם:) גבי ההוא דשקל ספר תורה ויהבי' לדמיתו לחמר רב יוסף למאי ניחוח לה מי מעות כריחות לחית בה בעיון וכחב לה לשמה וליכא ו"ל דרב יוסף ליח ליה סברא דרב פפא דהכא מי נמי סבר לה כמאן דחמר חין מוחקין לה מן התורה ות"ת והיכי מכשר הכא רב פפא בספר תורה אפילו למאן דבעי לשמה והא תנן בריש כל הגט (שם ד' כה.) שמע קול סופרים מקרין חיש פלוני מגרש פלונית פסול לגרש בו ומוקי לה בגמ' בסופרים העשויין להתלמד וספר תורה נמי חשיב לה הכא בעשויין להתלמד ומשמע לכולהו תנאי חית להו מתני' דהתם מדפרין ולית ליה לר' מחמ בר יחמיה הא דתנן וכו' וי"ל להתלמד דהתם לא נכתב כלל להכשר הגט אבל ספר תורה כותב בסתמא לדעת כן אלא יעכרנו יחקנו ממנה פרשת סוטה ומיהו קשיא לרבי גט אפילו בענין זה פסול ולא חשיב לה לשמה דהא כרשותו ומסתמא ניחא ליה אבל גבי גט מסתמא לא ניחא ליה לגרש בו להא מילי הכהן שעליו לכתוב שוב מדם לשמה של

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [ועיל כג.], ג) שבת נ"ה, ג) [ס"ה נקמן מט: יבמות קה:], ד) [ע' תוס' שבת נ"ה, ד"ה אלו תוס' מה יד: ד"ה היתן], ה) קידושין מט: ע"ש, ו) [שבת נ"ה:], ז) פסחים פז., ח) ב"ב קכח. ועיל כג., ט) [נקמן כה:], י) [ועיל כג:], כ) [פרקין כה:], ל) לעיל סוף כא ע"ב.

הגהות הב"ח

(ה) גמ' ת"ר ימתק וכו' מ"ש שבת"י שמשמנין זה לזה:

תורה אור השלם

א) וְאֶרְעֶה אֶת צֹאן הַהֲרֵגָה כֵּן עֲנִיֵּי הַצֹּאן וָאֶקַּח לִי שְׁנֵי מַקְלוֹת לְאֶחָד קָרָאתִי נֹעַם וְלִאֶחָד קָרָאתִי חֹבְלִים וְאֶרְעֶה אֶת הַצֹּאן:
[זכריה יא, ז]

ב) וַיֹּאמֶר אֵלֶה שְׁנֵי בְנֵי הַיִּצְהָר הָעֹמְדִים עַל אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ:
[זכריה ה, יד]

ג) וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגְּלָלָה וְאֶחָד עַל שְׂמֹאלָהּ: [זכריה ד, ג]

ד) וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה שְׁתַּיִם נָשִׁים יֹצְאוֹת וְרוּחַ בְּכַנְפֵיהֶם וְלָהֵנָּה כְנָפַיִם כִּכַנְפֵי הַחֲסִידָה וַתִּשֶּׂאנָה אֶת הָאֵיפָה בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמָיִם: וָאֹמַר אֶל הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי אָנָה הֵמָּה מוֹלִכוֹת אֶת הָאֵיפָה: וַיֹּאמֶר אֵלַי לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וְהוּכַן וְהֻנִּיחָה שָׁם עַל מְכֻנָתָהּ:
[זכריה ה, ט-יא]

ה) אַחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲחֹתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁיְּדֻבַּר בָּהּ:
[שיר השירים ח, ח]

ו) בְּהַחֲשִׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם: [איכה ג, ו]

הגהות וציונים

ג) [והיינו אילן של זית, ע"י תוס' עירובין יח ע"ב ד"ה מרורין ותוס' פסחים לו ע"א ד"ה מה] (גליון): 3) [ע"ל את האיפה] (גליון) וכ"ה בהגהן בכת"י (דק"ס): ג) [מדכתיב "לה" בלא מפיק ה"א דריש שלא נתקיים ולא עמד לה הבית בארץ שנער, כך כתב הרמב"ן בפי' החומש סוף פר' מטות, וע"ע תוספות קידושין מט ע"ב] (גליון): 7) כת"י ועניות בבבל הוא דאיבא, (וכ"ה בקידושין). וע"י תורת חיים: ס) בכת"י ובקידושין ואמר, וכ"ה נכון (דק"ס): י) בכת"י זו: ז) [ביאור רפ' מחוק תמצא בשל"ה בית חכמה דף טז ע"א ועוד בדף לה ע"ב, וז"ל רש"י חגיגה דף י ע"א ד"ה אפי' וכו' לש"ס בבלי שהוא עמוק כדאמרינן במחשכים הושיבני זו הש"ס של בבל ע"ש, וע"ע רישב"א בריטב"א לו דף נז ע"א, ותמצאנו מרוחק בעין יעקב חגיגה פרק א'] (גליון): ס) צ"ל לה"ה (גליון): ע) בכת"י ומאי תימה, וברש"י שבע"י תמיהא: ך) בכת"י וברש"י שבע"י הנופה: כ) [צ"ל לה"ן] (גליון): ל) ברע"ב וברן הגי' נאמן עלי אבא. להיות דיין אנ"ש שהוא פסול וכו': מ) בכת"י וברש"י שעל הרי"ף וישא:

עין משפט נר מצוה

י א מיי' פ"ד מהל' שבת הלכה ד' סמג לאוין סה עוש"ע או"ח סי' רנו סעיף ו:

יא ב ג מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה ג סמג עשין לו עוש"ע ח"מ סי' כ סעיף ו ושקלו וטרו סעיף ג:

רבינו חננאל

היו חכמים מחבבין זה את זה הלא תראה כי מי שרואה ריש לקיש בבית המדרש רואה כח החכמה שלו כאלו עוקר הרים וטוחנן זה בזה, והיה אומר על ר' מאיר פה קדוש יאמר דבר זה ואע"פ שאמר רבינא הרואה ר' מאיר בבית המדרש כאלו עוקר וטוחן הרי הרים זה בזה. **וכן ר'** היה יושב **ואומר אסור להטמין בשבת הצונן.** אמר לפניו ר' ישמעאל ב"ר יוסי אבא התיר להטמין הצונן אמר ר' כבר הורה זקן ואע"פ שאילו היה ר' יוסי קיים היה כפוף ויושב לפני ר' דהא ר' ישמעאל בריה ממלא מקום אבותיו הוה וכפוף היה ויושב לפני ר' ואפילו הכי אמר ר' כבר הורה זקן שהיו מחבבין זה את זה זה **לאחד קראתי נועם.** אלו ת"ח שבא"י שמנעימין זה לזה בהלכה. **ולאחד קראתי חובלים.** אלו ת"ח שבבבל שמחבלין זה לזה בהלכה. וכן שני בני היצהר, ת"ח שבא"י נחזין זה לזה כשמן. ושנים זיתים עליה, אלו ת"ח שבבבל שמרין זה לזה כזית. **והנה שתים נשים יוצאות** ורוח בכנפיהם ולהנה כנפים ככנפי החסידה **ותשאנה** האיפה בין השמים ובין הארץ ואומר אל המלאך הדובר בי אנה המה מוליכות את האיפה ויאמר אלי לבנות לה בית בארץ שנער כן יוחי זו חנופה וגסות הרוח שירדו לבבל וגסות הרוח לבבל נחית והאמר מר עשרה קבין גסות ירדו לעולם תשעה נטלה עילם ואחת כל העולם כולו אין לבבל נחית ואישתרבוב הוא דאישתרבב לעילם דיקא נמי דכתיב לבנות לה בית בארץ שנער ש"מ והאמר מר סימן לגסות הרוח עניות ועניות לבבל נחית מאי עניות תורה דכתיב אחות לנו קטנה ושדים אין לה אמר ר' יוחנן זו עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד מאי בבל א"ר יוחנן בלולה במקרא בלולה במשנה בלולה בתלמוד במחשכים הושיבני כמתי עולם אמר ר' ירמיה זה תלמודה של בבל: **מתני'** אמר לו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמן עלי שלשה רועי בקר ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו היה חייב לחביריו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכ"א אין יכול לחזור בו: **גמ'** אמר רב דימי בריה דרב נחמן בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת במחול לך אבל באתן לך דברי הכל יכול לחזור בו ורבי יוחנן אמר באתן לך מחלוקת איבעיא להו באתן לך מחלוקת אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו או דילמא בין בזו ובין בזו מחלוקת תא שמע דאמר רבא מחלוקת באתן לך אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו אי אמרת בשלמא באתן לך מחלוקת אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו רבא דאמר כרבי יוחנן אלא אי אמרת בין בזו ובין בזו מחלוקת רבא דאמר כמאן רבא מעמא דנפשיה קאמר איתיביה רב אחא בר תחליפא לרבא היה חייב לחביריו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך רבי מאיר אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו מאי

בלולה במקרא ובמשנה וכו'. פירש רבינו מה דבתלמוד שלנו שנו פוטרין עצמן ממה שחמרו מכמיס (מכמת ע"ג דף יט.) לעולם יצתא מדם שנותיו שיצא במקצת שליח בית"ש מע"פ כן מנו קולפיא בכל יום פרשא התמיד ושונים ממנה מיזהו מקומן וגורסין רבי ישמעאל אומר בשלמא עשרה מדות וכו':

אמר רב דימי בגון דקבליה עליה בחד. פירש הקונטר' דאפילו הכי קתמר ר' מאיר דיכול למחול בו ולא נהירא דכיון דלרבותא נקטיה הוה ליה למימר לא נהיכא כו' דמדקתמר בגון דקבליה קא תמר בגון דקבליה עליה בחד אלמא דאפילו למאן דלית ליה דין מחבל קא מחבל דכיון דקבליה עליה בחד לרבותא נקטיה הוה ליה למימר לא נהיכא כו' דמדקת

אר"ח 24/06/2018

ובכן לו הראתה אסתר באצבעה למולו היתה פוגמת בתהלוכות ונמוסי מלכות אך מן שמיא הטו את ידה.

וחמת המלך שככה כו'. במהרש"א: אע"ג דכבר כתוב כשך חמת המלך מ"מ לא לגמרי שכך כו', וכן מפורש במדרש רבה שם "בשך" אין כתיב כאן אלא "כשך" שכך ולא שכך וכו'.

ע"ב. **שכל זמן שברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה.** במהרש"א כ' קצת קשה ברוך גופא למה לא עלה כו', ויעוין במדרש שיר השירים פס' וקמתי אני וגו' שמפורש ברוך בן נריה היה אדם גדול וישיש אפילו בגלטיקא לא היה יכול להטען וכו', וע' בנודע ביהודה מה"ת או"ח סי' ק"ו.

י"ז ע"ב. **מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים** וכו'. אשר הוסיפו בתקופת אנשי כנסת הגדולה על מנין שבעים שסמך משה והתמיד בימות דור ודור עד חתום הסנהדרין, יעוין בספרי יסוד המשנה ועריכתה פרק א ובסה"ס שם בירורים ודעת לנפשך יונעם.

תקנו י"ח ברכות על הסדר. הנה הכא נקטו סדר של הברכות האמצעיות אבל בשלש הראשונות ילפו אך מנין שאומרים אבל לא נתחו לברר טעם סידורם, ובס' נפש חיה סי' ק"ב כתבתי שיתכן כי המה מקבילות לסדר אבות העולם מיסדי התפלה, הראשונה מגן אברהם ע' פדר"א ס"פ כ"ז עמד אברהם והיה מתפלל לפני הקב"ה אמר רבון העולמים לא בכח ידי עשיתי כל אלה אלא בכח ימינך שאתה מגן לי בעוה"ז ובעוה"ב כו' וענו העליונים ואמרו בא"י מגן אברהם עכ"ל, השניה מחיה המתים רומז על יצחק שהיה בו תחיית המתים כמבואר בפדר"א פל"א כיון שהגיע החרב על צווארו פרחה ויצאה נשמתו של יצחק כו' וראה יצחק תחיית המתים (ועמש"כ שם לבאר בזה הפיוט במנחה ליוה"כ לפניו יקימנו ונחיה, בצדק אב נחיה כו' עיי"ש) באותה שעה פתח ואמר בא"י מחיה המתים, ואחרי כן נסדרה ברכת האל הקדוש מרומז על יעקב כמבואר בפדר"א ס"פ ל"ה נפל יעקב על פניו ארצה לפני אבן השתיה והיה מתפלל לפני הקב"ה ואומר רבון העולמים וכו' וענו העליונים ואמרו בא"י האל הקדוש, וכמרומז בגמ' והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו.

י"ח ע"א. **ואר"א מנין שקראו הקב"ה ליעקב אל שנאמר ויקרא לו אל אלהי ישראל.** ע' בראשית רבה ר"פ ע"ז ושם ס"פ ע"ס אתה אלהי בעליונים ואני אלהי בתחתונים, וראה בפי' הרבינו בחיי פ' תשא פס' והיה כל מבקש ה' גו' היה הכתוב ראוי לומר כל מבקש משה, אלא מכאן שנקרא משה בשם המיוחד כו' הוא שכתוב ותלך לדרוש את ה' וכתיב ויאמר לה ה' כו', וטעם הדבר כי הדבק בדבר נקרא על שם הדבר שנדבק בו כו', וע' זהר בא ל"ח א מאן פני האדון ה' דא רשב"י וראה ניצוצי זהר שם אות ג.

קראה גיפטית עברית עילמית מדית יונית לא יצא כו' **גיפטית לגיפטים עברית לעברים** כו' **יצא.** ע' במרגליות הים סנהדרין כ"ב א אות ה דצ"ל "ערבית" במקום "עבריית" דאין צורך לומר שעברים יוצאים יד"ח בלשון הקודש, אלא ערבית לערבים היא כמו גיפטית לגיפטים וכו'.

ע"ב. ר' **מונא אמר משום ר' יהודה** כו' **נקוט דרב ביבי בידך** (שאמר שמואל דהלכה כר' מונא) **ששמואל הוא דחייש ליחידאי דתנן שומרת יבם** כו' **משום ריב"ב אמרו** כן' **אמר שמואל הלכה כריב"ב.** הנה בכל הפלוגתות שבתלמוד לא מצינו שיחוש שמואל לדעת היחיד, אמנם בכללי התלמוד שלי בררתי בס"ד שאם כי לא חושבים דעת התלמיד ורבו כדעת שנים יען סתם תלמיד בתר רבו כרוך, עכ"ז יש לחוש לדבריהם נגד יחיד, והנה הכא אמר ר' מונא משום ר' יהודה מיחשבי כרבים כדתנן משום ריב"ב ועמש"כ לעיל ביצה י"א א.

אמר רבב"ח אר"י אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב. מיתיבי ארשב"א מעשה בר' מאיר שהלך לעבר שנים בעסיא ולא היה שם מגילה וכתבה מלבו וקראה, אר"א שאני ר"מ דמקיים ביה ועפעפיך יישירו נגדך — ישנם הרבה אנשים בעלי זכרון אשר אם קוראים איזה פסוק כמה פעמים זוכרים הם כל מה שכתוב בו בלשונו ובסגנונו, ויש בעל זכרון פינומנלי שצורת הדף מהספר שלמדו בו נחקקה בלבם, וכמו שאם אדם נזכר במכירו ומדבר ממנו מיד קמה לנגד עיני רוחו דמות תבנית האיש שמדבר עליו, כך בעל זכרון מופלא כזה אם נזכר מאיזה פרשה רואה הוא אותה כתובה לפניו בספר שלמד בו, עפעפיו ישירו נגדו וקורא הוא בו כאלו זה עכשיו מסתכל בו וכרגע הסיב עיניו מהספר הכתוב לרשום בהקלף שלפניו, במעלה זו היה ר"מ.

תוד"ה והלכתא תפלין אין צריכין שרטוט, פי' רבינו תם דכן הלכה. לכאורה מאי הוסיף הר"ת ועמש"כ בס' נפש חיה סי' ל"ב סע' יו"ד לענין אי "צריך" משמע לכתחילה או לעכב.

כ"א ע"א. **תוד"ה ואין מפטירין בנביא** כו' **והטעם שמפטיר במנחה בתענית ולא בשחרית** כו'. ואגרא דתעניתא צדקתא לעת ערב עמש"כ במרגליות הים סנהדרין ל"ה א אות ז.

תוד"ה אלמלא כו' ואומר רבינו תם דהיכא שיש א בסוף אלמלא ר"ל אילו לא, והיכא דכתיב אלמלי ביו"ד ר"ל אילו היה, דברי רבינו תם אלו נעלמו מהמדקדק ר' אליהו בחור בספרו התשבי ערך אלמלי, ומה שהביא מכתובות ל"ג אלמלי נגדוהו, הנה לפנינו שם כגירסת התוס', וע' בסנהדרין מ"ה א אלמלא לא זכו ישראל כו', ושם מ"ד ב אלמלא לא הקדים כו', ובעבודה זרה ה' ע"ב אלמלא לא חטאו, ועיין בהגהות הנו"ב לברכות ז' ע"א אלמלי כעסתי.

ע"ב. **תוד"ה תנא משא"כ בתורה, פי' שאין קורא אלא אחד** וכו'. ע' שו"ת מן השמים לר"י ממרויש שהו"ל עם תשובות נוספות מכתבי יד סי' ע"ח ועוד שאלתי על הא דאמרינן כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר, מהו לקרות עם הקורא וכו' וראה בהגהותי שם.

תוד"ה ובמגילה אפילו עשרה קורין ועשרה מתרגמין. רש"י מוחק מתרגמין, לפי שאין מתרגמין בכתובים, ובחינם מחקו דודאי יש תרגום כו' — בגהש"ס מהגרי"ב כ' עיין תוס' שבת קט"ו כו' מסוגיא דהתם תיובתא כלפי סנוואתא דרש"י הכא דמוחק ומצוה לישב, והנה נודע הסיפור ממחלוקת רש"י ור"ת בסדור פרשיות התפלין כשהראו לר"ת תפלין מגניזה שהיו הפרשיות כסדר רש"י וחפצו להוכיח מזה שמקדם נהגו כרש"י, ענה הר"ת ואמר היא הנותנת שגנזום מפני שפסולים הם, כן בענין המדובר בזה, בעלי התוס' הוכיחו שבימי האמוראים היה מציאות לתרגום, ורש"י מביא מכאן ראיה לשיטתו שאין בו קדושה ושלא נתקבל כהאונקלוס ולכן נגנז, וע' רש"י קדושין מ"ט סע"א ובר"ן שבת ס"פ כל כתבי, אבל ידע רש"י ממציאות תרגום כתובים כאשר העיר הגר"צ חיות בספרו אמרי בינה מרש"י תענית י"ח א, מגילה י"ג ב, חגיגה כ"ב ב (וע' הגהות הגרצ"ח סוף תענית ששכח דברי עצמו), ויש להוסיף עוד מרש"י כתובות כ"ג סע"א שהביא מתרגום איוב ל"ז מצפון זהב יאתה, וכן בפירושו לתהלים י"ב ז, ע"ד י"ט, פ"ג יא, ומש"כ "יונתן" הנה נקטו כן גם בתוס' בבא בתרא ט"ז ב ד"ה ככוחלא (ויתכן שצ"ל וי"ת ור"ל וירושלמי תרגום), וע"ע בזהר פנחס רנ"ז סע"א ובנצוצי אורות שם.

דתני ר"ש אין פוחתין מעשרה פסוקים בכהכנ"ם, וירבר עולה מן המנין. ע' ברכות י"ד א דבר אל בנ"י ואמרת אליהם לא הוי התחלה כו' וראה מש"כ במקור חסד לס' חסידים סי' תתרצ"ב.

כ"ב ע"א. **כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה.** עמש"כ בס' נפש חיה מהדורה שניה במלואים בסה"ס לס' נ"א באריכות.

דרב איקלע לכבל בתענית צבור קם קרא בספרא כו'. עמש"כ בס' נפש חיה סי' תכ"ח סע' ו.

ע"ב. **רש"י ד"ה לא אסרה תורה**, בפס' זה אלא שלא יעלו רצפת אבנים בבהכנ"ס דוגמה של מקדש — עיין בהגהותי מקור חסד לס' חסידים סי' י"ח אות ע"ב.

כ"ג ע"א. **הני שלשה שבעה חמשה כנגד מי**, פליגי בה ר' יצחק בר נחמני וחד דעמיה ומנו ר' שמעון בן פזי, ואמרי לה ר' שמעון בר נחמני וחד דעמיה ומנו ר' יצחק בר נחמני ואמרי לה ר' שמואל בר נחמני ח"א כנגד ברכת כהנים, וח"א כנגד שלשה שומרי הסף, חמשה מרואי פני המלך, שבעה רואי פני המלך — בס' שם עולם אות ע"ה הבאתי דמצינו כעין זה בשבועות ט"ז ב וכמה שיעור שהיה פליגי בה

[פתיחת התוס' יו"ט] לשון הרמב"ם כאשר נשלם לו מה שהיה צריך אל השופט התחיל באבות ועשה זה לשני ענינים. האחד כדי להודיע שההסכמה והקבלה אמת ונכונה וקבלוה עם מעם לפיכך ראוי לכבד החכם [מהם] ולהושיבו במעלה נכבדת. בשביל שהגיע ההוראה אליו. שהוא בדורו כמו אלו בדורם. וכן אמרו [ר"ה כ"ד] אם באנו לחקור אחר ב"ד של ר"ג וכו'. ואמרו שמשון בדורו כשמואל בדורו ובענין זה יש מוסר גדול לבני אדם שלא יאמרו מדוע נקבל משפט פלוני או תקנת דיין פלוני ואין הדבר כן. שהמשפט אינו לפלוני השופט אלא להקב"ה שצוה אותנו בו כמ"ש (דברים א') כי המשפט לאלהים הוא אבל הכל משפט א' וקבלוהו איש מפי איש (על) הדורות החולפים. והענין השני. שהוא רוצה לזכור במסכתא זו מוסר כל חכם מן החכמים ע"ה. כדי שנלמד מהם המדות הטובות. ואין אדם צריך לזה הדבר כמו הדיינים. שעמי הארץ כשלא יהיו בעלי מוסר אין ההיזק לכל ההמון אלא לבעליו בלבד. אבל השופט כשלא יהיה בעל מוסר וצנוע. ויזיק עצמו. ויזיק לבני אדם. לפיכך היה תחלת דבריו במסכת אבות מוסר הדיינים. כמו שאמר הוו מתונים בדין. וצריך שיוסר השופט בכל הענינים שיש במס' אבות כגון שיהיה מתון בדין ואל ימהר פסק דין שאפשר שיהיה בדין ההוא ענין נסתר. כמו שאמרו ע"ה דין מרומה. ואין לו להאריך הדין כמו כן כשידע שאין בו דבר נסתר שזה נקרא עינוי הדין ויש לו להשתדל בחקירת הערים ולהזהר בשעת החקירה שלא ילמדו הערים מדבריו מה שיסייעם על ענינם. ואין ללמד טענה לבעל הריב וזה נקרא עורכי הדיינים. ואל יחלל נפשו בחברת עמי הארץ. שמא יהיה לבוז. ואל יתעלם מבני אדם עד שלא יוכלו לראותו בכל עת שיצטרכו אליו. שמא יאבד האבינן. ואל יבקש מנוחה ותענוגים פן יאבד האמת. ואל תמשכהו התאוה. והאריך מאד במוסר הדיינים. וסוף דבריו ואחר שנראה שהשופט צריך לכל אלו המוסרים כדי להוסר בהם א"כ מה נחמד ונכון היה תיקון מסכת אבות אחר מס' סנהדרין. ומה שנלוה אליה. לפי שהוא כוללת אלה המוסרים. ועוד נוסף עליהם ענינים אחרים מביאים לידי פרישות מן העולם וכבוד העולם ובעליה ומעשה היושר והיראה. ע"כ. וקרא למסכת זו בשם אבות. כי על האמת החכמים הם האבות. כענין שאמר אלישע אבי אבי על אליהו זכרונו לברכה. וכן נקראו התלמידים בנים שנאמר ושאר ישוב בנך (ישעיה ז' ג'):

מסכת אבות

פרק א א מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה[א]

ר' עובדיה מברטנורא

פ"א **א משה קבל תורה מסיני.** לומר לומי, לפי שמסכת זו לינה מיוסדת על פירוש מצוה ממצות התורה כשאר מסכתות שבמשנה, אלא כולה מוסרים ומדות, ותכלי לומות העולם גם כן מבוי ספרים כמו שבדו מלבם בדרכי המוסר כילד ימנהג המלם עם תבני, לפיכך התחיל המנא במסכת זו משה קבל תורה מסיני, לומר שהמדות והמוסרים שבזו המסכתא לא בדו לומם תכמי המשנה מלבם אלא אף על הלם. לתם היא לאמה שנמסרה ישראל שקבלוה. ברה היא ליולמה. התלמידים ניים הם לה' מה שעתיד תלמיד ומיך לאלם הכל קבל משה סיני (דברים ט') ועליהם כתב הדברים ודרשו פ"ב דמגלה [ד' י"ט ע"ב] אלמד שהרלתו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים. ואע"פ שדקדוקי סופרים לא

תוספות יום טוב

פ"א **א משה קבל תורה מסיני.** פירש הר"ב ממי שגגלה בסיני. ומס כשגגלה בסיני קבלה בכללותיה ופרטיה ודקדוקיה ולא נתחדשה לו הלכה. וכמו שאנו אומרים בהגיס שהגיא רש"י בפירושו אמלא פרשת בהר סיני. ולהורלה זו הוא לומר מסיני. ולא דבר רק הוא שהרי זה לום על הלא. לאא היא לאמה שנמסרה ישראל שקבלוה. ברה היא ליולמה. התלמידים ניים הם לה' מה שעתיד תלמיד ומיך לאלם הכל קבל משה סיני (דברים ט') ועליהם כתב הדברים ודרשו פ"ב דמגלה [ד' י"ט ע"ב] אלמד שהרלתו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים. ואע"פ שדקדוקי סופרים לא

פירוש המשניות להרמב"ם

פ"א **משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים וכו'.** כבר בארנו בפתיחת

מלאכת שלמה

[פתיחה] כתב הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לסדר זרעים וכאשר נשלם לתנא מה שהיה צריך אליו השופט התחיל באבות ועשה זה לשני ענינים האחד כדי להודיע שההסכמה והקבלה אמת ונכונה וקבלום עם מעם ולפיכך ראוי לכבד החכם מהם ולהושיבו במעלה נכבדת בשביל שהגיעה ההוראה אליו שהוא בדורו כמו אלו בדורם וכן אמרו אם באנו לחקור אחר ב"ד של ר"ג וכו' ואמרו שמשון בדורו כשמואל בדורו וכענין זה יש מוסר גדול לבני אדם שלא יאמרו מדוע נקבל משפט פלוני או תקנת דיין פלוני ואין הדבר כן שהמשפט אינו לפלוני השופט אלא להקב"ה שצוה אותנו בו כמו שנאמר כי המשפט לאלהים הוא אבל הכל משפט אחד וקבלוהו איש מפי איש על הדורות החולפים. והענין השני שהוא רוצה לזכור במסכתא זו מוסר כל חכם מן החכמים עליהם השלום כדי שנלמוד מהם המדות הטובות ואין אדם צריך לזה הדבר כמו הדיינים שעמי הארץ כשלא יהיו בעלי מוסר אין ההיזק לכל ההמון אלא לבעליו בלבד אבל השופט כשלא יהיה בעל מוסר וצנוע יזיק עצמו ויזיק לבני אדם לפיכך היה תחלת דבריו במסכת אבות מוסר הדיינים כמו שאמר הוו מתונים בדין וצריך שיוסר השופט בכל הענינים שיש במסכת אבות כגון שיהיה בדין ההוא ענין נסתר כמו שאמרו ע"ה דין מרומה ואין לנו להאריך הדין כמו כן כשידע כשאין בו דבר נסתר שזה נקרא עינוי הדין ויש לו להשתדל בחקירת העדים ולהזהר בשעת החקירה שלא ילמדו העדים מדבריו מה שיסייעם על עניינה ואין לו ללמד טענה לבעל הריב וזה נקרא עורכי הדיינים ואל יחלל נפשו בחברת עמי הארץ שמא יהיה לבוז ואל יתעלם מבני אדם עד שלא יוכלו לראותו בכל עת שיצטרכו אליו שמא יאבד האבינן ואל יבקש מנוחה ותענוגים פן יאבד האמת ואל תמשכהו התאוה ואל יהי רוצה להתקדם את חבריו לדין ולא ילחץ עצמו להכנס בדיינות שמא יהיה חשוד וצריך להיות מהדר בכל דיניו אחר הפשרה ואם יוכל שלא יפסוק דין בכל ימיו אבל שיעשה פשרה בין שני המריבין הנה מה טוב ומה נעים ואם אינו יכול אז יחתוך הדין ואל ישריח אבל יתן זמנים מרובים ארוכים לבעל הריב ויניחהו לבקש על נפשו כל היום ואע"פ שירבה דברים וידבר הוללות וסכלות ואם אי אפשר לזה לפי מה שיראה מטענותם יגזור הדין מיד כמו שאנו רואין רבותינו עושין בענין קשירת הידים והכאת השוט ללקות ולענוש והפשט הבגדים וקריעת השטרות הקיימות בשימצאו בהם מה שיחייב לעשות זה

ציונים

פ"א **א משה קבל תורה מסיני.** ירומלמי קנהדרין פ"י ה"ם קהלת רבה פרשה י"ב ועי' בהקדמת הרמב"ם ז"ל במלך רמשון:

תוספות חדשים

פתיחה למה נקרא שמו' מגות כי הכלל כמו שאדם עומד מם הבורא יתברך נאמר בתיבה שעומד זה כן הוא מלמו במורה לפנות כן במורה ושמעתי בשם הרב הגאון מה"ר מויקלשפורג על משנה כ"ם במקום כ"ה אינו משנה כי מדרינת כ"ם היא גדולה ממדרינת כ"ה. ולכך כתיבת הגאון ז"ל מן יהיה הלכה כב"ם. לכך עתה בזה העולם הלכה כב"ה כי מדרינת ב"ם היא למעלה מזה העולם ואין זה העולם יכול לסבול אותו. חה הרמז שב"ם במקום ב"ה על מדרינת ב"ה אינו משנה אינו שלם כמדרינתו עב"ד. ונמלא כמו שעומד אדם מם הבורא ב"ה מבקשו במורה לפי בתיבתו ונמלא ב"ם הוא מעולם המחשבה לכך הוא דן דינא דגרמי שהן על המחשבה ולכך ב"ם קובר מחשבה מוליא מידי מעשה ונמלא במלה שעומד הבורא ובזה הבתיבה ב"ה מלמו במורה ונמלא אומות העולם שעומדים בהם מם הבורא יתברך כל אחד כפי בתיבתו בעבודתו כן מלמו במורה ועי' ממ' כמו אב למורה שב"ם ולכך נקראת בשם אב ולכך קובר ב"ם אחריות לאו ט"ם כי הוא למעלה מזה העולם והוא בעולם המחשבה למעלה מזה העולם ואינו משגיח כלל בעסקי זה העולם וב"ה בתיבתו בעבודת הבורא ב"ה ולכך קובר אחריות לאו טעות קופל. (בשם בבור תלונינו מו"ר הרב הגאון הגדול בוניבת קדישא מו"ה לוי יצחק זלה"ה בק"ק ברדיטשוב).

פ"א **א משה קבל תורה מסיני.** נראה לפרש בוונתו שזכה משה שנתנה תורה על ידו מפני

ראשון לציון

פ"א **א** פתיחת התי"ט. **ואמרו שמשון בדורו** בו'. שם אימא נדן (דהיינו שמשון) בדורו כאהרן בדורו יפתח בדורו כשמואל בדורו בו'.

חידושי הגר"א

פ"א **א משה קבל בו'.**

[פתיחה] כתבו קמאי, דלהכי נקראת מסכת זו אבות, משום דכל המוסרים המובאים בכל ספרי חכמי ישראל ואה"ע, כולן כלולים במסכת זו למי שמרייך בדבריה היטב. ולכן דבריה הם האבות לדבריהן המרומזים בה. ולפע"ד נקראת כן, משום דנכבדות מדובר בה איך יכונן האדם הדעות והמדות שלו. והן הן הדרך ארץ שקדם כ"ו דורות לנתינת התורה [כמ"ש ויק"ר צו ס"ט ופסחים קי"ח א']. ולא לבד בדרך טבעי כהקדמת סבה לתכלית, כ"א גם בדרך שכר, דהרי משרע"ה לא וכה להיות סרסור בין ישראל להקב"ה, רק ע"י מדותיו היקרים. נמצא שהישרות הדעות והמדות הן אבות מולידות שמירת התורה, אשר בה ישלים גופו ונשמתו לשלם חיוביו לאלהים ואדם:

פ"א **א** ג"ל דמתחיל מקבלת התורה. אלא יתכוב המלם לתגי להתלמת נפשו בשיעסוק בתורה ויקיימה, ולפ אלא יתקן מדותיו

היו אלא נדרך רמיזה בלבד כמו שפרשתי בהקדמה ימלא קבל כי על הרוב ידבר כמו שביאר הרמב"ן בהקדמת פירוש המושג בממשים שערי מיה שנגרעו בעולם שעל הרוב יחסר נערת. כך כ"ל: ומסרה ליהושע. שכל מה שקבל מסר ליהושע. אבל נמשה לא יוכל לומר שנמסרה לו כי לא נמסר לו כל התורה. שהרי שער הממשים לא נמסר לו כמאמרם ז"ל [ר"ה דף כ"ה ע"ב] על ומסרה מעט מהלכים ולפיכך אמר אלו שקבל לומר כל מה שהיה רמוז לו לקבל קבל מסיני. כך פירשו המפרשים: ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. לומר שאע"פ שלא כל הנביאים היו נביאים נמסרה להם התורה כולה כמו שנמסרה להקודמים להם אבל מכאן ואילך שנאמעטו הדורות לא נמסרה כולה. אבל קבל כל אחד כפי כחו. ומ"מ התורה שבידו קבלה היא אלו מים מפי מים עד משה רבינו ע"ה מסיני: כנסת הגדולה. כתב הר"ב שנקראו כן לפי שהחזירו עטרה ליושנה וכו' נאו ירמיה ודניאל ולא אמרו גבור וגורא. ירמיה אמר האל הגדול הגבור והנורא. דניאל אמר הגדול והנורא [פימן ט'] ולא אמר הגבור: הם אמרו ג' דברים. פירש הר"ב שיש בהם קיום התורה.

מְסִינַיb, וּמְסָרָה לִיהוֹשֻׁעַ, וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים, וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים, וּנְבִיאִים מְסָרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים, הֱוֵי מְתוּנִים בַּדִּין, וְהַעֲמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה, וַעֲשׂוּ סְיָג לַתּוֹרָה:

שינויי נוסחאות

ע"א הם אמרו. (נמחוק ויערי) והם.

תוספות חדשים

ענתנותו כי רבה שמטעם זה וכה הבל עלמו שנמנה המורה עליו כמאמרם ז"ל על פסוק למה תלונון הריב נבנונים ויהיה ס"ב מ"ם מסיני כמו ממטעת נביאיה שכ"ל ממתת מעמת וכו' ה"נ קבל המורה ממתת היותו עניו כמו סיני (ש"ל):

תום' רעק"א

ע"א א [אות א] בד"ה לאנשי כנסת הגדולה. ונקראו כנסת הגדולה. יומא דף ס"ט ע"ב. [אות ב] בא"ד באו ירמיה וכו' היינו ד"ירמיה לא אמר נורא

חידושי הגר"א

כיל משה מלמד שנתנה התורה להכתיב ולקלוקיה ופרושיה ע"י משה מסיני ללכיש שם אלה המוקים אלו המלכשות כו' ע"ש ושם אלה המצות וגו' שכולא נתקרו למשה מסיני ובירושלמי פרק שני דפאה ריב"ל אמר עליהם יעליהם כל ככל דנביים הנכרים מקרא משנה מלמוד ומגלה אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדוש לפני רבו כבר נאמר למשה מסיני כו' יש דבר שיאמר רואה זה משה הוא וגו' משיבו מכירו ואומר לו כבר היה לעולמים ע"ש. ובגמרא פ"ק דברכות (ה' ב') מאי דכתיב ואתנה לך את לוחות וגו' תלמד שכולם כו' מסיני. וכפ"ב דמגילה (י"ט ב') מאי דכתיב ועליכם ככל הנביים וגו'. ומסרה ליהושע. שנאמר (במדבר כ"ז) ונתת מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל. ובמשלוה (פ"ו ב') נאמר שנפטר משה רבינו ע"ע כו' ב"ל רבי כלום הנחתין משה ב' והלכתי כו' לא כך כתבת בי (שמות ל"ג) ומשרתו יהושע וגו' לא ימיש וגו'. ויהושע לזקנים. שנאמר (שופטים ב) ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע אשר ראו את כל מעשה ה' וגו'. ולזקנים לנביאים. שנאמר (ירמיה ו') ואשלח אליכם את כל עבדי הנביאים יום השכם ושלוח (שם). ומיכף מאחי יהושע כתיב (שופטים ב') ויעל מלאך ה' מן הגלגל וגו'. ונביאים כר לאנשי כנה"ג. שהם היו ימי

פירוש המשניות להרמב"ם

מאמרינו בזה התיבור תואר הקבלה איך היתה ואין הכוונה הנה אלא לפרש דברי החסידים והמוסרים לבד לזרז לקנות קצת המדות מהם אותם שתועלתם גדולה וכאן נאריך להזהיר מקצת פחיתיות שנוקן גדול והשאר אפרש מלות לבד מקצת

מלאכת שלמה

והרבה כמו זה וכדומה לזו המצוה אומרים יקוב הדין את ההר ועל דרך כלל צריך שיהיה השופט כרופא בקי שכל ומן שיוכל לרפא במזונות לא יוכל לרפא ברפואות אבל כשרואה שהחולי חזק ואי אפשר להתרפא במזונות ירפא ברפואות קלות קרובות אל טבע המזון כגון המשקים והמרקחות המבושמות המתוקנות ואם יראה שהחולי יתחזק ואלו הדברים אינם מכניעים אותו ואינם כנגדו יחזור לרפאתו ברפואות חזקות וישקנו רפואה משלשלת כגון שקמוניא וכדומה לו מן הרפואות המרות והרעות. כן השופט ישתדל לעשות פשרה ואם אינו יכול ישפוט בנחת וירצה בעל הריב בדבר רך ואם לא יוכל מפני אכזריות אחד מן המריבים ושהוא רוצה להתגבר בעול וחמס יתחזק עליו ויהדוך רשעים תחתיו וצריך לשופט שלא ירבה לדדוף אחר תענוגי העולם ואהבת העושר והמעלה כמו שאמר הכתוב שונאי בצע ואמרו עליהם השלום מלך במשפט יעמיד ארץ וגו' אם דומה הדיין למלך שאינו צריך לכלום יעמיד ארץ ואם דומה לכהן המחזר על הגרנות יהרסנה ואחר שנראה שהשופט צריך לכל אלו המוסרים כדי להוסר בהם א"כ מה נחמד ונכון היה תקון אבות אחר מסכת סנהדרין ומה שנולוה אליה לפי שהיא כוללת אלה המוסרים ועוד נוסף עליהם ענינים אחרים מביאים לידי פרישות מן העולם וכבוד העולם ובעליה ומעשה היושר והיראה עכ"ל ז"ל. וא"כ הוא האמת אפשר שנפל טעות בראש העתקת הרב רבינו שמואל בן יהודה אבן תבון ז"ל למסכת אבות שכתב שם ואת המסכתא ר"ל מסכת אבות ידועה סדורה בין מסכת עדיות ומסכת ע"ז ע"כ. ולי הדיוט נראה לענ"ד לומר שכיון שסיים התנא מסכת ע"ז כמו שקדם וקיימא לן דע"ז שקולה כנגד כל התורה כולה מקרא דכתיב וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה שמך לה אבות המתחלת משה קבל תורה בלומר גם זו הנזכרת משה קבל והיא שקולה ככל התורה ואע"ג דאמרי' בסוף מסכת מכות אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום הוא קבל דקדוקיה ופרטיה ומסרם ליהושע וכו' ואנן אנכי ולא יהיה לך בלחוד הוא דמפי הגבורה שמענום. עוד נלע"ד לומר שסידר מסכת אבות בסדר נזיקין לומר אע"ג דאיכא מ"ד בב"ק פ' המניח דף ל' דמאן דבעי למהוי חסידא ליעיין במילי דנזיקין [הגהה עיין בם"ש רפ"ק דב"ק] אנן סבירא לן דתרתי בעינן דליעיין נמי במילי דאבות וכדכתיב סור מרע ועשה טוב ומהאי טעמא אפשר נמי לומר דהתחיל רבינו הקדוש המשניות במסכת ברכות משום דאיכא מ"ד התם דמאן דבעי למהוי חסידא ליעיין במילי דברכות וכבר כתבתי שם בברכות טעמים אחרים בשם אומרם בס"ד. אח"כ מצאתי שכתוב בנמוקי יוסף שם בפ' המניח דף ט"ו דדבינא דאמ' התם מילי דאבות ואמרי לה מילי דברכות ס"ל דנהי דחסידא מתקרי כשהוא עושה

יכה לעוה"ב. לימת, דקשה ענגן של מדות [פימות כ"ח ב', וכ"כ בפ"ה]. וכן ממ"ל להעוסק בתורה ומין לו מו"מ בתמונה ומינו מתנהג בנמת עם הבריות, מוב לו [יומא כ"ו ב']. וכן רבה דעקב בתורה מי מ' שנה, ומצי דעקב גם בג"מ מי ס' שנה [פימות ק"ם ב']. לכן מתחיל מהתורה ומסיים הס ממרו וכו', ללמדך שגם הל"ל תורה היא, וכולן קבלו מסיני: ועוג"ל להבי מתחיל עם תורה לחס אין תורה אין דרך ארץ. וכל מי שאינו מתמין בתה"ק, ובהמגלות תלהי, שוב אינו מתמין ג"כ שיסגיתו עליו ועל מדותיו וכל הטוב שיעשה הוא להתפלר, או ממלמת טעמו. וכל הרע שימנע ממנו הוא רק מירמת עונש בג"ל, והרי הוא כנשמ מקוה, לכן מתחיל ניסוד הכל היא התורה: ב ר"ל משה שהיה עניו מאוד, עי"ז קבל התורה לעוה"ב. לשיטת, דקשה ענגן של מדות [פימות כ"ח ב', וכ"כ בפ"ה]. וכן ממ"ל להעוסק בתורה ומין לו מו"מ בתמונה ומינו מתנהג בנמת עם הבריות, מוב לו [יומא כ"ו ב']. וכן רבה דעקב בתורה מי מ' שנה, ומצי דעקב גם בג"מ מי ס' שנה [פימות ק"ם ב']. לכן מתחיל מהתורה ומסיים הס ממרו וכו', ללמדך שגם הל"ל תורה היא, וכולן קבלו מסיני: ועוג"ל להבי מתחיל עם תורה לחס אין תורה אין דרך ארץ. וכל מי שאינו מתמין בתה"ק, ובהמגלות תלהי, שוב אינו מתמין ג"כ שיסגיתו עליו ועל מדותיו וכל הטוב שיעשה הוא להתפלר, או ממלמת טעמו. וכל הרע שימנע ממנו הוא רק מירמת עונש בג"ל, והרי הוא כנשמ מקוה, לכן מתחיל ניסוד הכל היא התורה: ב ר"ל משה שהיה עניו מאוד, עי"ז קבל התורה לעוה"ב. לימת, דקשה ענגן של מדות [פימות כ"ח ב', וכ"כ בפ"ה]. וכן ממ"ל להעוסק בתורה ומין לו מו"מ בתמונה ומינו מתנהג בנמת עם הבריות, מוב לו [יומא כ"ו ב']. וכן רבה דעקב בתורה מי מ' שנה, ומצי דעקב גם בג"מ מי ס' שנה [פימות ק"ם ב']. לכן מתחיל מהתורה ומסיים הס ממרו וכו', ללמדך שגם הל"ל תורה היא, וכולן קבלו מסיני: ועוג"ל להבי מתחיל עם תורה לחס אין תורה אין דרך ארץ. וכל מי שאינו מתמין בתה"ק, ובהמגלות תלהי, שוב אינו מתמין ג"כ שיסגיתו עליו ועל מדותיו וכל הטוב שיעשה הוא להתפלר, או ממלמת טעמו. וכל הרע שימנע ממנו הוא רק מירמת עונש בג"ל, והרי הוא כנשמ מקוה, לכן מתחיל ניסוד הכל היא התורה: ב ר"ל משה שהיה עניו מאוד, עי"ז קבל התורה לעוה"ב. לשיטת, דקשה ענגן של מדות [פימות כ"ח ב', וכ"כ בפ"ה]. וכן ממ"ל להעוסק בתורה ומין לו מו"מ בתמונה ומינו מתנהג בנמת עם הבריות, מוב לו [יומא כ"ו ב']. וכן רבה דעקב בתורה מי מ' שנה, ומצי דעקב גם בג"מ מי ס' שנה [פימות ק"ם ב']. לכן מתחיל מהתורה ומסיים הס ממרו וכו', ללמדך שגם הל"ל תורה היא, וכולן קבלו מסיני: ועוג"ל להבי מתחיל עם תורה לחס אין תורה אין דרך ארץ. וכל מי שאינו מתמין בתה"ק, ובהמגלות תלהי, שוב אינו מתמין ג"כ שיסגיתו עליו ועל מדותיו וכל הטוב שיעשה הוא להתפלר, או ממלמת טעמו. וכל הרע שימנע ממנו הוא רק מירמת עונש בג"ל, והרי הוא כנשמ מקוה, לכן מתחיל ניסוד הכל היא התורה: ב ר"ל משה שהיה עניו מאוד, עי"ז קבל

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 296

הסכמת הגאונים על התוי"ט בהדפסה הראשונה

דברי הגאון מוהר"ר שלמה אפרים ר"מ דק"ק פראג נר"ו
(בעהמ"ח ס' עוללות אפרים)

הנה על יום טוב באתי לגלות ולפרסם מעלת החבור הלזה אשר חיבר האלוף המרומם תורה וגדולה במקום אחד כהר"ר **יום טוב ליפמן** בן הר"ר נתן הלוי על המשניות. ועל דברים וחידושים אשר חידש ברוב המשניות ובפי' של הברטנור"א. בכן ראה ראיתי כי טוב הוא ודברים ערבים על שומעיהם כלם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת. בכן נכון הדבר מעם ה' האלהים לזכות בו הרבים להוציא לאור תעלומות חכמה זכות הרבים תלוי בו. ומעתה הנני נותן לו כח ורשות להדפיסו פה ק"ק פראג ומלאה הארץ דעה את ה'. ויען כי האלוף הנ"ל בלי ספק יצטרך להוצאה גדולה ולא יוכל לעמוד בה כי רבה היא על כן נראה לי הנון ונכון וגוזרני בגזירת נח"ש שעד כלות ארבע שנים מן היום שיוגמר הדפוס לא יהיה שום אדם רשאי להדפיס המשניות עם שום פירוש כי אולי בתוך זמן זה יוכל למכור המודפסים על ידו כבר כדי להוציא לאור תעלומות חכמה בכמה דברים סתומים וחתומים אשר נתישבו בדברים המתיישבים על הלב וכל המסייע למצוה זו שכרו הרבה מאד.

כה דברי **שלמה אפרים** בן מהר"ר **אהרן** זצ"ל איש **לונטשיץ**.

דברי הגאון מוהר"ר ישעיה אב"ד דק"ק פראג נר"ו
(בעהמ"ח ס' של"ה)

ראה ראיתי זה חדש. תוספת על הקדש. שחיבר האלוף המופלא מהר"ר **יום טוב ליפמן** הלוי אשר מלא חכמה בנודש. ביאור רחב על שתא סדרי משנה. הוסיף מן דיליה חידושים רבים מי מנה. בחכמה ודעת ותבונה. אשרי עין ראתה כל אלה. כל סתום מגלה. וכל עמוק דלה דלה. וכל הדבר הקשה. בבקיאותו ובפלפולו הכל מפורשה. בדרך האמת בתורה צוה לנו משה. ואני יודע ומכיר את האיש האלוף הנ"ל כי לא עשה לא להתגדר ולא על מנת שיתעשר בו כי פיזר הונו לקיים זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות בנייר נאה ובדיו נאה ובאותיות מחכימות. ע"כ אנכי הרואה ראה ראיתי שתי ראיות. ראיה ראשונה שימלא הארץ דעה מזה החבור. ראיה אחרונה וכי זו תורה וזו שכרה שיהיה נפסד בהוצאה מרובה שהוציא מכיסו. ע"פ הדברים האלה הנני גוזר בנח"ש שלא יודפס משניות עם שום פירוש מיום שיגמר הדפוס עד כלות ארבע שנים כדי שיתפזר זה החבור בקרב כל ישראל וירבו הקונים לקיים כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו. אני אני המדבר הק' **ישעיה** בן לאא"מ מהר"ר **אברהם סג"ל** זלה"ה **הורוויץ** חותם יום ב' פרשת אל פתח אה"מ יקריב אותו לרצונו לפני ה' **השע"ה**.

הקדמת מחבר תוספות יום טוב

אמר יום טוב הנקרא ליפמן בן לא"א הר"ר נתן זלה"ה בן אא"ז האלוף המרומם כמהר"ר משה וולרשטיין זלה"ה לוי העלר. כשם שרבינו הקדוש רבי יהודה הנשיא שבימיו נשנית משנה זו העוסקין במקרא מדה ואינה מדה במשנה מדה ונוטלין עליה שכר גמרא אין לך מדה גדולה מזו ושבקו כולי עלמא מתניתין ואזלו בתר גמרא הדר דריש להו ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן הגמרא כדאיתא בסוף פ"ב דב"מ (דף לג:)[א]. כמו כן רבינו הגדול מרנא ורבנא הגאון רבי יהודה ליווא בר בצלאל זלה"ה שנתעסק בישיבה והרביץ תורה לרבים במדה הגדולה היא מדת הגמרא כמפורסם הדר דרש לרוץ למשנה עד שנתחברו חבורות חבורות כתות כתות מלכי מאן מלכי רבנן. ומתעסקין יום יום פרק מפרקי המשניות וחוזרין חלילה חלילה. ומאת ה' היתה זאת חוק ולא יעבור. לא בלבד בק"ק פראג אשר בה הדת נתונה מהגאון הנזכר. כי אם גם בשאר קהלות קדושות. קרובות ורחוקות קיימו וקבלו עליהם ללמדם בישראל.

וגדול כח מאמרו של רבינו הגדול ממאמרו של רבינו הקדוש דאילו המשנה שאמר רבינו הקדוש לרוץ בתרה היינו כסידורה בהלכות מבלי שום שכל ולב להבין טעמיה ולעמוד על סתירותיהן שזהו אמנם מדת הגמרא עצמו כי זאת היתה כוונת רבינו הקדוש בחבור המשנה ללמד לתלמידיו בלשון קצרה כל דין ודין כמות שהוא. אבל טעמיהם הניחם בעל פה לחכמים וליודעים ולא קבעם במשנה שמסורה לכל. וכל מי שעוסקים לדעת ולהבין טעמי המשניות ולעמוד על סתירותיהן ההוא יקרא שמוש תלמידי חכמים. כי היה צריך לשמש לפניהם ולשמוע מהם. אבל למוד המשנה בעצמה אינו כי אם הבנת המלות וידיעת משפטיה ודיניה בלא טעם וידיעת סבת ומקור הדין. שכוונת רבינו הקדוש בחבור המשנה לקבוע הלכה בלבד ולפיכך הוא בעצמו שנה משנה זו גמ' אין לך מדה גדולה הימנו. כי גרסת המשנה בלא גמרא לא יניעהו לתכלית המכוון ללמד חוק ומשפט בישראל. שאם לא ידע טעמי הדבר פעמים ידמה דבר לשאינו דומה ויורה הוראות טעות. ועל זה אמרו במס' סוטה פ"ג (כב) תנאים מבלי עולם הן וכי מבלי עולם הן והלא מישבי עולם הן שנאמר הליכות עולם לו אלא שמורין הלכה מתוך משנתן ע"כ. **אבל תועלת חבור המשנה וסיבתה היתה לפי שתורה שבע"פ שמסרה משה ליהושע ויהושע לזקנים וכו' אע"פ שהיתה ביאור התורה ומצותיה ביאור שלם אין לך זמן ודור שלא יתחדש בהכרח ויפלא למשפט. ואל תשיבני דבר ממה שאמרו בפ"ב דמגילה (יח:) מאי ועליהם ככל הדברים וכו' מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ע"כ. שאני אומר שזה לא היה מוסר משה לאחרים כלל. ודקדוק לשונם**

א) וע"ין מה שפי' ר"ת בתוס' ב"ק צ"ד ד"ה בימי (תוספות ראשון לציון).

כך הוא שאמרו מלמד שהראהו ולא אמר שמסר לו[ב] או שלמדו[ב] שאילו אמר אחד מאלו הלשונות היה מתחייב מזה שהוא ימסרם ויתנם ג"כ ליהושע שהרי עינו לא היתה צרה. שמצינו שמסך בשתי ידיו אע"פ[ב] (שאפשר)[ה] שלא נצטווה[ו] אלא באחת. אבל אמרו שהראהו. וזה בדרך ראיה בלבד לא בדרך מסירה כאדם המראה דבר לחבירו לראותו ואינו נותנו לו. וזה דקדוק נאה וענין אמתי. והנה הראשונים שלבם [היה] רחב ודעתם צלולה וזכה ידעו לדמות דבר לדבר מהכללים שבידיהם מבלי נטיה. אבל בסוף בית שני אע"פ שהיה בידם כל הכללות ההם הנה מפני מיעוט לבם ועכירת דעתם בסבת טרדות הצרות אפשר להם שידמו דבר לדבר ואינו כן אלא דומה לדבר אחר (ומכל מקום כיון שהכללות שבידיהם אמתיים ומסורות להם ממשה רבינו ע"ה מפי הגבורה מפני כן אלו ואלו דברי אלהים חיים הם. המזכין והמחייבין. המטהרין והמטמאין. האוסרין והמתירין. כמו שפרש"י בפ"ה דכתובות דף נ"ז (ד"ה הא קמ"ל) דזמנין דשייך האי טעמא וזמנין דשייך האי טעמא שהטעם מתהפך לפי שנוי הדברים בשנוי מועט עד כאן). ולפיכך רבינו הקדוש אסף וקבץ כל חכמי ארץ ישראל שבדורו ונשאו ונתנו וקבעו הלכה לדורות ממה שיצא להם מתוך המשא ומתן. ולא קבע במשנתו אלא ההלכה בלא טעם וסבתה. אבל היתה זה מסורה עדיין בידי החכמים השלמים. ומי שרצה לדעת להבין ולהשכיל שימש לפניהם ולמדום והוא הגמרא. וכן דור אחר דור עד שגם הגמרא הוקבע ונסדר כמו שהוא מסור בידינו. והסבה הזו בעצמה של רבינו הקדוש היא שגרמה לחכמי דורות האחרונים שאחר הגמרא לסדר הלכות הלכות. והוא היוצא מתוך המשא ומתן של הגמ'. שמפני מיעוט הלבבות ורוב הטרדות קביעות הגמ' לא יועיל לכל. וראו להוציא משפטיו ודיניו ולסדרם בלשון הלכה כמות שהיא לא על דרך משא ומתן וסבת וטעם כל דין ודין כדרך חיבור הנשר הגדול הרמב"ם ודומיו. אבל כמו שרבינו הקדוש בעצמו שנה משנה זו גמ' אין לך מדה גדולה הימנה כמו כן המחברים הללו כוונתם רצויה לכך למדת הגמ' שאין גדולה הימנה ושלא לזוז מינה ולבלות ימיו בחבוריהם כי יהיה בכלל מבלי העולם כאמור. ומי לנו גדול מרבינו משה בר מימון שהשיב לשואלו איזו דרך שיבור לו בדרכי הלמוד והשיבו חבורו עם חבור הרי"ף כמ"ש בתשובותיו דף כ"ז ועוד עין מזה בדף ל'. וזה ממש דומה בדומה כמשנת רבינו הקדוש עם חבורו המשנה שגזר אומר במדת הגמרא שהיא גדולה ולעולם הוי רץ וכו'. כן דבר איש האלהים הרמב"ם בהודיע דרך לימוד ספר הרי"ף וספרו. ומזה תקיש לחבורים שאחריו.

ונשוב אל הכוונה שהנה מדת המשנה שעליה אמר רבינו הקדוש הוי רץ לא היתה אלא למשנה עצמה כמות שהיא. אבל כאשר קם הנשר הגדול הרמב"ם ופירשה ואחריו קם החכם השלם מוהר"ר עובדיה ברטנורה ז"ל וחבר פירוש כי לא נסתפק בפירוש הרמב"ם. ומה שנתאמת אצלי הוא שלא בלבד מפני שלפעמים מפרש בענין אחר מפירוש הרמב"ם עשה פירושו שא"כ לא היה לו לעשות אלא הגהות עליו אבל ראה ויוכח כי דרך הרמב"ם בסוגיות פירושו לעשות עקריב וכללים למשנה ולכלול ענינה ולחברה וממנה נבין כוונר המשנה. ולא זו היא דרך וסוגית פירש"י שמפרש על סדו המשנה אחת לאחת ולחלקם לחלקים ודבורים קצרים וסוגיי דעלמא אזלא כותיה כי פירושו נתפשט על המקרא ועי הגמרא. לזאת היתה סבה עצומה שהתחכם הרע"ב וחיבו פירוש שלם על המשנה על דרך וסוגית רש"י ז"ל. ומפני כ ומזה הטעם בעצמו כאשר קימו וקיבלו מאמרו של גאו תפארת ישראל מרנא ורבנא רבי ליווא זלה"ה ללמד בישראי המשנה לא היתה על דרך הלמוד כמות שהיא מבלי שום לו לטעמיה ופירושיה. אבל הלמוד הוא עם פי' מפירושה.

והוא הדבר אשר דברתי שגדול כח מאמר מרנא ורבנא זלה"ה ממאמרו של רבינו הקדוש זלה"ה. אחרי שלמוז המשנה שע"פ מאמרו הוא עם הפירוש. שנמצא עכשי כמתעסק בגמרא עם המשנה.

ואני בעניי הבינותי במשנה עם פי' הרע"ב ז"ל דסוגיין דעלמא אזלי בשטת פירושו מהסיבה האמורה שסוגייתו כסוגיית פרש"י בפירושו. ונפתולי אלהים נפתלתי נתחברתי בחבורה מהחבורות יצ"ו. ומדי עברי בזה הים הגדול ורחב ידים רמז ואין מספר. הויות קטנות עם גדולות. שם עניות דעתי תהלך עד מקום שידה מגעת. ומצאנו כמה בבות מן המשנה סתומות בלתי מפורשות. וכמו כן כמה משניות סותרות זו את זו שלא פירש ישובה. וכל זה אינו חסרון בחק המפרש. אבל החסרון מצדינו. שהמפרש ידעה ולא פרשה. שסבור היה שאינה צריכה פירוש. ואשכחן הכי לקמאי דקמאי לראשוני האמוראים כי הא דרב ושמואל בפ"ג דנזיר דף י"ט דשמואל מפרש למשנה יצא ונכנם עולין לו מן המנין ואמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב מאי טעמא לא מפרשת לן כהלין מילי אמר להון אמינא דלמא לא צריכיתו. ע"כ. [וכיוצא בזה במגילה פרק הקורא עומד דף כ"ג ובפ"ק דסנהדרין סוף דף י שאמר כן רב יוסף לאביי]. אבל ראה גם ראה כי בפירוש עצמו נמצאו סתירות מבוארות ונגלות. ולרוב מפני שלפעמים תפס לו פירוש רבי פלוני ולפעמים פירוש רבי פלוני. ויקרה ג"כ לפעמים שירכיב שני הפירושים ואין הרכבתם עולה. וגב דבריו בעצמן צריכים לפעמים ביאור. את כל אלה ראתה עיני. ותבן שמץ מנהו.

ולפי שאין מכיר החסרון כבעל החסרון. כי הוא יודע חסרונו עד היכן מגיע וכבר אמר כן שלמה בחכמתו לב יודע מרת נפשו ושערתי אני בעצמי וידעתי בנפשי כי אנכי החסר מכל בני גילי ולי מן החסרונות הרבות אשר הזכרתי. אם מצד בבות משניות בלתי מפורשות. אם מצד משניות הסותרות ז את זו. אם מצד פירוש הרע"ב עצמו שדבריו צריכין ביאור ושלפעמים מזכי שטרי אבי תרי. ואם שלש אלה לא יעשה לד

אתר 13/09/2018

ב) מדברים אלו מובן היטב סוגיא זו עם סוגיא דברכות ה. מא' דכתיב ואתנה לך את לוחות האבן בר תורה זו מקרא והמצוה זו משנה אשר כתבתי אלו נביאים וכתוביב להורותם זה גמ' מלמד שכולם נתנו למשה מסיני. הנה בל השינוים בין ב הסוגיות מבואר לפי מאי דאמר במגילה דקרוקי סופרים הוכרח לומר שהראהו משא"כ בברכות ולא הזכיר כך שפיר אמר שכולם נתנו בר ויבא על הבונה שכתב מורי דורי זקני הגאון תוי"ט בסמוך בין שהכללות שבידיהם אמיתים ומסורות להם ממשה רבינו ע"ה ומפני כן אלו ואלו דברי בר. (תוס' ראשון לציון). ג) מדברים הצחיים האלו מובן היטב סוגיא זו רמנלה (ים.) עם הסוגיא האמורה ברכות (ה.) (כמ"ש ברל"צ). ועי' נרדים (לח.) לא ניתנד תורה אלא למשה ולזרעו וכו' מתיב רב חסדא ובר אלא פלפולא בעלמא. פרש"י להבין דבר מתוך דבר הוא דניתן למשה ונהנו בו טובת עין ונתנה לישראל, וכן פ' הר"ן. חי"ל הרא"ש, פלפולא בעלמא הבנה וחריפות וכר כי כל החכמה והשכל רמוזים בכתב התורה בצורות האותיות ע"כ. (ים-ל). ד) בר"ח "שאפשר שלא נצטוה" וכן היה הגי לפני הב"ד והרל"צ, ועי' עירובין נב ב רגלי אחת וכר דכתיב אם תשיב משבת רגלך, רגלך כתיב. (ים-ל). ה) ל"נ (שאפשר) שלא נצטוה בר. ל"נ "שאפשר" דהא ודאי הכי הוי בפ"ש תוס כ"ק צ"ב ד"ה חמרא בר בשם המדרש שאמר הקב"ה וממכת ידך ומשה סמך בשתי ידיו בדכתיב ויסמוך ידיו עליו. (תוס' ראשון לציון). ו) משמע ש"ש ספק בדבר ולי"א דמקרא מלא הוא וממכת את ידך עליו ותלמוד ערוך בידינו מנהדרין ד' קה: ואבע"א ויסמוך את יריו עליו ויצוהו ופירש"י ז"ל אע"נ דהקב"ה לא א"ל אלא וממכת את ידך עליו אזיל איהו וממך תרתי, ע"כ. וצריך למחוק מלת "שאפשר" (ב-ז).

בֵּן עַל כָּל דִּבְרֵי הָאִגֶּרֶת הַזֹּאת וּמָה רָאוּ עַל כָּכָה וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם׃ זִיְּמוּ וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה׃

וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים
וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר
מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה
מְדִינָה וּמְדִינָה עִיר וָעִיר
וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא
יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים
וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם
וּתְכַתּוֹב

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 97

וַתִּכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בַּת אֲבִיחַיִל וּמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי אֶת כָּל תֹּקֶף לְאַשֵּׁר אֶת אִגֶּרֶת הַפּוּרִים הַזֹּאת הַשֵּׁנִית: וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל הַיְּהוּדִים אֶל שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ דִּבְרֵי שָׁלוֹם

רשי

ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תוקף. נזכרים: בזריזות מגילה: ונעשים. מתוך ושמחה ויום טוב לפני להכעיס: ושמחים. משפחה ומשפחה את לחבירו יחד ולאכלו: שומים יד וכך קבלו עליהם: ימי פוריס לא יעברו: וזכרם קרוי מגילה. לא יסוף. תרגום שלא יפוסו דיבריהם עד סוף דבר וא"א להיות מגזרם פן מספרי מגזרת עשתה אם פה יום ל"ע היה לי לכתוב לא יספו מזרעם. לפי כל תוקף. סוקפין שלנו על לחזורים ושל

לכתוב עם כל מגילת רחשונה שלנו כיון דליכא הפס שאח יטעם. ולהעמיק הדנים מפוך הרחשונה כדי שתהיה כתובה מפוך מכתב. וכזה ינאל ידיהכל וכבר לקרות בשניה. לכל הרחשונה נריכה נגיזה. וא"כ גם מגילה הרחשונה לחבר כתבו לנשי כנסת הגדולה שע"ג דלשמא יטעה ליכא למיקם דלינהו מרי דעובדא. עם כל זה מצו בזירם השלך פיכך. ולחבר על כן היו נריכים לשעמיק הדנים מן הרחשונה ומרחשונה היה נריכה גניזה ל"ג הכתכם מרדכי לחבר מה לי לנרוח חזקם לכתוב מגילה רחשונה בעלמי ושיפי שעמי ידי בטילין ונריכין גניזה מן ירכנו לינהי הדור לומר שע"כ כנגד שפני שלח הכניסה דעת מחקום לכך. לחבר על כן היה לחפחר שחכתוב היה החניל מרחשונה וידעו הכל טעם הגניזה שפני שפעולה לקרות בה לפי

שכתבה לחפחר. ולח"כ תעמיק מגילה השנית מפוך הרחשונה: לעמוד לקיום לקרות ולנלכם מפירכך לח יטילו לחבי הדור עוס בקדשי שמים ליהנות לכך עלה מגילה מרחשונה מרמת הגניזה דהכל יודעין שמגילה שכתבה לחזה כפולה. וכזה נריך לנח לביליר הפסוק ותכתוב לחפחר המלכה בת לחניקיל ומרדכי היהודי מן כל תוקף דייקת. רבה לומר שכל לחקד מהם כתב כל המגילה כדי שלא יחפחר שכל לחקד מהם כתב קלמה. ול"ב לחבי המגילה מרחשונה היקם כזרה מעשים זה דשושי יזה שכיע מרדכי נחמה. ול"ב לחבי לינהי לפי שלא כל יחס בשם מגילה שלישה ולחפחר הקדימה לכתוב לם הרחשונה ומרדכי רשעיק לקריה לם השנים מפוך הרולם נם. ולם קלמה לקיום נפקוקה גוה מפרם הפסוק ולויל לקיים

לחן לנרם הפורי חזקת הפני דייק לחבל הי"ל חזקם שכתבה לפחר נריכה גניזה וזה היה הקהמות מרדכי וכמו שניחרנו ודוק: ולפחר כי זהו הטעם נקריחה המגילה חזקת כשם מגילת לפחר ולח מגילת מרדכי כי היא היקם

שָׁלוֹם וֶאֱמֶת׃ לְקַיֵּם אֶת
יְמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם
כַּאֲשֶׁר קִיַּם עֲלֵיהֶם מָרְדְּכַי
הַיְּהוּדִי וְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה
וְכַאֲשֶׁר קִיְּמוּ עַל נַפְשָׁם
וְעַל זַרְעָם דִּבְרֵי הַצּוֹמוֹת
וְזַעֲקָתָם׃ וּמַאֲמַר אֶסְתֵּר
קִיַּם דִּבְרֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה
וְנִכְתָּב בַּסֵּפֶר׃ וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ

לומר שם שבועה מגילת אסתר שבקריאה עם כל זה אסור וטופס נוסח כתיבת התשובה קיים לוט נעום ומלה במלם ובכסא נספר שבקבר מלקיים חוץ חרות על ידי מרדכי וק"ל וישם המלך לחתורוש שם על הארץ ואיי הים׃ עם חיום שלין מקום לפסוק הזה׃ כלל במגילה זאת כי תיבות מצוין חנם • והיל כפרשת ויסי נכסוע שלין כאן תקומת׃ לומר לכי כי ענין שהם הזה לינהו ממין כי שם כתבין שם שאמור בשלשת שלכים ל' סיון ח' ויעל המלך שלמת שם על ירושלם ויהי השם שלשי שלף לים • וכן שם שון ט' וזה דבר שהם שאר שהלה שלמת המלך לנכוח שם בית ח' ושלף ביום וכו'חן בחיום זה לחתורוש מולך בכיפה ועל דבר ביטולו נכין בית המקדש נעצם ונקרעה שמנו מלכותו ולא מלך כי אם ע"ל קן' מדינה ולשאר כי לחר כך בשהנתו שעבט נרק ודן דין לא'לחנדי לא הנדי ולהרשיע לא הרשע בזכו'ת זה זכה לכבו' לא המלכיות הנשלרים לחר מרדו שלו שעחת ידו • וזה דבר השם הנזכר כאן לעשות מ'שתות עם חתורדים ההם להכניע לוחם שכתב שחלקת משלכות ועשה והלילה בלחר ילמר הכשיב הנא לחריו ובל שעשה שקפו ונגירתו וכו'חתורה על כיצוח שלהחתו לחר עשה עם לכני הנבח לחר העלה למה חנזכר כלל הם כתיבים על ספר ד"ה למלכי מדי ופרס • ויצוק לי נזה נשם שנקבציתי זה יפים רבים לא מנלקי לון לי נדברי רבותינו זכר נם לנרב' לחר'לחרו כי לחתורוש היה לקד מחמלכים לחר מלכו בכיפה • ומקבי וקו ליבלו והליבלו שלחה ושבני שלחה לא שלין מלכותו שניקח לע"ד מלך ושרירות וכו' ע"כ לא פים

לחתורוש מוכר שוב לכל מלכותו למיום מילך בכיפה קשה טובא לחלי בא בספר המלכים לחר שלכו בכיפה כיון דלא שלין מלכותה • לכל לפי דרכינו מיושב דלחתורוש לחתר שוב לכבוש כל מחלכות הארץ קשם ידו והוה ליה כפין שלרירותיו ומלך דחשיב ליה שלין מלכותם וזה שובש

ויק ז

ב״ מרדכי היהודי ונו'סיים

במגילה הזאת בזה ולא' כלשון כי מרדכי כשלו יהיה כתיבת שהם על פיזה ענין שיהיה יגעכו ולא מנלהנו טעם דבר זה • ולפחר דשמוך לחסלים • מיהים לומר שבגלות ס"ט לא עשו לכבוד המלך לקרא במגילה על שמו מגילת לחתורוש • ולפשוט יקראו לשם מגיל' מרדכי ולא מגילות לפחרי לחמר כי לחר'כי מלכא זוטר קא חיל דא לנבי לחתורוש ולא לנבי מרדכי דויטר מיבים ע"כא • לחמר וב'ל שעשה קא בו וגבורתו על לחתורוש הלא חם כתיבים על מדי ופרס ולחתר בחגילה זו לינה חלא שקלא שעשו לחתורוש חחלוחשנהו מרדכי וכולם הלא חם כתיבים על ספר ד"ה בחגילת יחנחיזו שקלא יחיה כחשל המלך שחנחים ומקלסיסלוקו בחלף חלפים דינרי כסף ויש לו לא לחפיס דינרי זהב • מקילוסו נגלי הוא לו ומפר'ולחזיל לא מיבעי' מבל'חש'ך לחתורוש בכל מדינות מלכותו כי רבת היא ולא ניתן לכתוב כי לא שכיל חמגיל' חזולא לא גם כי מרדכי היהודי לחר הוא חשבח למלך גדול ליהודים וגנוי לרוב לחיו ד' רם שיב לעמו ודובר שלום לכל זרעו ע"ב כלל בר'מעלום הכללים חללו שנם גדול ובא עד כי עדל לנסור כי לין מספר נמרבו'

מרפיב

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 99

תרצא פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[ט] מגלה שהיא נקודה או שכתוב בה ברכות ופיוטים:

סימן תרצא

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א—ז] במה נכתבת ועל מה נכתבת ומשפטי כתיבתה ותפירה ועמוד שלה: [ח] מי פסול לכתבה: [ט] אם היא כתובה עם כתובים אחרים: [י] אם אין לו מגילה כשרה אם מותר לקרותה בחומש: [יא] קרא במגילה גזולה יצא:

א—ב היתה כתובה בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום על הדיפתרא ועל הנייר פסולה עד שתהא כתובה על הספר ובדיו. וקלפין שלנו כשרין אף על פי שאינן מעופצין. וצריכה שרטוט. ורבינו תם ז"ל כתב כיון דנקראת ספר נותנים לה כל דין ספר תורה (ב) **חוץ ממה שמפורש בהדיא דהיינו שאם הטיל בה שלשה חוטי גידין כשרה אבל לכל שאר הדברים היא כספר תורה לענין עיבוד לשמה והיקף גויל וחטוטרת חיתי"ן ותליית היהי"ן וקופי"ן וכל גופי האותיות בצורתן וזיונן של שעטנ"ז ג"ץ ובחסירות ויתירות** (ה) **וצריכה עמוד בראשה וחלק בסופה כדי להקיפה בו הכל כספר תורה.**

תרצא (א) ואין נוהגין כן אלא משרטטין כולה כמו ספר תורה וכן מוכרח בגמרא (סז:) דקאמר דברי שלום ואמת (אסתר ט ל) מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה ונחלקו המפרשים בפירוש אמיתה של תורה אם רצה לומר ספר תורה או מזוזה ולמדו משם שצריכה לשרטטה בכל השיטות כמוזכר בתוספות (מנחות לב: ד"ה הא) ואשיר"י (פ"ב סי' ב) ומרדכי (סי' תשצה) ואם כן מגילה ודאי צריכה שרטוט בכל השיטין ולכן יש לתמוה על דברי בית יוסף שכתב דברי אחרונות חיים סתם בלא מחלוקת והוא דבר שכולי עלמא חולקין עליו: (ב) **וכתב** הר"ן בפרק ב' דמגילה דף (שי"ג ע"א) (ה: ד"ה היכי דמי) דאסור לכותבה שלא מן הכתב ואם כתבה שלא מן הכתב אינו יוצא בה אלא בשעת הדחק וכו' ועוד האריך בדין תיקוני המגילה. וכתב מהרי"ל (הל' פורים סי' יד עמ' תכט) וכשכותבה צריך להוציא כל תיבה מפיו קודם שיכתבנה כמו בספר תורה ב]. וכתב בהגהות אשיר"י (פ"א סי' ט) ואין לנקוד במגילה כלום אפילו סוף פסוק: (ג) **וכן** הוא בהגהות מיימוניות פרק א' (אות ה): (ד) **וכתב** בהגהות מיימוניות פרק ב' דמגילה דכל פרשיות של מגילה יעשה סתומות וכתב מהרא"י בפסקיו סימן כ"ג דאם עשה פרשיותיה פתוחות פסול למאן דאמר דיש לה דין ספר תורה אמנם באור זרוע (ח"ב סי' שעג עח ע"ג) כתב דמקצת פרשיותיה ראויות להיות פתוחות והאריך שם איזו פרשה תהיה פתוחה ואיזו תהיה סתומה אמנם נהגו כדברי הגהות מיימוניות לכן לא כתבתי דברי אור זרוע: (ה) **וכהגהות** מיימוניות בפרק ב' דמגילה (אות מ) דאין לפסול מגילה משום חסירות ויתירות דהרי אמרינן (מגילה יח:) דאפילו השמיט הסופר תיבות וקראן על פה יצא וכן כתב אור זרוע (שם) מיהו מנה שם כל החסירות והיתירות הראויין ליכתב לכתחלה גם איזה אות קרי ולא כתיב או כתיב ולא קרי ואיזה אות גדולה או קטנה וע"ש וכן הוא במסורת:

הגהות והערות

תרצא א] **עיין** מה שכתב הבית יוסף לעיל בסימן קיד (צט ע"ב) ד"ה ומ"ש רבינו וכתב א"א ז"ל: **בן עיין** בטור לעיל סימן לב (לד ע"א) ובבית יוסף ד"ה ושיקרא, וביורה דעה סימן רעד (רכ ע"א) ובבית יוסף ד"ה וכתב סמ"ג:

כותי ועבד משה וקטן וישראל מומר פסולין שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שיהו נקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה וכיון דכ"ע קבר כתבו כותי יהנו כהאי כלייתא ק"ל, ועו"ג דמי לפיקורוס בהלייהו וכתבו לפיקורוס תר"י דיקרף ליכא למימר לחע"ג דלא ק"ל כבלייתא בפיקורוס בחידך לא מלו למנקט ישרף אלא משום דבחינך לא נקט ממילא פיקורוס. ופיכ"י לפיקורוס לחוק נעבודת כוכבים כגון כהניהם ישרף דוחלי נשם עכו"ם כתבו כו' עבד ושפה אינן בקשירה דמ"ע שהזמן גרמא היא כותים גירי לריות הם כלומר ולא נלון נפשם מומר ומוסר ביד אחם הרי פרקו מעליהם עול עכ"ל. ונראה דישראל מומר הייט מומר לכל התורה לחילו מומר לאחד מאי לריך מוסר ביד אחם לפילו מומר לעבירה אחינה ממורה כ"כ פסול פ"ו כחלמין:

נמצאו ביד **אפיקורוס**. (שם) מימלא דר"נ: **נמצאו** ביד **כותי** וכו'. (שם קף מ"ה) במשנה אין לוקחים ספרים מפילין ומזוזות מן הכותים יותר על דמיהם מפני תיקון העולם כלומר שלא להרגילן לגנובם ולגזלן למכור ביוקר. ובגמרא פ"ל רב כוזיא לרב אשי יתר על דמיהן הוא לתין לוקחים הם בכדי דמיהם לוקחים ס"מ ס"א שנמלא ביד כותי קונין בו בלימת לגנוב כלומר הם בדייקינן מפני הם בכדי דמיהם לוקחים לגנוב קמלר ואין מניחין אותו בידו שמא כשר הוא וגומרין אותו מפפיקא. ונשר הכי ממריק נמלא ביד כותי ממרי לה יגנו ואמרי לה קונין בו ופפק רבינו דקונין בו כלישנא בתרא ועוד דפשטא דליוקא דממיימין הכי מוכחא דלקרוס בו פודין אותו ואע"ג דלמי רב אשי מלימויי לא פמכינן אלא כשרים הם:

יד ס"ת תפילין ומזוזות וכו' עד הרי אלו פסולין. כצר נתנאר למעלה:

מן הכותב ס"ת וכו'. בהגיהות (גיטין ג"ד ג') מימיין להסוח לחמר ס"מ שכתבתי מזכרות שבו לא כתבתים לשמן ופפל רבי אמי הס"מ ומוכח התם לחפילו בחוכרה אחת שכתבה אלא לשמה מיפפל:

לפיכך הכותב וכו'. בס"ח ובירושלמי פרק אין עומדין, ונעשה מיכח לפיכך כיון לשמן אינו נאמן לפסלן אבל נאמן להפסיד כל שכרו. ולמה אינו נאמן לפסלן שמא לא נתכוון אלא להפסיד על

אפיקורוס ישרפו. **כתבן כותי או ישראל מומר או מוסר ביד אנם או עבד או אשה או קטן הרי אלו פסולין ויגנזו שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שמוזהר על הקשירה ומאמין בה הוא שכותב.** נמצאו ביד אפיקורוס ואינו יודע מי כתבן יגנזו. נמצאו ביד כותי כשרים. ואין לוקחין ספרים תפילין ומזוזות מן הכותים [ז]ביותר על דמיהם שלא להרגיל אותן לגונבן ולגוזלן: **יד** [א]ספר תורה תפילין ומזוזות שכתבן על גבי עור בהמה חיה ועוף הטמאין או על גבי עורות [ב]שאינם מעובדין או שכתב ספר תורה ותפילין על עור שלא עבדן לשמן הרי אלו פסולין: **מן** הכותב ספר תורה או תפילין או מזוזה ובשעת כתיבה לא היתה לו כוונה וכתב אזכרה ו[ג]מן האזכרות שבהן שלא לשמן פסולין. לפיכך הכותב את השם אפילו מלך ישראל שואל בשלומו **לא** ישיבנו. היה כותב שנים או שלשה שמות הרי זה מפסיק ביניהם ומשיב: **מן** הטובל את הקולמוס לכתוב את השם לא יתחיל מאות השם אבל מתחיל הוא מאות שלפניו. [ד]שכח לכתוב את השם כולו תולה אותו בין השטות. אבל [מ]מקצת השם בשטה ומקצתו תלוי פסול. ובשאר התיבות אם שכח כותב מקצת התיבה בשטה ומקצתה למעלה. במה דברים אמורים בספר תורה אבל במזוזה ותפילין [ה]אין תולין בהן אפילו אות אחת. אלא אם שכח אפילו אות אחת גונז מה שכתב וכותב אחרת. [ו]ומותר לכתוב את השם על מקום [ח]הגרד ועל מקום המחק בכולן: **יז** [ט]כותבי ספרים תפילין ומזוזות אסור להם להפך היריעה על פניה אלא פורש עליה בגד או כופלה: **יח** [י]ספר תורה תפילין ומזוזה שאמר הסופר אחר שיצאו מתחת ידו לא כתבתי האזכרות שבהן שמא לא נתכוון אלא להפסיד

א טור ס"מ סי' ל"ג י"ד סי' רע"ט סמ"ג עשין כ"ג כ"ח: ב טור י"ד סי' רע"ו סמ"ג עשין כ"ח: ג שם ושם: ד טור י"ד סי' רע"ז סמ"ג עשין כ"ח: ה טור י"ד סי' רפ"ט סמ"ג עשין שם:

משנה למלך

פ"א יג כתבן כותי או ישראל מומר או מסור או עבד אשה או קטן הרי אלו פסולין. כתב מרן הכ"י י"ד סימן רפ"ט וז"ל כתב המרדכי בפוף הלכות קטנות תניא במ"ק פ' כו' ומו פפל התם ס"ת שכתבו גר כו' לגר דקתני במ"ק היינו גר מומ שמוכל נגלות ומתכני לתי בגר מומ פ"ל מפיה דפרק השולח שכתבו מתן בתמיר גם בימי התנאים מצינו שהיו כותבים ספרים ומה"ט פפלינן אתה לם"ת ופפיטא דלא עדיף גר מומ מאתה ועבד ונ"ע:

מן שכח לכתוב את השם תולה אותו בין השיטות כו'. ז"ל מרן הכ"י סימן רפ"ו לריך שיהיו כל אותיות השם כמוך הדף ולא יגע מהם כלל חוץ לדף יע"ש. ויש להסתפק במה שנקוף נשם מאחריו דקי"ל לענין איסור מחיקה לאסור לכתוב עם נם נדין זה הוי דיעת הכי שלריך שלא יגע שום אות חוץ לדף. והכל ב"י כתב בתשובה בפשיטות בלתי שום רהיא לתין לחלק בין מחיקה לדין זה ועיין מ"ב סי' ז' ודוק. (ומה שפשתי בתשובת הרב ב"י ולא מלתי תשובת הב"י סי' ק"ג רלתי שתחלק בין מחיקה לתלייה יע"ש):

הגהות מיימוניות

יג [ו] פרק השולח בסוף שמעתין תני רבנן מעלין בדמיהם עד כדי טרפעיק מאי טרפעיק אמר רב ששת איסתירא פירש רש"י סלע מדינה שמינית בסלע צורי כלומר דבר מועט יכולין להוסיף יותר מכדי דמיהן דלא מוכה מילתא: **יד** [כ] דגרסינן פ"ב דמגילה כתבה על הדיפתרא פסולה דיפתרא מפרש בפרק המוציא ובגיטין דקמיה ומליה ולא עפיע ושמעא דפסלינן למגילה משום דנקרא ספר ומהאי טעמא נמי פסול פרשת סוטה שכתבה על הדיפתרא פרק היה מביא וכל שכן ספר תורה שנקרא בכמה מקומות ספר. ופר"ח בשם הגאון דבעינן לספר תורה קלפים עבודים מעפצים, אמנם רבינו תם פסק דתקון קלפים שלנו ששוריך העורות בסיד וימים טוב הוא כעיבוד עפצים שלהן שהרי גם בימי התנאים מצינו שהיו כותבים ספר תורה על הקלפים שאתם מעופצים רק ע"י עיבוד אחר טוב דאמרינן בהקומין רבה קרע הבא בשתים יתפור בשלש לא יתפור וכו' עד הא דעפיצן הא דלא עפיצן. ספר ההרומה. וריבינו המחבר פירשו בע"א כדלקמן בספ"ם: **מן** [ל] וצריך שיאמר בפירוש בהתהלתו לכתוב לשם תורת ישראל והאזכרות לשם קדושה דשמא לא סגי במחשבה. ספר התרומה ע"ב (וסה"מ עשין כ"ב): **מן** [מ] כתב רבינו שמחה הכותב יהודה ולא נתן בו ד' תלוי למעלה היה לו לכתוב את השם וכתב יהודה עושה מד' ה' ומוחק ה' אחרון: [נ] בירושלמי דמגילה מפרש טעמא משום דלא הוי בסדרן דאמרינן במבילתין כתבן שלא בסדרן יגנזו ואין מחלק בין בפרשיות בין בתיבות בין באותיות: [ס] תניא התועה בשם גורד מה שכתב ותולה את שגרד וכותב שם על הגרד דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אף תולין את השם רבי יצחק אומר אף מוחק וכותב פירוש לא מיבעיא לגרוד כשיתיבש ולכתוב השם על מקום הגרד כרבי יהודה דשרי אלא אף מוחק בעודו לח וכותב השם על מקומו אבל לרבי יהודה אסור לכותבו על מקום המחק אלא דוקא על מקום הגרד שהוא נאה יותר וכבוד השם וכן כתב ר' שמחה דמסתבר דבפפק דרב חנאל אמר רב הלכה תולין את השם כרבי יוסי דגיטוקו עמו ור' שמעון שזורי קאי כוותיה בכל השם רבי שמעון שזורי אומר כל השם כולו תולין ומקצתו אין תולין ורשב"א אומר משום ר' מאיר אין כותבין את השם לא על הגרד ולא על המחק ואין תולין אותו אלא מסלק כל היריעה וגונזה איתמר רב חנאל אמר רב תולין את השם רבה בר בר חנה אמר רב יצחק אמר שמואל הלכה מוחק וכותב עולא אמר ר' חנינא הלכה כר' שמעון שזורי ולא עוד אלא כל מקום ששנה ר' שמעון שזורי הלכה כמותו. והנה רבינו תם פסק כר' שמעון שזורי כדפסק עולא אמר רבי חנינא ואף על גב דהא דפסק כמותו כל מקום ששנה לא קאי כדמשמע בשילהי בהמה המקשה דאין הלכה כמותו אלא במסוכן ובתרומות מעשר של דמאי בהא הלכה כן כדפסק גם רב חנאל אמר רב ודוקא תולין אבל אין כותבין השם לא על הגרד ולא על המחק ומשמע דלא גרסינן בדברי רבי יוסי אף וא"כ אין לכתוב את השם לא על הגרד ולא על המחק אבל תולין אותו ול"נ לר"י רא"כ קשה דרב אדרב דגרסינן בירושלמי פ"ק דמגילה ר' זירא בשם רבי חנאל בשם רב הלכה מוחק את החול וכותב את השם ותולה את החול ורבי זעירא בשם רבי חנאל בשם רב כגון אני ה' אלהיכם מותר ומבעיא ליה מפני שהם ג' תיבות או מפני שיש בהן חול ונפקא מינה לאל אלהים ה' וכו' הרי מתיר למחוק ואוסר לתלות אא"כ יש ג' תיבות על כן נראה לר"י דההיא דירושלמי מצוה מן המובחר וההיא דהקומין בדיעבד וא"כ גרסינן בדברי ר' יוסי אף הילכך אם טעה ודלג את השם מצוה מן המובחר לגרוד החול ולכתוב את השם על מקום הגרד ותולה את החול שגרד אבל לא יתלה את השם לכתחלה אא"כ יש שלש תיבות ולכל הפחות אחת מהן חול אבל בדיעבד שפיר דמי אפילו אם תלה את השם לבדו ע"כ מספר התרומה וכן פסק בספר המצות. ודעת רבינו המחבר נראה כר"ת בהא דפסק כר"ש שזורי ומצוה מן המובחר לתלות אבל בגורד ולמחוק פליגי והרא"ם פסק כר' יהודה ושאין לתלותו. עוד פסק בספר התרומה דכל הדינים האלו בין בחומש בין בנביאים בין בכתובים דהא אל אלהים ה' דמספקא ליה בירושלמי אם מותר לתלותו הוא ביהושע ובתהלים: [והרא"ש ז"ל כתב כדברי רבינו ע"ש בטור סימן רע"ו]:

מגדל עוז

יד ספר תורה כו' עד הרי אלו פסולין כו'. פרק השולח (לף מ"ה) ופרק המפלת (לף מ"ב):

מן שכח הכותב ספר תורה כו' עד מאותו שלפניו. פרק שני דגיטין (לף כ') ופרק הניחזקין (לף נ"ד) ופרק שלשי למסכת סופרים: **שכח לכתוב את השם** כו' עד הממק כשולן. פרק הקומן רבה (לף ל) ובעירובין פרק במרא (לף ג"מ:): **יח ספר** תורה **תפילין** עד אין לו שכר. גיטין. פרק הניחזקין (לף נ"ד):

החפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 67

לצאת בקריאה זו יצא ואם לא כיון לבו לא יצא. קרא והוא מתנמנם הואיל ולא נרדם בשינה יצא: **ן** בד"א [א]שהמכוין לבו בכתיבה יצא בשנתכוון לצאת בקריאה שקורא [ז]בספר שמעתיק ממנו בשעה שהוא כותב. אבל אם לא נתכוון לצאת בקריאה זו שכתב לא יצא. שאינו יוצא ידי חובתו אלא בקריאתה מספר שכולה כתובה בו בשעת קריאה: **ז** הקורא את המגילה וטעה בקריאתה וקרא קריאה משובשת יצא. לפי [ח]שאין מדקדקין בקריאתה. [ב]קראה עומד או יושב יצא ואפילו בצבור. אבל לא יקרא בצבור יושב לכתחלה מפני כבוד הצבור. קראוה שנים אפילו עשרה כאחד יצאו הקוראין והשומעים מן הקוראין. וקורא אותה גדול עם הקטן ואפילו בצבור: **ח** [ג]אין קוראין בצבור במגילה הכתובה בין הכתובים. ואם קרא לא יצא. אלא אם כן היתה יתירה על שאר היריעות או חסירה כדי שיהא לה היכר. [ד]אבל [ט]היחיד קורא בה ואפילו אינה חסרה ולא יתרה ויוצא בה ידי חובתו: **ט** [ה]אין כותבין המגילה אלא בדיו על הגויל או על הקלף כספר תורה. ואם כתבה במי עפצא [י]וקנקנתום כשרה. כתבה בשאר מיני צבעונין פסולה. וצריכה [כ]שרטוט כתורה עצמה. ואין העור שלה צריך לעבד [ל]לשמה. היתה כתובה על הנייר או על עור שאינו מעובד או שכתבה עכו"ם או אפיקורוס פסולה: **י** [ו]היו בה אותיות [מ]מטושטשות או מקורעות. אם רישומן ניכר אפילו היו רובה כשרה. ואם אין רישומן ניכר אם היה רובה שלם כשרה. ואם לאו פסולה והקורא בה לא יצא. השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וקראן הקורא את המגילה על פה יצא: **יא** [ז]המגילה שתהא תפורה כלה עד שיהיו כל עורותיה מגילה אחת. ואינה נתפרת אלא בגידין [נ]כספר תורה. ואם תפרה שלא בגידין פסולה. ואינו צריך לתפור את כל היריעה בגידין כספר תורה אלא אפילו תפר בגידין שלש תפירות בקצה היריעה ושלש [ס]באמצעה ושלש בקצה השני כשרה מפני שנקראת אגרת: **יב** [ח]וצריך הקורא לקרות עשרת בני המן ועשרת [ע]בנשימה אחת

דצעינן כוונה לעלם ואולי שהכל מודים במגילה: קרא והוא מתנמנם וכו'. במשנה שם (דף י"ז.) קרא מתנמנם יצא ובגמ' (דף י"ח:) היכי דמי מתנמנם ניס ולא ניס מיר ולא מיר דקרו ליה ועני ולא ידע למהדורי קנרא וכי מדכרו ליה מדכר:

ז הקורא את המגילה וכו'. בירושלמי מניח אין מדקדקין בטעיותיהם אל אמר יהודים ואל אמר יהודייס ולא אזר אל מנהון. וכתוב במדושי הרשב"ץ ז"ל ודוקא בטעיות שהשמון והעניין אחד יהודים ויהודייס אבל טעות אחר לא שמ"כ לא קראה כולה, עכ"ל:

קראה עומד וכו'. לשם פרק (דף כ"ג.) הקורא את המגילה עומד ויושב יצא. פי' עומד או יושב ופירשו בירושלמי אפילו לכתחלה: אבל לא יקרא בצבור וכו':

קראוה שנים וכו'. במשנה שם (דף כ"ג.) קראוה שנים יצאו ובגמרא במגילה אפילו עשרה קורין עשרה מהרגמין מ"ט הוסיל ומניצא להו יהבי לעתייהו:

ח אין קוראין בצבור וכו'. שם (דף י"ט:) מבואר ובהלכות פרק הקורא למפרע מימרת והעולה מהן בניקור הוא כלברי רבינו ומבואר בהלכות:

ט אין כותבין את המגילה וכו'. במשנה (דף י"ז.) היתה כתובה בשם בקרקע בקומום וכו' לא יצא עד שתהיה כתובה אשורית על הספר ובדיו ושם נתבארו דברי רבינו. ומ"ש כמי עפצא וקנקנתום כשרה אף על פי שאין נוכר שם פשוט הוא ונלמד מדין ק"ו מספר תורה כמו שנתבאר פ"ג מהלכות תפילין. ודע שבקנקנתום פסולה ובמימיו כשרה ושם יתבאר:

וצריכה שרטוט וכו'. פ"ק (דף ט"ו:) לריכה שרטוט כתחתה של תורה:

ואין העור שלה וכו'. זה פשוט שאין נוכר בה עגיד ואינה כפ"ת אלא לדברי שהשוה לו:

היתה כתובה על הנייר וכו'. שם על הנייר ועל הדפתרא לא יצא. אף שכתבה עכו"ם וכו':

י היו בה אותיות וכו'. מ"ר השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וקלקן הקורא כמתורגמן המתרגם יצא והקשו והא מנית היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רשומן ניכר כשרה ומה לאו פסולה ותירלו ל"ק הא בכולה הא במקצתה ע"כ ונתבארו לדברי רבינו:

השמיט בה הסופר וכו'. כבר נתבאר זה בשמוך ומכאן אתה למד שכשתמרו קראה ע"פ לא יצא לא אמרו במקצת פסוקים וכאן בעיטור הלכך דשתין הצבור לקרות ע"פ עם הקורא במקצת פסוקים עכ"ל:

יא המגילה צריכה תפירה וכו'. שם (דף י"ט.) אמר רב מגילה נקרעת נקרעת ספר ונקרעת נקרעת ספר אשם תפירה בחוטי שלשה חוטי פשתן פסולה ונקרעת נקרעת אשם חוטי גידין כשרה. ובהלכות פירשו שאם נשמי קנות היריעה ואמת בתוך היריעה אמר רב נחמן ובלבד שיהו מחוברין ע"כ. ופירש רבינו מחוברים שיהא בכל אחד מהשלשה מקומות אלו שהם תפירות וכן פירשו בעיטור אבל רש"י ז"ל פירש שיהא מראש מקום היריעה עד מקום תפירת הגיד הראשון כאמצע עד השני ומן השני לג' כאלישבי עד סוף התפירה עכ"ל ולדברי רבינו עיקר:

יב וצריך הקורא לקרות וכו'. מימרא פ"ק ושם ע"ב זיבא ויו"ו דויומא צריך לאתחויי היכא דאיכא מ"ט כולהו אחד זקיפא מיזדקיפו. עוד שם שירה זו תריס על גבי תריס לגנה על גבי לגנה, פי' תריס ואת ואת זה ע"ג זה, לגנה שמות המשמים שהם רחמין ושמיהם בהלכות ולא ידעתי למה לא נתבארו לדברי רבינו ואולי יש לו פי' אחר בזה:

ומנהג

או מקורעות. אם רישומן ניכר אפילו היו רובה כשרה. ואם אין רישומן ניכר אם היה רובה שלם כשרה. ואם לאו פסולה והקורא בה לא יצא. השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וקראן הקורא את המגילה על פה יצא: **יא** [ז]המגילה שתהא תפורה כלה עד שיהיו כל עורותיה מגילה אחת. ואינה נתפרת אלא בגידין [נ]כספר תורה. ואם תפרה שלא בגידין פסולה. ואינו צריך לתפור את כל היריעה בגידין כספר תורה אלא אפילו תפר בגידין שלש תפירות בקצה היריעה ושלש [ס]באמצעה ושלש בקצה השני כשרה מפני שנקראת אגרת: **יב** [ח]וצריך הקורא לקרות עשרת בני המן ועשרת [ע]בנשימה אחת

א טור סי' מר"ל סמ"ג עשין סב: ב טור וסמ"ג שם: ג טור סי' מרל"ח ע"ש: ד טור וסמ"ג שם: ה טור וסמ"ג שם: ו טור סי' מר"ל סמ"ג שם: ז טור סי' מרל"ח: ח טור סי' מר"ל ע"ש:

כדי לחם משנה

מגילה שם כיון לבו יצא ושם נאמר ומתרו מפי נאמר כיון לבו לצאת לא לקרות וע"כ משמע דבמגילה נמי למ"ד אין מצות צריכות כוונה לא נעבי כוונה לצאת דהא תרוייהו מני בבריתא וע"כ היך כתב דהכל מודים במגילה הא מפי דפסק כרבא דאמר מצות אינן צריכות כוונה וכמ"ש הוא ז"ל בפרק תמיסי ודאי לא מודה במגילה, וכ"ת דמפי דאמרו בגמרא כיון לצאת לא קאי אלא אשמיעה לגלדין קאמר דבכולהו בעינן כוונה אבל לא דמי הא כוונה להאי כוונה דבמגילה בעינן לצאת ובשופר לשמוע מ"מ קשה מנין לו לחלק בין מגילה לשופר ולמצוכו נפשין לאוקמי בריתא כהאי לישנא. ופשטר היה לחלק דבשופר עניד קלת מעשה שהיא התקיעה ולהכי לא בעי כוונה אבל במגילה אלא עניד מעשה כלל בעי כוונה וכעין זה מילק רבינו יונה ז"ל סוף פ"ק דברכות להקשה על רבינו האיי ז"ל ושאר הפוסקים שפסקו דמצות אינן לריכות כוונה מהסיא לפתח בחמרא וסיים בשיכרא ותירץ שאפילו מי שפוכר דמצות אינן לריכות כוונה ה"מ בדבר שיש בו מעשה קלת שהמעשה הוא במקום כוונה כגון נטילת לולב וכו'. אבל קשה לי על זה דבגמ' מוכח בהדיא דלמ"ד מצות אינן לריכות כוונה הוי אפילו בקריאת שמע דלא שייך שם מעשה כלל וכן בתקיעה לא שייך מעשה כדכתב ה"ה ז"ל בפרק תמיסי מהלכות שופר וע"ע:

ן שקורא בספר וכו'. נראה ודאי שלשון שמותו ספר יהיה מגילה עשויה כתקנה:

ז אבל לא יקרא בצבור וכו'. מדברי הטור ז"ל משמע דרבינו ז"ל פליג על הירושלמי דאמר אפילו לכתחלה שהרי כתב הקורא את המגילה וכו' אבל לא הירושלמי משמע דאפילו לכתחלה וכו' והרמב"ם ז"ל כתב וכו'. למשמע מדקאמר והרמב"ם ז"ל כתב דפליג על הירושלמי. אבל מפשר דרבינו ז"ל לא פליג אלא דקאמר להוקשה לו על הירושלמי דאמרי' בריעבד קאמר ואין קאמר דאפילו לכתחלה ותירץ דאמרי' אינבור ובצבור לכתחלה לא מטעמא דקאמר אבל הירושלמי דקאמר אפילו לכתחלה לא קאמר אלא אפילו ביחיד ואולי שזה דעת ה"ה ז"ל שהניח הירושלמי על דברי רבינו ז"ל משמע דלא פליג: וקורא אותה גדול עם הקטן וכו'. נראה להשמיענו דאע"ג דאחד מן הקורצים להיותו הקטן אינו מונע המחריס ידי חובתם ודילמא יהיב דעתיה לקטן מ"מ כיון שגדול קורא עמו ליח לן בה:

ממרו

הגהות מיימוניות

עילמית לעילמים: ז [ז] אלא דמנחא מגילה קמיה, ע"ש: ז [ס] פ"ב בירושלמי אין מדקדקין בטעיותיה רבי יצחק בר אבא בר מחסיא ורב חנאל הזון יתבין קומי רב חד אמר יהודים וחד אמר יהודיים ולא חזר חד מנהון, ע"כ: [כתב הטור ז"ל וי"מ דוקא בטעות כי האי שהלשון והענין אחד אבל בטעות אחר לא שאם כן לא קראה כולה ע"ש, ע"כ]: ח [ע] יחיד יוצא במגילה הכתובה בין הכתובים אפילו בצבור אי מחסרא או מייתרא פורתא ועוד הא אמר אם היו אותיות מטושטשות או מקורעות ואפילו אם אין רישומן ניכר אם היה רובה שלם כשרה ואילו בס"ת תנן בפרק הקומץ אפילו כתב אחר מעכב ומפרש בגמרא לא נצרכה אלא לקוצו של יו"ד, ע"כ: **ט** [י] עיין בפרק ראשון הלכות תפילין, ע"כ: [כ] פ"ק דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה עיין בהלכות תפילין פ"א, ע"כ: [ל] וכן פסק בעל ס"ה משמו ז"ל וגראה לי ראיתו מדקרינן במגילה הכתובה בין הכתובים ביחיד עכ"ל. אבל רבינו שמחה וראי"ם כתבו שצריכה עיבוד לשמה מדאיתקש לאמתה של תורה לענין שרטוט והוא הדין לעיבוד וזיוני האותיות והיקף גויל ושאר הדומה לאלו ועיין בהגה"ה המתחלת בקוצר אשיבך, ע"כ: י [מ] מבאן פסק רבינו שמשון שעל חסרון ויתרון אין לחוש במגילה: **יא** [נ] בקוצר אשיבך כי ר"ת כתב שמגילה יש לה כל דין ס"ת למנין שיטין כדאיתא במסכת סופרים ורוחב העמוד בג' למשפחותיכם ובין שיטה לשיטה כמלא שיטה ובין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה וכל אות מוקפת גויל ושיעור גליון ג' אצבעות ולמטה ד' ובין כל דף ודף כמלא רחב ב' אצבעות וכל פרשיותיה סתומות ומניח בסופה כדי לגול עמוד ובראשה כדי לגול את כל המגילה וכל גופן של האותיות כתב גם כן כאשר ביארנו, ע"כ: [ס] אמר רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה ונקראת אגרת שאם הטיל בה ג' חוטי גידין כשרה אמר רב נחמן בר יצחק ובלבד שיהו משולשין. אבל רש"י פי' שיהא מראש היריעה עד תפירה ראשונה כמו מתפירה ראשונה עד השניה וכן משניה עד השלישית כמו משלישית עד סוף היריעה ובערי מקלט מצינו כיוצא בזה בסכת מכות. וכתב רבינו שמחה שיותר טוב לתפור בפשתן בין החוטי גידין אלו מלהניח בלא תפירה בינתים וראיתו מהא דאמרינן בפרק גט פשוט הרחיק את העדים ב' שיטין מן השטר פסול כו' עד מסייע ליה לחזקיה דאמר מלאהו בקרובים כשר ואל תתמה שהרי איר פוסל בג' וסכך פסול פוסל בר', ע"כ: **יב** [ע] גרסינן בפ"ק אמר רבי יונה וי"ו דויזתא צריך למימתחיה בזקיפה מאי טעמא בחד זקיפא איזדקפו אמר ר' חנינא בר פפא כל השירות כולן אריח על גב לבינה ולבינה על גב אריה חוץ מזו שאריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג לבינה מ"ט אמר רבי אבהו כדי שלא תהא תקומה למפלתן ופירש

סימן ל

אזן מילין תבחין בחיכה ועיונך בעלמא, ומפקידה לפקידה, פקודי המשכן, מכסן עדות בלד לסתן, ועדיס בחתומין זכין לו, תורה תמומה מתוכ ומגילה כתובה פנים ואחור, כתב נכתב בכתב מזוקק זוקקין ומגלגלין ויורד למייו כערוגות הבושם לבשומי קלע, קול ההולך על הרצפ כותלי בית המדרש יוכיחו שהלי היגע לפתי לקדמתך: מגילה שכתבה אשה אי כשרה לקרות בה בצבור, והאי גמי ממאי זכיין להיות כתב יושר דברי אמת כתומה של תורה היא וללמוד מני נרין.

תשובה: לכאורה היה נראה לפשוט דאפילו במגילה זו וכמ"ש בעור מ"ח (בסימן תרל"ח) וז"ל: ור"ת ז"ל כתב, היון לקרות ספר נותנים לה כל זימי ס"ת מון ממה שמפרש בהדיא דהייגו שאם הניעל בה שלש חומשי גידין כשרה אבל לכל שאר הדבריס היא כס"ת עכ"ל. וכ"כ המרדכי [מגילה סו' תשל"ב] והאגודה ושיטולי לקט בשם ר"ת, ומ"כ היון דיש לה כל חומר ס"ת וכבר מבואר בש"ס דגיטין (דף מ"ה ע"ב) ס"ת תפילין ומזוזות שכתבן מין וכו' עבד אשה וקטן פסולין שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שיהיו בקשירה ישנו בכתיבה, וכ"פ הרמב"ם (בפי' ו' מהלי תפילין הלכה י"ג), וביו"ד (סימן רפ"ל סעיף ג') בש"ע. ואף שרשיתי בדריש ציו"ד (סימן רפ"ל) שכתב וז"ל: ומן התימה שהשמיט העור הלי דיגע לאשה שוב מיינתי בהרי"ף והרא"ש שהשמיטו ג"כ מימרא זו ול"ל שלא ס"ל הדין כן כי אם בתפילין ולא בס"ת והתרתי בתשובה עכ"ל. והש"ך (בסי' רפ"ל סק"ו) כתב עליו, ולי"נו מוכרח. ועע"ש שאשה בהכרח הוא להיפך, דהרי הרי"ף והרא"ש כתבו והעתיקו הלי מימרא לפסוק להלכה בהלכות תפילין [סימן ג'] לגמ בס"ת עבד ואשה פסולין וכ"פ הרמ"ס להדיא בגיטין פרק השולח [סימן מ"כ] וכ"כ שם בקיצור (שם) פסקי הרא"ש וכן פסק הר"ן שם ס"ק, וכן משמע דמי יחלוק על מימרא זו המפורשת.

ואל תשיבי ממתניתין דפ"ק דמגילה (דף ח' ע"ב) דתין בין ספרים לתפילין ומזוזות תלא שהספרים נכתבים בכל לשון וכו', ופשיטא בש"ס הא להופרס בגידין ולעמת את הידוים זה וזה שוין. ומדלא קתני הא לעניו מי רשו לכתוב זה וזה שוויס מכלל דמילוק ידעינן, אי משום הא לא תצרת לסוגיא דש"ס לא בעי למשמיע תלא מה דלא משמעין במקום אחר בלבד ברורה כגון להופרס בגידין דפליגי בש"ס מכות [דף י"ח ע"ב] ובפרש"י שם להדיא במגילה, וכן לעניו לשמע את הידוים דפליגי במסכת ידוים [פ"ג מ"כ] ועדויות [פ"ב מ"ג], משל"ל בדין זה המפורש להדיא במימרא דגיטין אין מן הלורך לפרש במגילה דהלא הלכתא דברייתא המה שווין בעניו בכתיבה ס"ת, ואדרבא מסתימת לשון המתניתין דקתני אין בין משמע דבכל הדיוים מסתמא הם שוויס, אלא מה שמפורש שם להדיא במתניתין. והא דהשמיט העור ביו"ד (סימן רפ"ל) כמי דיגע לאשה ועבד, ול"ל עיקר כמ"ש הדריבה שם מתחלה, דסתם עלמו על עיקר הדין בס"ח (סימן ל"ט) בהלי תפילין ומקט גבי ס"ת רק תלא מתרתי מגייהו וכ"כ לאיוך, כדי שלא יהא דבריו סותרים לסוגיא דש"ס ופוסקים ואגיו הרא"ש והעתיקו בקיצור פסקו להלכה. ומה שמור יאמר לאומר, דהא מלזו תברע, דהרי מקור הדין הוא מהרמב"ם (פ"ב מהלי מגילה הלכה ט') שכתב: כתבו תפיקורם פסולה, וקשה ממ"ש אי ס"ל

דזינו כס"ת ממש אי סתם אהתי כללא דמגילה לקרי ספר [מגילה י"ט ע"ב] ול"ל למה כתב כלל הלי דיגע לפיקורם תלא ודלי דמסברא ס"ל לתין לדמותה לס"ת רק מה שמפורש בבדיה ומ"ש תס כתבו עבד ואשה כשרה. אי משום הא לא תצרת, תדא דל"ל דלעולם סבירא ליה דמלד הסברא ידעינו שיש לדמות[ו] בכל הלכות כתיבה לס"ת, ומ"מ תילעריך למכתב הלי דפיקורם, דל"ל דפיקר הטעם בס"ת שכתבו מין פסולה משום שיש בה חזכרות שכתבו תלא לשון משל"כ בגמילה שתין בה שום חזכרה מפורש[ת] קמ"ל דלפ"ז היה פסולה, ואפשר דלכל שאר מילי דמי לס"ת ופשיטא דאשה פסולה למכתב. וכגוונא שתרגמו ג"כ לדעת הטור בי"ד הלכות ס"ת וכמ"ש לעיל כן י"ל גם כן לדעת הרמב"ם בהלי מגילה והנמשכים אחריו.

איברא אחר העיון היטב נראה לפיקר דבדוקא נקט הרמב"ם מה דפסול לפיקורם וכו' משל"כ אשה שאיגו חייב לחיסור יגע מן הכלל להיתר וכשרה לכתוב. ורחיה ברורה לזה מהא דאיתא בפ"ג דמגילה (דף י"ט ע"ב) על הלי מתניתין על הספר ובדיו, מנ"ל, תתיא כתיבה כתיבה כתיב הכא ותכתוב אחתר המלכה וכתיב התם ואני כותב על הספר בדיו, עכ"ל. הרי משמע מסוגיא זו להדיא דאחתר עלמה כתבה המגילה כהכשרה בדיו כדי לקרות בו, ואל תתמה על זה להדיא מתרגם התרגום על פסוק זה [אחתר ט'—כ"ט] ותכתוב אחתר ח"ל: וכתבת אחתר מלכתא בת אחישול ומרדכי היהודי יח כל מגילתא הדא, ע"כ. ואל תשיבני הלא ס"ם ערוכה במס' שבת (דף קכ"ו ע"ב) אין בין ספרים למגילה אלא שהספרים נכתבים בכל לשון ומגילה עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו, מדלא קאמר שהספרים נכתבים ע"י גשיס דוקא משל"כ במגילה דכשרה גשיס ס"ם דגשיס פסולים כמו בס"ת. אי משום הא לא תצרת, דממקום שבאתה אם רשות להכשיר בגשיס, דהרי התוס' אם בד"כ מגילה וכו' ובפי' [קמא] דמגילה (דף ט' ע"א בד"ה ורב חסי), פירשו ז"ל: לעניו הלכה מיהגית כך בריייהא לתין בין ספרים למגילה אלא שהספרים נכתבים בכל לשון, ואפילו הלא ספר ודיו תשיבי לעניו שמלינו לותו מפני הדליקה תע"ג דלא חזי לקריאה, משום דיש בהו חזכרות אבל מגילה אין מלינו תל"כ רשות לקריאה שתכא כתובה תשורית על הספר ובדיו לפי שאין בה חזכרה עכ"ל. ומדלא קאמר הכי ג"כ לעניו כתיבת גשיס, דס"ת אף שבאתו גשיס מלינו כיון שיש בה חזכרה, משל"כ במגילה לית בה חזכרה אין מלינו כיון שאין רשות לקרות בה, אלא יתמי דאף מגילה שכתבו גשיס מותר לקרות בה ומלינו לותה מפני הדליקה. אך לפ"ז עדיין לריך עיון קלת, לפי דעת הרמב"ם שפסק בהלי מגילה [פ"ב ה"ט], דמגילה שכתבו עכו"ם פסולה ול"ל אין מלינו לותה מפני הדליקה משל"כ בס"ת שכתבה עכו"ם משמעות הש"ס בפרק כל כתבי [דף קט"ו ע"ב] והפוסקים עיין בש"ך (סימן של"ד סעיף י"ב) וברמב"ם (פ"ק ה"י"ג) מהלכות תפילין דמלינו לותו ול"ש. וכן מסתבר לכתוב בחוב בגמילה ס"י גשיס תכא העטם שפסולה לכתוב ס"ת ותפילין ומזוזות מדכתיב וקשרתם וכתבתם כותל וליתגייהו בקשירה ליתגייהו בכתיבה, ומגילה כיון דקיי"ל [תו"ח סי' תרפ"ע סעיף ג'] דתף הגשיס חייבות בקריאת מגילה שתף הן היו בלותו הגם ל"ל ג"כ כשרין לכתוב המגילה. ואין מקום לבעל דין לחלוק ולומר דלעולם לא רלינו שיהגי הגשיס לכתוב ולכן אין מניחין לכתוב

כמגילה, וכ"ג כתב כלגור בכלי שמיטה כובא בב"י בי"ד (ריש סימן מ') וז"ל: לעולם לא ראיתי מוכא לשמוע ולכן אין להניחן לשמוע כי כמנהג מבטל הלכה ומנהג מבוחינו תורה היא עכ"ל, זה לימו דלוקא בדבר כמלוי כזה שרוב מלויין מלא שמיטה, בזה לחמירין דלא ראינו כוי ראיה, מבח"כ בדבר שמיטה מלוי כזה כי חשא בכל חלה לא מלחתי לכיות קבח סופר בחמניה להיות יודעה לחמן יהיה לכתוב חשוריה ודאי לא ראינו לימו ראיה, וכחשא סופרת וכותבת חת כמגילה (עיין בב"כ י"ד סי' ק"ל סק"ג וסימן רס"ד סק"ב) א ומגילה נקראת כי כחשא כשרה לכתיבת כמגילה.

זאת תורת כעולה מדברינו במגילת ספר כתב **במכת"ב** לפ"ק יום קריאת כמגילה וקריאתן זו כעולן.

פי המדבר דוד הקטן אופנהיים חונה בק"ק פראג יע"א

א. סוגריים אלו הם בכת"י.

מפתח הסימנים

כלי הרוא'ים לחלק אורח חיים*)

בארובות השמים פתח וסיים סימנא מילתא, להורות דרך עץ החיים למוצאיהם, אלו מציאות שחייבין להכריז, מכיר בטבעו מכריז וסימן מיחזי חרות על הלוחות כתובים, מראה מקום מספר **נשאל דוד** סכום ומספר השאלות ותשובות הנמצאים בזה על ארבע טורים המה מעולפים ספירים, וזכרם לא יסוף לדור דורים, כדי שבנקל ימצאו אותו ההוררים והמוררים, ולא יהיה אחת הנה ואחת הנה נפזרים, כי מציון תצא תורה מצוינים בשערים.

סימן א. ס"ת שנמצא בו כתוב וי"ו במקום היו"ד של והיה כי יביאך כתוב ,וביאך', אם זהו טעות וצריך תיקון או נימא שאין זה טעות כלל; [וכן לגבי תפילין] ; וכיצד לתקן אותו; ואי מותר להגיהו בחוה"מ. עמוד א

סימן ב. אי מותר לשנות מנהגים בסדר התפלה שנהגו בימי קדם, הן בנגינה והן בנוסחא. עמוד ג

סימן ג. אי מותר להביא ס"ת מביתו לבית-הכנסת מידי שבת בשבתו ומקראי-קודש, כדי לקרות ולשמוע מפי הש"ץ מלה במלה מתוך הס"ת. עמוד ו

סימן ד. אי כהן מותר לו להיות משרת-כהן, אף שמבואר בטוא"ח סימן קכ"ח דאסור להשתמש בכהן אפילו בזמן הזה, דלמא כהן בכהן שרי. עמוד ז

סימן ה. בכפר אחד אשר שם רוב המנין הוא מאב ובנו ובני בניו ששה משמותן, וארבעה אנשים שאין להם שום קורבה זה לזה ובהם כהן ולוי, איך ינהגו עצמם בשבעה הקרואים. עמוד י

סימן ו. בענין נובלות, היינו תמרי דזיקא או בישולי כמרא. עמוד יב

סימן ז. אשה אחת היתה מלבבת לביבות לתוך הקדירה שעל גבי האש בע"ש סמוך לחשיכה, והקהל התחילו להתפלל ערבית, ואמרה להמשרתת עכו"ם שתגמור לתת הלביבות לתוך הקדירה שע"ג האש וכן עשתה, אי מותרות לאכלן בשבת. עמוד יג

סימן ח. מהיכן נשתרבב המנהג שלא ליתן שלום למי שבא בשבת מחוץ לתחום. עמוד מו

סימן ט. אי מותר להגיח בשבת נגד חום החנור נייר אשר נכתב עליו במי-לימרן או במי-בצלים והכתב אינו ניכר, שע"י חום האש יפלטו ויבלטו האותיות ויהיו נכרין. עמוד פז

סימן י. אי מותר לעשות כפייה בשבת וקצת נגישות נגד לוה רשע ולא ישלם, אשר דעתו לברוח מהעיר אחר שבת קודש. עמוד יח

סימן יא. בשר מבהמה שנשחטה ביום ד' ונזכרו בשבת שלא הודח הבשר, אם מותר לשרותו בשבת במים כדי שלא יאסר לבישול. עמוד כב

סימן יב. בית עם חצר וגינה יותר מבית סאתים זרוע בזרעים, אם מותר לטלטל מבית לתוכה ומתוכה לבית או אסור כמבואר בטור וש"ע סימן שנ"ח. עמוד בג

סימן יג. היתר טלטול בשבת ע"י ש"ק, אם הוא כפתח או צורת הפתח. ועו"ש בענין צוק"ר קנד"ל בפסח, דבין לבן ובין אדום אסרינן. עמוד כה

סימן יד. בראש חדש אי יקראו לגדול שבהם לשלישי או לרביעי, איזה מהם יותר נכון. עמוד כו

*) קטע זה הוא לשונו של רבינו דוד אופנהיים זצוק"ל (בכ"י מיכל 431).

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 64

לוד ואונו וגיא החרשים. מערי בנימין היו כדכתיב ובני מלפעל עבר ומשעם ושמר הוא בנה את לוד ואת אונו וגו' ובספר דברי הימים מיחסו על שבט בנימין וגמרא גמיר לה רבי יהושע בן לוי מדכתיב דמוקפות חומה מימות יהושע בן נון הן ומתני' דערכין[ד] תנן תרתי מיניה דקא מני לוד ואונו מלל ערי חומה שאינן נוהגות אלא מימות יהושע בן נון ולפי שחומותיהן נראות מדשות כלומרין לקמן שנפלו וחזיקן החזק ר' יהושע בן לוי להעיד שבכלל מוקפות חומה הן לקיום מגילה כג"ו: ויחזק[ה] **אבא.** מימו ככל המקרא לשון מקל מחץ כתיב וין ערים[ו] יהודה ואע"ג דהני לאו מיהודה ניינהו ומבנימין היו מלכי יהודה מפלגים על בנימין ומינהו מפקח שלף ערי בנימין מיזך דכתיב (ד"ב כ' ט') ויעמוד את מבני הרמה ואת עניה אשר בנה ועשיתו ויבן בסה את גבע ואת המצפה והן ערי בנימין דכתיב בספר יהושע[ז]: **בימי פילגש בגבעה.** שהמריבו ישראל את בנימין ואת עריו כלכתיב גם כל הערים הממלאות שלמו בשא (שופטים כ'): **שפצינהו.** המזיק את בקיהן ודומה לו בימות (דף מג.) טוס ולא תעמד שפיץ ולא תנצה: **דיקא נמי גרסי': שאף** הן היו באותו הגם. שלף על הגשם גזר המן להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים וגו': **שואלין** ודורשין. מעמידין מורגמן לפני החכם לדרוש מגרת פורים גרסי: **משום דרבה.** דגזר לקמן[ט] בקריאת מגילה שמא יעבירנה מרצע ממות גרשות הרגש שלף כאן גזרו[י] דלשה אטו קרייה: **ולשנותה ביום.** זכר לנס שהיו זועקין ימי צרתן יום ולילה: **אקרא.** בממזמור למנצח על אילת השחר[כ] הוא שנאמר על מאמר כלאלמיהן בשבשת יומא (דף כט.) למה נאמרה שלאמר בשבת כוי: **בעוד מינה.** בני היציה שנאמרו שמועה זו בלע"ז ובשעתה ביום היו סדורין להאי ובשעתה לשון שוגה משנה הוא: **למיתי מתני' דידה.** משניות של מסכת מגילה: **אעבור פרשתא דא ואתניה.** לשנות בה משנה אחרת. לפיכך פרשה זו ומשנה שלמה פעם אחת: **בירושלים.** דמן הירי: יזמרך בבוד. ביום ולא ידום גלילה והאי קרא ממזמור לתומים[כ] כי לליתני דרשין בפסקיתא[ל] במרדכי ואסתר והמן ומשתורם וקריאת מגילה שנה הוא שמפרסמין את הנס וכלכל מקלסין להקדוש ברוך הוא למימרא

לוד ואונו וגיא החרשים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הוו והני יהושע בננהי והא אלפעל בננהי דכתיב א [ו]בני אלפעל עבר ומשעם ושמר הוא בנה את אונו ואת לוד ובנותיה ולטעמיך (ו) אבא בננהי דכתיב ב ויבן (אבא את ערי הבצורות אשר ליהודה[ג]) אמר ר' אלעזר הני מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הוו חרוב בימי פילגש בגבעה ואתא אלפעל בננהי הדור אינפול אתא אבא שפצינהו דיקא נמי דכתיב ג ויאמר ליהודה נבנה את הערים האלה מכלל דערים הוו מעיקרא ש"מ (ו) ואריב"ל א נשים חייבות במקרא מגילה ג שאף הן היו באותו הנס ואמר רבי יהושע בן לוי ד פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום מאי אריא פורים אפילו י"ט נמי דתניא ה משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג פורים איצטריכא ליה מהו דתימא נגזור משום דרבה קמ"ל (ז) ואריב"ל ו חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר ז אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי סבור מינה למקרייה בלילי ולמיתנא מתניתין דידה ביממא אמר להו רבי ירמיה לדידי מיפרשא לי מיניה דרבי חייא בר אבא ח כגון דאמרי אינשי אעבור פרשתא דא ואתנייה איתמר נמי אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה ט חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר י למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך: אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה: א"ר חנינא חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה יא כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבברכין למיזמרא

הא אלפעל בננהו. פריך בפרק בתרא דערכין כי הא גוונא וי"ל דסתם לן תנן מלא לוטו והיה יודע דמלי לשנויי תרי לוטו הוו אבל הכא דהוו ג' בשלמתן לן שייך למימר שהן כפולות:

נשים חייבות במקרא מגילה. מכלן משמע שהנשים מוציאות את האנשים ידי חובתן מדלא קאמר לשמוע מקרא מגילה והכי נמי משמע בערכין (דף ג: ושם) דקאמר הכל כשרים לקרות את המגילה ומקיק[ח] הכל כשרים לאתויי מלי ומצני לאתויי נשים משמע להוציא אפילו אנשים וקשה דהא בתוספתא[ט] תני בהדיא דטומטום אין מוציא לא את מינו ולא את מין מינו ואנדרוגינוס מוציא את מינו ואין מוציא את אחין מינו ופשיטא דלא עדיפא מהא מאנדרוגינוס וכן פסקו הפ"ג דהא מוציא מינה אבל לא אנשים וי"ל דאעתר דלא יועיל קריאתן אפילו להוציא הנשים קמ"ל דחייבין[כ] דהכל חייבין בשמיעה אנשים נשים וקטנים:

שאף הן היו באותו הנס. פירש רשב"ם[כ] שעיקר הנס היה על ידן בפורים על ידי שמתר בחנוכה שנעשה על ידי יהודית בפסקא שנאמרו לקניות שנאמרו הדור נגאלו[כ] וקשה דלמאן דאמר הכל נגאלו אף הן מפורש שהן טפלה ולפירושו היה לו לומר שהן[כ] לכך נראה לי שאף הן היו בפסק להשמיד ולהרוג[כ] וכן בפסקא שהיו משועבדות לפרעה במלכיים[כ] וכן בחנוכה הגזירה היתה מאד עליהן[כ]. גבי מגה ים מקשה למה לי היקשא[כ] דכל שיעבו בגל תלמד תמן יצאו בקום תכול מגה תיפוק ליה מטעם שהן היו באותו הנס וי"ל דמשום הכי טעמא לא טעמא לן מתניתא מגלה שאחת ורבינו יוסף מיה יוסלים תירץ דהן היו בכלל להשמיד להרוג ולאבד. **פורים** שחל להיות בשבת. פי' אם חל ט"ו להיות בשבת שהוא פורים לבני כרכין שואלין ודורשין בענינו של יום. מהו דתימא נגזור משום דרבה דאמר הכל חייבין במקרא מגילה ואין הכל בקיאין בה גזירה שמא ישלנה מי שאינו בקי וילך אצל מי שבקי ויעבירנה ד' אמות ברה"ר קמ"ל. **וחייב אדם לקרות את המגילה**

אלא אריא פורים אפילו י"ט נמי. גרסה לי הפ"ג מאי אריא פורים לחין דורסין בו (לקמן לב.) מקודם לכן בשבת יום למשום הכי[ל] לידחות בו ביום אפילו בי"ט דדרסין בשבת יום לפניו ואפילו הכי דורסין בו ביום כדתניא (לקמן לב.) וידבר משה את מועדי ה' וכו': **חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום.** תימה ר"י דלמה על גב דמברך זמן מגילה מוזר ומברך מותו ביום דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא וקרא נמי משמע דכתיב בלילה ולא דומיה לי כלומר לא על גב שקורא ביום מיירי לקרות בלילה והעיקר הוי ביממא כיון שהזכיר הכתוב תחילה וגם עיקר הסעודה ביממא הוא כדאמר לקמן (דף ז:) לחם מכלה בלילה לא יצא ר"ח והכי נמי משמע מדכתיב נזכרים ועשים ואימתם זכירה לעשייה[ל] מה עיקר עשייה ביממא אף זכירה כן:

ויעבירנה

מסורת הש"ס עם הוספות

ה) [ערכין ג.], כ) [שם כג. פסחים קח:], ג) לקמן לב., ד) [לקמן כ.], ה) לקמן כ., ו) [לעיל ג. לקמן יט.], ז) לב., ח) פרק יח. בד-כה., ט) עמוד ב, י) תהלים כב., כ) תהלים ל, ל) [ל"ל סוף פסקא דסעומר], מ) [למגילה ע"ב], נ) בפסחים קח:, ס) [סוטה דף יא:], ע) וכגירסת הירושלמי (פ"ב ה"ה), עי' תוס' בפסחים קח:, פ) עיין סוטה יא:, צ) עיין רש"י שבת כג. ד"ה היו באותו, ק) [פסחים דף מג:], ר) [ועי' תוס' פסחים דף קח: ד"ה היו], ש) חפשתי שם ולא מצאתי, ונראה דכוונת התוס' לדברי הירושלמי ברכות פ"ד ה"ג עיי"ש (שפ"א עיי"ש, ועיין רש"ש), ת) לעיל ב: לקמן יז ע"א.

הגהות הב"ח

(ה) גמ' ולטעמיך הא לפלא וכו' לפלא ליהודה אלא אמר ר' אלעזר:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה נשים וכו'. וכן בפסקי הה"ג. עי' סוכה דף לח ע"ב תוס' ד"ה נמצא: שם ד"ה פסק כו' משום דכתי' בי' מפלה עשבדי כוכבי'. עי' לקמן דף טו ע"ב ותוספ' דף כט ע"ב וע"ש:

תורה אור השלם

א) וּבְנֵי אַלְפַּעַל עֶבֶר וּמְשַׁעָם שָׁמֶד הוּא בָּנָה אֶת אונו וְאֶת לֹד וּבְנֹתֶיהָ:
[דברי הימים א' ח, יב]

ב) וַיִּבֶן עָרֵי מְצוּדָה בִּיהוּדָה כִּי שָׁקְטָה הָאָרֶץ וְאֵין עִמּוֹ מִלְחָמָה בַּשָּׁנִים הָאֵלֶּה כִּי הֵנִיחַ יְיָ לוֹ:
[דברי הימים ב' יד, ה]

ג) וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה נִבְנֶה אֶת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וְנָסַב חוֹמָה וּמִגְדָּלִים דְּלָתַיִם וּבְרִיחִים עוֹדֶנּוּ הָאָרֶץ לְפָנֵינוּ כִּי דָרַשְׁנוּ אֶת יְיָ אֱלֹהֵינוּ דָּרַשְׁנוּ וַיָּנַח לָנוּ מִסָּבִיב וַיִּבְנוּ וַיַּצְלִיחוּ:
[דברי הימים ב' יד, ו]

ד) אֶלֹהַי אֶקְרָא יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא דוּמִיָּה לִי: [תהלים כב, ג]

ה) לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ:
[תהלים ל, יג]

הגהות וציונים

(ו) [צ"ל ויבן ערי מצורה ביהודה] (גליון) ג) בכת"י נוסף ויבאר משה את מועדי ה' משה וכו' (עי' תד"ה מאי), ועיין רש"י לקמן לב ע"א ד"ה ויבאר: ד) בכת"י לי משמיה דרבי יהושע בן לוי: ז) כך היא הגירסא בגמ' כת"י: ח) צ"ל ויבן ערי מצורה ביהודה (באה"מ, ומנחת שי שם): ט) בכת"י נגזור: י) נדצ"ל ופריך: כ) דומיא דהכל בצ"ל (גליון), והגהה זו אינו מובן (גנזי יוסף עי"ש), ועי' מים חיים בילקו"מ (ועי' רא"ש סו"ס ד): ל) אולי יש להוסיף שהן היו עיקר הנס (וכ"ה לשון הריטב"א): מ) צ"ל כדפירשנו ובדפו"י כדפי': נ) [באותו מזמור לא נמצא מפלה לשום אומה אבל באליהו רבה סי' תרצג ס"ק ט כתב בזה"ל ובתוס' מגילה דף ד כתבו לומר שיר מזמור לאסף משום דיש בה מפלת סנחריב ע"כ שכך היה לפניו הנוסחא בתוס' (גליון), ואכן בדפו"ר איתא ואומר שיר מזמור, ועי' מסכת סופרים פי"ח ה"ב: ס) צ"ל דמש"ה יש לדרוש (תפארת למשה):

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ג מהלכות מגילה הלכה ג סמג עשין ד טוש"ע ג"ח סי' תרפט סעיף ג:
יט ב מיי' שם הלכה יג [טור ג"ח סי' תרכפ]:
כ ג מיי' פי"ג מהלכות תפלה הלכה ח:
כא ד מיי' פ"ג מהלכות מגילה הלכה ג סמג עשה טוש"ע ג"ח סי' תרפט סעיף ג:

רבינו חננאל

בזה השיעור אע"פ שלא נראה עמו כגון שיושבת בנחל. אר נראה עמו כגון שיושבת בראש ההר אע"פ שאינו סמוך כשיעור מיל אלא יותר מזה נידון ככרך והשוכן חוץ לכרך כשיעור הזה קורא המגילה בט"ו שנידון כבן כרך. וכן כרך שישב כגון שבנו בתים ואח"כ הקיפוהו חומה נידון ככפר. ואע"פ שעתה מוקף חומה הוא שנאמר ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה שקדם בעיר חומה ולא קדם בנין הבית לחומה. וכן כרך שאין בו ר' בטלנים שבטילין ממלאכתן וישבין בבהכ"נ ואע"ג דאתו להו מעלמא אכסנאים הרי זה כפר. וכן (כפר) [כרך] שהיו בו ר' בטלנין ונידון ככרך (וכרך) שהוקף ולבסוף ישב אע"ג דחרבה חומתו הרי הוא ככרך: **לוד ואונו גיא החרשים מוקפת חומה וכו'.** כלומר דייקינן מדכתיב ויבן אסא את (כל הערים הבצורות אשר) [ערי ממצורה] ביהודה וכי כל הערים אסא בנאם והלא [בנויים] היו אלא שפציינהו. כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון מקודשות ומשלחין מצורעין מתוכן. **וא"ר יהושע נשים חייבות לשמוע מקרא מגילה** שאף הן היו באותו הנס. כלומר שגם הן היו בכלל להשמיד להרוג ולאבד. **פורים** שחל להיות בשבת. פי' אם חל ט"ו להיות בשבת שהוא פורים לבני כרכין שואלין ודורשין בענינו של יום. מהו דתימא נגזור משום דרבה דאמר הכל חייבין במקרא מגילה ואין הכל בקיאין בה גזירה שמא ישלנה מי שאינו בקי וילך אצל מי שבקי ויעבירנה ד' אמות ברה"ר קמ"ל. **וחייב אדם לקרות את המגילה**

ליקוטי רש"י

שאף הן היו **באותו הנס.** מקום ט"ו **שמתר** נגאלו [פסחים קח: עי' תוס' כאן ושם]. **משה תיקן וכו'.** שהיה מלמד עמהן הלכות כל מועד ומועד ממנו לחודיע מוקי שמלכים ומוזמיה וקנלו וקיימו שכר המצות עליהם ועל בניהם מה ובגלו [לקמן לב.]. **אקרא יומם.** מני קורא לך מיום אל יום ומיגך עונה [תהלים כב, ג]. **כדי שיספקו** וכו'. שיהו פנויין ביום פורים להספיק צורכי סעודת פורים לבני העיירות [לעיל ב.].

מוציאה הנשים דהא כיון דלאו הם היו בזמנו הכי דמו לגמרי להנשים וכדאמר בפרק ג' דשבת (דף כ) אשה ודאי מדליקה קודם לחיל וחייבת בנר חנוכה מ"ט שאף הם היו בזמנו הכי ואם אי אפשר לחלק בין חיוב שמיעה לחיוב קריאה גבי נשים לא נתברר חילוק זה ובתוספתא דברי הכל"ג אינו נראה להרמב"ם מפרשים וסברי שהנשים מוציאות י"ח לאפי' לאנשים ופשטה דשמעתא דהם ערכין ומיהו לפ"ז הא תוספתא ודאי קשיא ול"נ דודאי נשים חייבות בקריאה בהנשים מ"ט שאף הן היו בזמנו הכי הוא הדין טעם לחלק בין קריאה לשמיעה ואפ"ה אין מוציאות הנשים כדברי התוספתא וטעמא דמילתא נ"ל משום דודאי ס"ט שאף הן היו בזמנו הכי הוא הדין שהנשים מ"ת לא מסכי לחייב נשים וכ"ש התום' דחל"ב גבי מצה הקישה כל שיכול בגל תאכל חמץ יכול מצה לחייב נשים למה לי תיפוק ליה משום שאף הן היו בזמנו הכי וכ"ש לקמן וכיון שכן י"ל היינו דאסתר נאמרה לכ"ע ברוח הקודש לקרותה בדאמרינן לקמן הא ודאי כעין של תורה נאמרה כיון דאל אחד אמרן מפי אחרן כל כמעשי ב"ח נשים נאמרה תיובה ולא נשים אלא מדרבנן תיקנו והוסיפו לחייב נשים נמי כמו שתיקנו והוסיפו על מה שנאמר בתנ"ך לקרות ולא לכתוב לשמוע כדאמרינן לקמן ואפ"ה תנן קראה על פה לא יצא והיינו מדרבנן וכ"ש שט וכ"ב דכותי וכיון דעיקר חיוב מקרא מגילה לנשי' בתנ"ך ליתא אלא מהוספת חכמים ע"כ היינו אלא לחומרא ולא להקל להוציא את האנשים י"ח דהא מעיקר חיוב של תנ"ך היינו מחוייבות בדבר וא"א להו להוציא את האנשים המחוייבים מעיקר תנ"ך והשתא ניחא הא דתוספתא דטומטום היינו מוציא אפי' את מיהו הקורא לאשה ואנדרוגינוס היינו מוציא את שהיינו מיהו דהיינו היא דילמא אשה הוא ואין אשה שהיא מחוייבת אלא מדרבנן דקלים חיובא מוציא לאיש דאלו חיובי מעיקר תנ"ך ומהשתא נע"כ מתניתין דלקמן דכל כשריים לקרות המגילה דאמרינן לאתויי הנשים דמחוייבו אלא אנשים אלא מיפה דקתני חוץ מחש"ו דמשמע דקטן אפילו נשים היינו מוציא ור"י דמכשיר התם בקטן ומשמע שם בגמ' דמכשיר אף בהנשים הא ודאי טעמא נעבו ושם יתבאר ויש לעיין אי מסכי ס"ט שאף הן היו בזמנו הכא לחייב נמי להנשים מדרבנן מלבד עיקר חיובן של רה"ק חיובינהו רה"ק אלו לא ול"ד לנשים שאין חיובן מעיקר חיוב של רה"ק חייבינהו רבנן מ"ט מיהת אבל הנשים דבלאה"כ חל עליהם עיקר חיוב של רה"ק לא הוסיפו רבנן לחייבינהו מ"ט ונ"מ אם אין כאן אלא אשה יכולה לקרות את המגילה ויש כאן איש שאין יודע לקרות המגילה ולא לענות אחריו מה שהיא חוזרת כגון שהוא אלם אם חייב מ"מ לשמוע ממנה מקרא מגילה דאי אמרת מלבד חיוב של רה"ק חל נמי עליהם מדרבנן כמו האיש חייב לשמוע ממנה כדי לצאת מיהא מחיוב דרבנן אע"ג שאין יוצא ע"י שמיעה זו מעיקר חיוב של רה"ק ואי אמרת דאינו חל עליו חיוב דרבנן ח"ל לשמוע מיהא כיון שח"ח לו לצאת ע"י שמיעה זו מעיקר חיוב של רה"ק ומסתבר לי לחייב לשמוע ממנה דחל עליו חיובא דבריהם כמו לאשה ובכאי ניחא לי הא דכל כשרים לקרות המגילה לחתא לאתויי נשים דלדברי הכל, שפיר דחתא לאתויי לאשה מוציאה אשה י"ח דסל"ח שלא יועיל קריאתה אפי' להוציא נשים ק"ל מהיכי תיתי לומר כן כיון דכל הנשים שוות בחיובן אין למלו דפי' תום' דחייבין בשמיעה ולא בקריאה אין למלו דפי' דחייבין מדבריהם ולא מעיקר חיובא של רה"ק ולפי מה שפי' אתי שפיר דחתא לאתויי נשים שמוציאו' לאנשים מחיוב' דבריהם שיש על האנשי' כמו על הנשים וכה"ג דפי' וקמ"ל דלא גזרינן דאשה לא תוציא חיש דילמא אתי למיסרך להוציאם י"ח במקום שיש איש שיודע לקרות ולהוציא י"ח מעיקר קריאה של רה"ק קמ"ל דלא גזרינן הא אטו הא. עוד אני מוחר למאי דכתבו תום' לקמן בפ"ב דהא דתנן הכל כשרים לקרות את המגילה חון מחש"ו דמיירי בקטן שהגיע לחינוך דהוי כר חיוב מדרבנן ואפ"ה היינו מוציא י"ח משום דגדול אע"ג דכל עצמו של קריאת המגילה היינו אלא מדרבנן ומשום דלגבי קטן ס"ל תרי דרבנן הא היינו חייב במצות אלא מדרבנן ומגילה דרבנן ולא אתי ב' דרבנן ומוציא לגמרי שהיינו אלא חד דרבנן דמגילה היינו אלא מדרבנן הא גדול חייב בכל המצות מ"ת וה"י ל' דהיינו טעמי' דאשה חיובא מוציא' את האיש במקרא מגילה הא נשים פטורות ומצות עשה שהז"ג אפי' בכל דבריהם כדתנן בסוכה (דף לח) גבי כל מי שהי' עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהם מה שהם חומרים אע"ג דהכל היינו אלא מדרבנן אפ"ה אשה פטורה הואיל והוי מ"ע שהז"ג אלא דמקרא מגילה חייבות אע"ג דאפי מ"ע שהז"ג מטעם שאף הן היו בזמנו הכי ואפי טעמא לא שייך אלא מדרבנן ולא מ"ת כדמוכח שאי דאשה ומגילה עצמה איכא אלא

מדרבנן וה"ל גבי נשים ג' דרבנן ולא מוציא אשה את האנשים אלא שהן אלא רק חד דרבנן אלא שאף"ג לא ס"ד שאי דהכל כשריים לאתויי נשים וע"כ היינו אלא להוציא את הנשים דכוותייהו י"ח אבל לא אנשים והשתא תקשי לך פשיטא מהיכי תיתי לומר שאינן מוציאות את הנשים י"ח דלפ"ז ל"ל כדפי' ובלאה"ה סברת התום' הא דתני דרבנן היינו מוציא את חד דרבנן היינו לדברי הכל ולא כ"ע שוויס בדבר וכמ"ש שם:

[redacted] הן היו בזמנו הכא. קס' תום' למה לי הקישא לכל שיצאו בגל תאכל חמץ יצאו בקום אכול מצה תיפוק ליה מטעם שאף שם היו בזמנו הכא ותי' ר"י שיר ירושלמי דס"ד למיפטרי' מג"ס דט"ו ט"ו דחג סכוכות וכו'. וק"ל דבספ"ב דסוכה (דף כח) פריך למה לי להקזרת להוציא את הנשים הא מ"ע שהז"ג הוא והשתא מה פריך הא לאו קרא ה"ל לחיובות בסוכה מטעם שאף הן היו בזמנו הכא דכי בסוכות הושבתי את בני ישראל דס"ט בסוכה כדמפרש קרא בהדיא לפיכך כ"ל כתירין ב' של תום' דה"ט שאף הן היו בזמנו הכא היינו אלא מדרבנן וח"ת מ"ע גבי סוכה דחוריית נשים פטורות אפי' מדרבנן כדמוכח בריש פרק קמא דסוכה (דף ג) גבי הילני המלכה ואילו גבי מגילה למאי דפי' דאע"ג דחיכן חייבים מעיקר חיוב דה"ק ואפ"ה תניו' מדרבנן מטעם שאף הן היו בזמנו הכא ול"ל דודאי דבר שחיובו דרה"ק ל"ד לשל תורה לגמרי ולא לשל דבריהם אלא היא מילתא מצינו בין של תורה לשל סופרים תדע דהא היכא מ"ד דס"ל דספק במגילה לקולא אזלינן כמ"ש לקמן גבי חזקי' דקרי בטברי' בתרביסר ובחמיסר משום ספיקא ואילו בדאורייתא ספיקא לחומרא ס"מ דדבר שחיובו דרה"ק הין דינו לגמרי כשל תור' וכיון שכן כ"ש שנתנו עליו חומר דד"ם לחומרא לחייב את הנשי' מהאי טעמא שאף הן היו בזמנו הכא:

סבור מינ' למיקרי' בלילה ולמיתני מתני' דיהב ניממא. וק"ל דלאו למימרא דס"ד דלא צריך למיקרי' ביממא דהא תנן לקמן ספ"ב (דף כ) הין קורין את המגילה עד שתנץ החמה ותנן נמי כל היום כשר לקריאת המגילה ש"מ שצריך לקרות המגילה ביום אלא הכי ס"ד מלבד קריאת המגילה ביום צריך למיתני מתני' דיהב ניממא אלא ת"ש דילף מקרא דאקרא יומם ולילה כיון דביום נמי צריך לקרותה הרי קיים בו נמי לקרא יום ולילה ואפי' למיתני מתני' דיהב ניממא מ"ל ובע"כ ג"ל דס"ד דאין לקרותה כלל ביום אלא רק במיתני מתני' לחוד סגי ניממא ובהכי מקיים לקרא דאקרא ניממא במתנית' דיהב ולילה בקריאת' והכי מהניתין דלקמן המגילה כשירה לקרות כל היום ואילו קורין את המגילה עד שתנץ החמה אלא קרא את המגילה בלילה מיירי לצריך לקרותה ביום אבל בקרא במתניתא דיהב סגי ודוחק ו"ל דס"ד הא בת"ח הא בע"ה בת"ח דגמיר סגי במיתני מתניתא דיהב ניממא והא בע"ה אלא גמיר קורא את המגילה ביום והכי במ"ב ס"ב בע"ה מיירי:

בגון דאמרי מינסי לעבור פרשתא דא ואתני'. ולמסקנ' זו משמע שחייב לקרות את המגילה בלילה ותוקר וקורא ביום וכ"ל דהאי קרית' בלילה היינו אלא מדרבנן והיינו עיקר חיוב של רה"ק והכי קרית כתיב והיינו הלילה נזכרים ועשים תיתקש זכירה לעשי' מה עשייה למפרע לא אף זכירה למפרע לא ומ"ש אמרינן לקמן רפ"ג (דף יח) דמ"ט הקורא את המגילה למפרע לא יצא ומהאי הקישא חמר לעול דפרשים קורין בי"ד ה"ג תיתקש זכירה לעשי' מה עשי' בלילה לא בדאמרינן לקמן (דף ז) סעודת פורים שהכלה בלילה לא יצא י"ח מ"ט ימי משתה ומשתה כתיב אף זכירה היינו בלילה והכי קאמר דמייתי להו בשמעתין לקריאת המגילה בלילה היינו אלא לאסמכתא בעלמא ואע"ג דהוי ס"ד למיקרי בלילה ומיתני מתניתין דיהב ניממא מ"מ לא קיימא הכי ומכ"ג כתב הרמ"ם בשם ר"ת דמפר' דקריאה דיממא הוא עיקר משל לילה ואע"ג דמדרך זמן בלילה מ"מ חוזר ומברך ביום דעיקר קריאה ביום ול"ל דהאי קרית' לאשמעינן דאע"ג דכל עצמו של קריאת המגילה היינו אלא מדרבנן ואפ"ה היינו מוציא י"ח מגדול אע"ג דכל עצמו של קריאת המגילה היינו אלא מדרבנן ומגילה דרבנן הא תני דרבנן הא היינו חייב במצות אלא מדרבנן ומגילה דרבנן ולא אתי ב' דרבנן ומוציא לגמרי שהיינו אלא חד דרבנן דמגילה היינו אלא מדרבנן הא גדול חייב בכל המצות מ"ת וה"י ל' דהיינו טעמי' דאשה חיובא מוציא' את האיש במקרא מגילה הא נשים פטורות ומצות עשה שהז"ג אפי' בכל דבריהם כדתנן בסוכה (דף לח) גבי הכל מי שהי' עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהם מה שהם חומרים אע"ג דהכל היינו אלא מדרבנן אפ"ה אשה פטורה הואיל והוי מ"ע שהז"ג אלא דמקרא מגילה חייבות אע"ג דאפי מ"ע שהז"ג מטעם שאף הן היו בזמנו הכא ואפי טעמא לא שייך אלא מדרבנן ולא מ"ת כדמוכח שאי דאשה ומגילה עצמה איכא אלא

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 189

שלמלחמת חובה הכל יוצאין הוא משום מלחמת מלחמה ולא משום כבוד מ"ו, ולדידיה גם הנשים נצטוו במלחמת חובה ואם מלחמת מצוה בכלל, וכיון שם"ל שהנשים נצטוו במלך נצטוו ג"כ בזכירת של מחיית, ועי"כ סיל שנשים מוציאות האנשים במקרא מגילה משום שחיוב הנשים והתינוקות שוה בזה, סיוצא מדבריהם שמה שנשתקעו האחרונים לחם נשים חייבות בקריאת מ"ו וזכור תלוי במחלוקת הרמבים והבבי"ג וכמו שנת"ל:

ט) **עוד** תפשר לי לומר בטעם הבב"ג שאין נשים מוציאות האנשים לשיית לאיתת בגמ' (ז' יא) לפת בנב"י

דשפו"ם אין חומרין בלל נשוים משום שקריאתה שיא בלילה, ורי שבמצות קריאת המגילה ובללה ניב מצות קריאת שבלל, ובבלל נשים פטורות, ועי"כ אין נשים מוציאות האנשים שחייבין בקריאת בלל שיוצאין מי קריאת המגילה, ולפ"ז אתי לדעת הבבי"ג אין זה חלה בקריאת היום, אבל בקריאת המגילה בלילה שפי אין חיוב קריאת בלל שחוב בלל אינו חלה ביום בדילפינן במגילה שם וקריאתה במגילה בלילה אינה חלה משום פרסומת ניסת, הוא נשים מוציאות האנשים שחיובן אי הוא:

סימן כג.

א.

א) **דהמ"צ** בשחיטה לבלי שחיטה שקצה לריש דסיל דאבותיו אינו נוהג בחו' ושוף וא"ב יסי' מוחר לריש לחלום בשר חזיר ולאבול לדעת ריבבין דלית ליה שחי, ובחמת שקושיא היא לריש כיון דריש יליף לה מהא דכתיב וזבחת מבקרך ומצאך ליב מוכח דלרובי, גם משה שפ"ו ליחת בחו' ובשוף, ומה שלמה אבם אחר לומר כיון דר"מ ס"ל דיש שחיטה לעוף מהיא ליב דעפיק ליה מהיקשא דזאת תורת שבהמה והעוף אי מקרא דבאשר לויתיך, א"ב לעניו זה בחי ילמוד דמה בבהמה ליבא משה שחי בחו' ובשוף, אין זה בלום, דליב ילמוד בחי מבא היקש זה דליבא נם לאו דאבותיו ומיב דווקא משה שחי לבד והא אין היקש למחלה וכמיב בחוש כוכזים (ס"ב כ') ד"ה וכי יעיב, אלא מיב לף להוקש עוף לבהמה היינו דמה דלא נכתב בקרא לגדיל לחיבך, והיינו דיבי שחיטה שבם בלחיים אי לעניו שחיטה מבהמה מידי נבלה דילף ריש שם כוזבים מבא היקש זה, אבל דבר שנאמר בבחי קרא נופל ופרט דווקא בקר ולאו למעט חי, ועוף אין בלמוד ממנו נם לעניו עוף, ואם אבמ"ח שנאמר בחמת ואע"ב מדבבה תורה לקרא דוזבחת אחבין דווקא בקר ובאן, אינו אלא קרא לזוזבחת נופיה ודאי לא לימד לעניו חי, ושוף, וקושית בפלמיי במקומה עומדת ושלאתו מלומה:

ולוקא דמסתפינא סיימי אומר דבר מדע והוא, דמלינו בחולין (קכיח ב') דילפינן דאבר מן בחי מטמא מדרש דוכי יחות מן בבהמה, בחי דנם אבר שהלש מן חמי ניב משום שם לבאי שבר חי הוא ואין לו שוב חיות, אלא דשם אחבין דומיא דמיבה שחיבה חיבו מבשחי משום דבשיבן דומיא דמיבה שחיבה שוחה מליפין, וסיינו משום דבחיב וכי יחות מן בבהמה דבשיבן שהקלה בבהמה חמות וכל שבושה מליפין לף שפה לף מקלמה דהא יצוב בשרה עליה ושבה מליפין, חולם כיון לגבי טומחת נבלות דבחיב וכי יחות מן בבהמה דאלי טומחת נבלות בשיבת בבהמה וכל שבושה מליפין אין זה מיבת בבהמה לף שהקלה דלורת בבהמה לא אבדה בלוש ודרשה דווקא בבהמה אלי. ולפ"ז אתי אף לעניו איסור אכילה נבלה דקרא שאמת בחוב לא אהכלו כל נבלה ולא אלי בלל איסור נבלה בשיבת בבהמה אינו אלא דווקא שהוא בבהמה שיש בחי כיון דאין לו שוב חיות וכבלה למיא אינה עליה לא נבלה ולא יסי' לאיר שפשם אכילה נבלה, ואחמי לא נאמר דמה דאמר קרא לא אהכלו כל נבלה הוא לאו דווקא שחיבה בבהמה כל בבהמה דנם שחיבה שקלמה נבלה מיקרי ואבי לגבי טומחה אי לאו קרא דוכי יחות וכו' אי נם בשר בפורש מן בחי שמחת משום נבלה אף דבחיב והאוגע בנבלתה, בחי דנם בשר בפורש מן בחי נ"ב הי קבוי נבלה, (ויעוי חולין לי"ו ב' לעניו מבוכנת ותי"ש לבאן) ח"ב לעניו אבילה דנאמר שאמת נאמר לגבי אבילה אבל לא לגבי טומאה, דאי לאו הבי הוה אמינא דבשר בחי שנשחט בשחיטה בשרה אבל לא בשר נבלה שלא נשחט בשחיטה בשרה אבל נשחט בשחיטה בשרה אבל ל

הלכות מגילה סימן תרפט

השומע ממנו (ג) [ג] **לא יצא.** (ז) **ויש אומרים שהנשים אינם מוציאות את האנשים:** הגה ויש אומרים, (ח) אם האשה קוראה (ג) לעצמה מברכת 'לשמוע מגילה', שאינה חייבת בקריאה (מרדכי פ"ק דמגילה): **ג** (ט) **אנדרוגינוס** (י) **מוציא מינו,** (יא) **ולא שאינו מינו.** (יב) **טומטום ומי שחציו עבד, אפילו מינו** (ל) **אינו מוציא:** הגה (יג) יש אומרים דאפילו את (ה) עצמו אינו מוציא וצריך לשמוע מאחרים (ב"י): **ד** **השומע מגילה ממי שהוא מודר הנאה ממנו,** (יד) **יצא:** **ה** ***מקום שאין מנין, אם אחד יודע והאחרים אינם יודעים, אחד פוטר את כולם, ואם כולם יודעים, כל אחד קורא** (ו) (טו) **לעצמו:** **ו** (טז) ***מנהג טוב להביא** (ז) (יז) **קטנים וקטנות**

ו שם בשם בה"ג וכן כתב המרדכי בשם ראבי"ה ז תוספתא, כתבה הרא"ש בפרק קמא דמגילה ח ארחות־חיים ט שם י טור בשם הירושלמי

באר היטב

מקומות נוהגים שהבתולות הולכות לב"ה נשים לשמוע המגילה. וקטן שהגיע לחינוך מוציא נשים, וקטן לקטן ואשה לאשה, א"ז. ועיין יד־אהרן: (ג) **לא יצא.** וב"ח פסק דהשומע מן החרש יצא בדיעבד, וכ"מ בגמרא: (ג) **לעצמה.** ובמדרש הנעלם רות כתב דלא תקרא לעצמה רק תשמע מהאנשים: (ל) **אינו מוציא.** אפילו למ"ד נשים מוציאות אנשים, זה גרע טפי, עב"י: (ה) **עצמו אינו מוציא.** היינו למ"ד נשים אין מוציאות אנשים, ב"י. והבאר־היטב אשר לפני לא דק בכאן, ע"ש: (ו) **לעצמו.** והב"ח כתב בשם מהרי"ל בפשיטות דעדיף טפי שיקרא אחד לכולם, וכ"ד המ"א, משום ברב־עם הדרת מלך, ע"ש: (ז) **קטנים.** ובלבד שלא יביאו קטנים ביותר, שמבלבלים דעת השומעים, מ"א, עיין של"ה:

שערי תשובה

ואח"כ יקרא לה להוציאה, ואין לעשות כן, אלא הקורא יברך, ע"ש: [ג] **לא**

משנה ברורה

שמכשיר בקטן שהגיע לחינוך שיכול להוציא אחרים בהדלקתו, (יג) והוא הדין לענין קריאת המגילה. ועיין בעיקרי־דינים שכתב בשם סמא דחיי, דבמקום הדחק כשאין שם אנשים בקיאים במקרא מגילה יכול להוציאם קטן שהגיע לחינוך (ג) **ויש אומרים שהנשים אינם מוציאות וכו'.** ולא דמי לנר־חנוכה, (יד) דשאני מגילה דהוי כמו קריאת התורה, ופסולה מפני כבוד הצבור, ולכן אפילו ליחיד אינה מוציאה משום לא פלוג; וגם (יה) דאפשר דאשה אינה חייבת בקריאה רק לשמוע, וכדלקמיה, ומיקרי שאינה מחוייבת בדבר לגבי איש. אבל אשה מוציאה (טו) את חברתה: (ח) **אם האשה קוראה וכו'.** ועיין במגן־אברהם שמצדד דלא תקרא לעצמה כלל רק תשמע מהאנשים. וכל זה ביש לה ממי לשמוע, (טז) אבל אם אין לה מי שיקרא לפניה, תקרא היא לעצמה במגילה כשרה, ומברכת 'אשר קדשנו במצוותיו וציונו לשמוע מקרא מגילה' [ח"א]: **ג** (ט) **אנדרוגינוס.** יש לו (יז) זכרות ונקבות: (י) **מוציא מינו.** דאם זה זכר גם זה זכר, ואם זו נקבה גם זו נקבה; ואם נסבור דהוא בריה בפני עצמו, גם השני בריה בפני עצמו הוא: (יא) **ולא שאינו מינו.** דשמא זה נקבה והשני הוא זכר; ואפילו למאן דאמר דנשים מוציאות האנשים, זה גרע טפי, (יח) דבעינן שהמוציא את אחרים יהיה ניכר אם הוא איש או אשה: (יב) **טומטום וכו' אפילו מינו אינו מוציא.** דשמא זה זכר וזה נקבה [מה שאין כן אנדרוגינוס כולן שוין במינן]. וכן מי שחציו עבד, (יט) לא אתי צד עבדות דידיה ומפיק להאחר שיש בו צד חירות: (יג) **יש אומרים דאפילו את עצמו וכו'.** זה לא קאי אטומטום, רק אחציו עבד וחציו בן־חורין, ומשום דלא אתי צד עבדות דידיה ומפיק צד חירות דידיה, וכל זה דוקא לדעה הסוברת דנשים אין מוציאות האנשים, ועבד דומה לאשה: **ד** (יד) **יצא.** דמצוות (כ) לאו ליהנות ניתנו, ולא מקרי הנאה. ועיין לעיל סימן תקפט סעיף ז דשייך לעניננו: **ה** (טו) **לעצמו.** דאין היחיד מוציא חבירו אלא בעשרה, ולא דמי לשופר, (כא) דקריאת המגילה הוי כמו תפלה דבעינן עשרה דוקא. והנה הפרי חדש כתב דכל זה הוא רק לענין לכתחלה, (כב) אבל בדיעבד אם נתכוין לפטור חבירו, יצאו אף־על־פי שכולם יודעים. ובמגן־אברהם מצדד עוד, דאפילו לכתחלה עדיף שיקרא אחד לכולן משום 'ברב־עם הדרת מלך', אמנם באליה רבה ובמטה־יהודא דעתם כהשולחן־ערוך דכל אחד יקרא לעצמו, וכן העתיק בדרך־החיים: **ו** (טז) **מנהג טוב להביא וכו'.** כדי לחנכם במצות פרסומי ניסא. ומטעם זה נוהגין הקהל לקרות אלו הפסוקים בקול רם [כדלקמן בסימן תרצ סעיף יז], שהם עיקר התחלת הנס וסופו, והם: 'איש יהודי', 'ומרדכי יצא', 'ליהודים', 'כי מרדכי', כדי לעורר הקטנים שלא יישנו ויתנו לבם על הקריאה, ומקרין אותם הפסוקים כדי לחנכם [לבוש]: (יז) **קטנים וקטנות.** ובלבד שלא יביאו קטנים ביותר, שמבלבלין דעת השומעים [מ"א וש"א]:

ביאור הלכה

משמע דאינו בר־חיוב כלל אף לקרות לעצמו, אכן מסברתו בכית־יוסף שכתב דמשום פרסומי ניסא הוא, משמע לכאורה דהוא רק לענין להוציא אחרים שהם פקחין, צריכין לשמוע מאיש ששומע באזניו דוקא, עיין שם, משום דהלא אותן אחרים יכולין לקרות לעצמן או להשתדל שיוציאן איש אחר שיש לו חוש השמיעה כמותו אבל לא לפוטרו לגמרי מקריאה על־כל־פנים [והלא אף דבעלמא נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, הכא חייבו אותן מפני שאף הן היו באותו הנס, ואף חרשין היו באותו הנס ולא גרע מהן], ויש בזה אריכות דברים ואין כאן מקום להאריך. אכן לדינא אין נפקא־מינה, דבלאו הכי הלא דעת כמה ראשונים, הרשב"א והריא"ז והרשב"ץ, שגם לאחרים הוא מוציא, וכל־שכן שהוא בעצמו בר־חיובא, וגם ברמב"ם יש חילופי גירסאות, וכן הסכימו כמה אחרונים כמו שכתבנו במשנה ברורה, ועל־כן חרש לעצמו בוודאי מחוייב לקרות בעצמו כיון שאינו שומע, ואף אם יקראנו בלא טעמים גם־כן אין קפידא. ולשון ריא"ז קשה קצת, שכתב דיכול לקרות לכתחלה לעצמו, מאי לשון 'יכול' בזה, דהלא לכאורה מחוייב לעשות כן: * **מקום שאין מנין.** דבמקום שיש מנין מחוייב לחזור אחר מנין, כדלקמן בסימן תרצ סעיף יח: * **מנהג טוב להביא וכו'.** הנה בוודאי כוונת המחבר הוא דוקא על קטנים שהגיעו לחינוך, דהקטנים ביותר רק

שער הציון

(יג) דהא בהא תליא, כמו שכתב המגן־אברהם, וכן כתב הגר"א לעיל בסימן תרעה, עיין שם. אכן שארי אחרונים יישבו דעת המחבר שהשמיט כאן דעת בעל העיטור שהעתיקו גבי חנוכה, דבמגילה לא רצה לסמוך עליו, עיין אליה רבה וחמד־משה וש"א: (יג) מגן־אברהם: (יד) הגר"א: (טו) אבל לנשים רבות אין האשה מוציאן, דוילא בהו מילתא [ק"נ בשם התוספות]: (טז) והדין עמו; אחר, דלהדעה ראשונה דהיא העיקרית הנשים חייבות בקריאה, ואף אם נפסוק שאינן מוציאות לאנשים, על־כל־פנים בקריאה חייבות, וכמו שפסק הפרי חדש, ואף אם נפסוק כהיש־אומרים הלא גם־כן מוכח שתוכל לקרוא לעצמה ואך שמברכת 'לשמוע מגילה'. ומה שהביא המגן־אברהם ממדרש הנעלם רות דלא תקרא לעצמה, עיין בחיי־אדם דלא נמצא זה הלשון שם, רק הלשון שהובא בהגר"א בשם הווהר חדש, ואינו מוכרח דלא תוכל לקרוא בעצמה, ובפרט אם אין לה מי שיקרא לפניה בוודאי תוכל לקרוא בעצמה, וכן מוכח בפרי־מגדים והגר"א: (יז) רמב"ם בהלכות אישות: (יח) בית־יוסף: (יט) ואפילו למאן דאמר דעבדים שאינם משוחררים גם־כן חייבים, חיובן רק בשמיעה כנשים לדעה זו: (כ) גמרא: (כא) מגן־אברהם: (כב) וכן משמע בלבוש, עיין שם:

(תצא כ"ה) נאמר רק ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים ואמרה מאן יבמי וגו', ומה ענין לפניהם לכאן, והו"ל לרבנו החת"ס ז"ל לדון אם „ואמרה" קאי שתאמר כן אל הזקנים, ואם משמעות הדברים היא שהם צריכים לשמוע, ונשאר בצע"ג.

וכתר"ה הציע לפני לתרץ תומר קושיתו עפי"ד התרגום אונקלוס שמתרגם זה דכתיב: וגשה יבמתו אליו „לעיני הזקנים" דהך לעיני ר"ל „לקדם סביא" וכך מתרגם גם היונתן „לקדם חכימיא". וא"כ לפי"ז ברור בעיניו דעל יסוד דברי התרגום הוא שלקח לו הח"ס לפרש כאילו גם כאן כתיב „נגד" כההיא דחגיגה, ושמשמע מזה אע"ג דלא שמעו.

והנה עצם תירוצו הוא נכון, אבל לדעתי עדיין לא אפרקינן מהתימא על ההנחה התמוהה של הח"ס כאילו בקרא כתיב „לפניהם" בזמן שאין כל זכר מזה בקרא.

ולכן נראה לי להוסיף על תירוצו ולומר שט"ס קטן מאד נפל בדברי הח"ס בחילוף אות אחת, והיינו שבמקום אות ע' נדפס אות פ', ובכל המקומות שכתוב בדבריו „לפניהם" צ"ל „לעיניהם", ור"ל במ"ש „לעיני הזקנים", וסמך בזה ע"ד התרגום שביאור „לעיני" הוא „לקדם", והיינו „לנגד" כההיא דחגיגה, ובאופן כזה יבואו דברי כתר"ה בישוב דברי הח"ס באופן נפלא, ומיני ומיני תסתיים שמעתתא דא של הח"ס ז"ל, בדרך הנכון והאמת. (ובעצם ההלכה הוסיף הח"ס שם לבאר דגם בלא"ה כששומע בקול גדול מקרי שמיעה וכך ציין „הנתן פריו" שם שבכזאת העלה גם בתשו' רע"א מהדו"ת סי' ס"ד. וכתר"ה הוסיף לציין לתשו' נפלאה שכתובה בזה גם בספר שו"ת מילי דאבות חלק ג' חהה"ע סי' ב' עיי"ש ואכמ"ל).

ב) **אודות** דברי התה"ד בסי' רכ"א שכותב הטעם דאין קובעין דוכתא לחליצה בשבת משום דמחזי כמתקן וכבונה. שהב"י כותב עליו שאין לו טעם, והב"ח כותב לתרץ דיש לו טעם כעיקר בע"פ האמור בשבת במבטל כלי מהיכנו, וה„נתן פריו" בביאורו שם באות י"ז מאריך להקשות ע"ד הב"ח כיעו"ש. הנה לפע"ד אני מוסיף תמיהה על כולם שכמדומה שלא עיינו שפיר בגוף דברי התה"ד, שהרי זה לשונו השלם של התה"ד שם: וא"כ אם רוצים לחלוץ באחד בשבת גראה דלא שרי לקבוע מקום בשבת בערב משום דמיחזי כמתקן וכבונה הואיל ומכשירות למצוה וכה"ג אשכחן כמה וכמה גזירות בהלכות שבת עכ"ל, הרי לנו שהתה"ד נזהר בלשונו בזה ודקדק לכתוב שהוא רק משום דמיחזי כמתקן וכבונה בכ"ף הדמיון, וגם הסביר לנו בעצמו המילתא בטעמא בזה, הואיל „ומכשירות למצוה", ור"ל, דבזה שע"י ההזמנה נה"ה המקום מוכשר ומתוקן לחלוץ, משום זה גופיה לבד, נקרא כבר זה כמתקן וכבונה, והזכיר להסתמך על שבכזאת מצינו „כמה וכמה גזירות בהלכות שבת". וניכר ברור מזה שלא רק על ההיא דמבטל כלי מהיכנו היתה הסתמכותו בזה. ואמנם לא לחנם חששו למעשה בזה לדברי התה"ד כמבואר בסדר חליצה ובלבוש וביתר נו"כ השו"ע. (והרי גם המהר"י ברונא שמובא לפני כן בב"י שם קרא לקביעת הדוכתא „דאין כאן משום תחילת דין אלא כדרך מקום להיות מזומן לב"ד יעו"ש).

ג) **ומהאמור** אבוא לדברי שו"ת לבושי מרדכי תאה"ע מהדו"ת סי' ע"ג שהראה לי כתר"ה. **הלבושי** מרדכי שם כותב להסביר מדידיה שאין לקבוע דוכתא בלילה שלפניו עפי"ד הגמ' בסנהדרין ד' י"א ע"א (שהתה"ד מסמיך דבריו משם) דאיתא דאין מעברין שנים אלא דוקא במזומנים, ופרש"י דהיינו מבערב, משמע דזה מקרי מוכן ומזומן מבעוד יום ולא באותו יום שחרית ולעשות מעשה אחר הצהרים, והא היום הולך אחר הלילה והוא באותו יום, ואף אם לא נילף מעיבור שנה כשאר ילפותא מ"מ צריך לעשות כמו שמצינו כמובן עכ"ל.

ולפענ"ד לא אבין דברי הלבושי מרדכי, דהיכן הוא המשמעות דמבערב הכוונה לפני הלילה, אדרבא מצינו שמבערב הכוונה על לילה ממש, ודי בזה אם נציין להמשנה השלישית דפ"ק דברכות דאיתא: ב"ש אומרים **בערב** כל אדם יטו ויקראו וכו', ופשוט. ובתה"ד שם רואים בעליל שרצונו להוכיח מההיא דסנהדרין רק זאת לאפוקי משחרית לערב באותו יום ממש, אבל לא לאפוקי גם מהלילה ליום המחרת. ולפלא שלא הזכיר הלבוש"מ ממהר"י ברונא שמכשיר בהדיא לקבוע דוכתא בלילה, ויעוין מ"ש בזה בס' גנזי חיים להגר"ח פלאגי ז"ל מערכת חליצה אות ה' ואות ל"ה ובספר חגור אפוד מזכרת החליצות אות י"ח עיי"ש (וגם על אותו יום גופא למעשה ישנם מכשירים בשעת הדחק, וכדכבר כתבתי בזה לכת"ר בתשובה אחרת, יעוין לעיל סי' ע"ז) ואכמ"ל יותר.

ד) **כתר"ה** הראה לי ספר הנדמ"ח מכת"י בשם „נשאל דוד" מהגאון ר"ד אופנהיים ז"ל והצביע לפני במיוחד על התשובה שבחאו"ח סי' ל' שבה השיב להכשיר מגילת אסתר שכתבה אשה, והסב את תשומת לבי לעומת זה להמובא בזה בספר תשובה מאהבה חאו"ח סי' תרצ"א, ושאלני אם אין סתירה מהדברים שנאמרו שם להדברים שנדפסו בנשאל דוד הנ"ל.

והנה כפי שכבר אמרתי לו בקצרה בע"פ אינני רואה כל סתירה בזה, דז"ל התשובה מאהבה שם: הנה זקני אבי אם אמי הרב המפורסם בדורו המנוח מו"ה מאיר פערלס זצללה"ה הביא בחיבורו מגלת אסתר שנדפס בק"ק פראג שנת ת"ע שנשאל מאת הרב הגאון מוהר"ד אופנהיים אב"ד בק"ק הנ"ל במגילה אשר כתבה בתו המפורסמת מ' שרה אשת הרב הגאון מו"ה חיים יונה זצללה"ה אם מותר לקרות באותה המגילה, והאריך דמגילה שכתבה אשה פסולה עכ"ל.

ופירושו של דבר דהגר"מ פערלס ז"ל הוא שהשיב להגר"ד אופנהיים ז"ל דמגילה שכתבה אשה פסולה, ואין מזה איפוא כל סתירה אם אבל הגר"ד אופנהיים לא סבר כן, אלא סבור היה דמגילה שכתבה אשה כשירה, ודלא כהגר"מ פערלס, וכפי שנוכחים באמת לדעת על כך מדברי תשובתו האמורה בספרו נשאל דוד הנ"ל.

ומה שנוכחנו לדעת הוא זה שנידון השאלה היתה על מגילה שכתבה בתו של הגר"ד אופנהיים, ויתכן שבשביל כך פנה גם להגר"מ פערלס שיחוה דעתו על כך הגם שהוא שהיה האב"ד בפראג וארוך בדורו והיינו, בהיות ונוגע היה הדבר על אודות מה שכתבה בתו, ומכיון שהוא בעצמו סבור היה לדינא בזה דמגילה שכתבה אשה כשירה לכן כשכתב הוא דעתו על כך בדברי תשובתו השמיט מלהזכיר שהשאלה היתה בנוגע למה שכתבה בתו, כי אין נפ"מ בכך, וכתב את דעתו לגופה של הלכה זאת אם מגילה שכתבה אשה כשירה או לא, וחזה חו"ד הגדולה דהאשה כשירה לכתיבת המגילה. וכפי שבאמת נוטה כן גם דעת הגאון בעל תשובה מאהבה שם שהיא ג"כ בכזאת, וכדמוסיף לכתוב שם ע"ד הגר"מ פערלס, וז"ל: ובימינו נתחדש ס' ברכי יוסף וצדד להקל כאן ובשיורי ברכה, וצל"ע להלכה, ודעתי נוטה לבעל ברכי יוסף עיי"ש בארוכה קצת, גם נלענ"ד ראי' מדהמחבר כאן לא העתיק כ"א עכו"ם ואפיקורוס ולא יתר כותבים שמבוארים בש"ע י"ד סי' רפ"א שפסולים, ומ"ש המג"א סק"ג לכל דבר דינה כס"ת, לאו דוקא אלא לכתיבה ולא לכותבה, עכ"פ בדיעבד כשירה ואתיישב עוד בלי נדר אי"ה עכ"ל, ויש להוסיף רק שגם בספרו מחזיק ברכה הוסיף החיד"א ז"ל להאריך ולהוכיח שכשירה המגילה כיעו"ש. ויעוין עוד בשדי חמד מערכת פורים סי' י"ב מה שמביא מעוד כמה גדולי פוסקים שכתבו להכשיר, ובתוך זה מקונטרס ישן כת"י מאחד מרבני עיהק"ו ירושלים ת"ו משנת התצ"ד, ובמילתא בטעמא, וחתים בה הרב אליהו צבי ז"ל עיי"ש (ויעוין באו"ש פ"א דמגילה ובמרחשת ח"א סי' כ"ב ע"ש היטב).

ה) **ואפריון** נמטייה לכת"ר שטרח להשיג ולהמציא לידי הספר מגילת ספר על מגילת אסתר, (נדפס בפראג שנת ת"ע) מהגר"מ פערלס דכשמעיינים בגופן של דברים עומדים על אמיתתן.

וזה לשון דבריו:

נשאלתי מאת אמ"ו הגאון המפורסם נשי' הו' בישראל ואב"ד דקהלתינו פראג מוהר"ר דוד אופנהיים נר"ו במגילה אשר כתבה בתו מרת שרה, שהיא אשת היקיף וחכים המופלא מוהר"ר חיים יוגה בן הגאון מוהר"ר פייבל תאומים נר"ו אב"ד ור"מ דק' פרעמסל והגליל נכד הגאון המופלא בעל קקיון דיונה נ"ע, אם לקרות בצבור מאותה המגילה, או לא, והשבתי שכלי הפעוט כי לא די שאסור לקרות ממנה בציבור אף גם שצריכה גניזה דשמא ישכח מי כתבה ויבואו לקרות ממנה בציבור, בטע' משום דדברי שלום ואמת כתוב בה כאמת' של תורה לכל הלכותיה, ואיתא בטי"ד ובש"ע סי' רפ"ב סעי' ג' ס"ת שכתבו עבד או אשה או קטן פסול משום דכתיב וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכו', ואף שהדרישה רצה להתיר בס"ת והאריך בתשובה, האחרונים חלקו עליו ואמרו דאין דבריו מוכרחים, ופסול לדעת הט"ז אפילו לקרות בו ביחיד משום דשמא יטעו ויבואו לקרות בו בציבור וצריך גניזה, וא"כ היינו נמי במגילה. **מיהו** נראה לענ"ד להקל קצת במגילה אם סיוע הוה מסייע איש בהדה, והוא לקוח אצלי מדין האמור בא"ח סי' תרצ"א סעי' ה' ו' אם תפרה בחוטי פשתן פסולה, אם הטיל בה ג' חוטי גידים כשרה וכו' ש"מ דלא צריכה להיות כולה בחומרת ס"ת, א"כ ה"נ אפשר לדמות דכיון שיש בה צד כשרות דגברא סיוע הוי מסייע בהדה כשר, כנ"ל הלכה ולמעשה עכ"ל (יעו"ש מה שמוסיף לפלפל וגם לפרש עפי"ז ביאור' דקרא של ותכתוב אסתר המלכה וגו', ואין זה מוסיף למעשה עיי"ש).

אנו רואים בבירור שהגר"מ פערלס הוא שהשיב לפסול, וכי כל יסוד דבריו בזה הוא מפני דדברי שלום ואמת כתוב בה כאמיתה של תורה, ודבר זה היה גם לפני רבנן דמכשרי המה הגר"ד אופנהיים והבעל תשובה מאהבה ודעימייהו, ובכל זאת סברי מרנן די"ל דזהו רק בנוגע לכתיבה ולא בנוגע לכותבים, וטעם חילוקם בזה עמם כמבואר בגופי דבריהם.

ולא עוד אלא שאנו רואים גם זאת דהגר"מ פערלס בעצמו תבר לאחר מיכן לגזיזה, וכתב להכשיר מיהת כשהיא לא לבד כותבת אלא גברא מסייע בהדה, וטעמו בעצמו בזה מפני שמוכח דלא צריכה להיות כולה בחומרת ס"ת, ומכיון שכן נדמה שאין כבר להגביל ומכיון שבטל מקצתו בטל כולו מהך טעמא גופיה דלא צריכה להיות כולה בחומרת ס"ת, וכאמיתה של תורה נאמר רק על הכתיבה ולא על הכותבים וכנ"ל בתשובה מאהבה, וגם לרבות מהנימוקים הנוספים שכותבים הפוסקים הנ"ל שציינתים בד"ק.

וכפי הנראה שלח לו הגר"ד אופנהיים גם נימוקיו להיתר, ולכן נו"נ הגר"מ פערלס בספרו שם בהראיה שכתב בתשובתו שם מההיא דזתכתוב אסתר שהמתרגם מתרגם: וכתבת אסתר מלכתא בת אביחיל ומרדכי היהודי ית כל מגילתא הדא. וראי' מזה שמגלה שכתבה אשה כשירה. ורוצה לפרש כוונת הפסוק בדרך פלפולית, וכמו"כ להעמיד — לפי דעתו — דכשירה היתה מטעם זה דסיוע הוה מסייע מרדכי בהדה כיעו"ש, ואין לדבריו הכרע והכרת. ואין להאריך יותר.

יאסיים בברכת שים שלום טובה וברכה

בידידות ובאהבת עולמים ובכבוד והערצה

אליעזר יהודא וולדינברג

הדפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 248